

**Henrici Cornelii Agrippae, ab Nettesheym, equitis aurati, ac
utrius[que] iuris doctoris ... Apologia aduersus calumnias
propter declamationem de vanitate scientiarum, & excellentia
uerbi Dei, sibi per aliquos Louanienses theologistas intentatas
; Quaerela super calumnia, ob eandem declamationem, sibi
per aliquot sceleratissimos sycopha[n]tas, apud Caesaream
Maiest. nefarie ac proditorie illata.**

<https://hdl.handle.net/1874/421053>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

ELCAGRIPTÆ
Apologia
Adversus

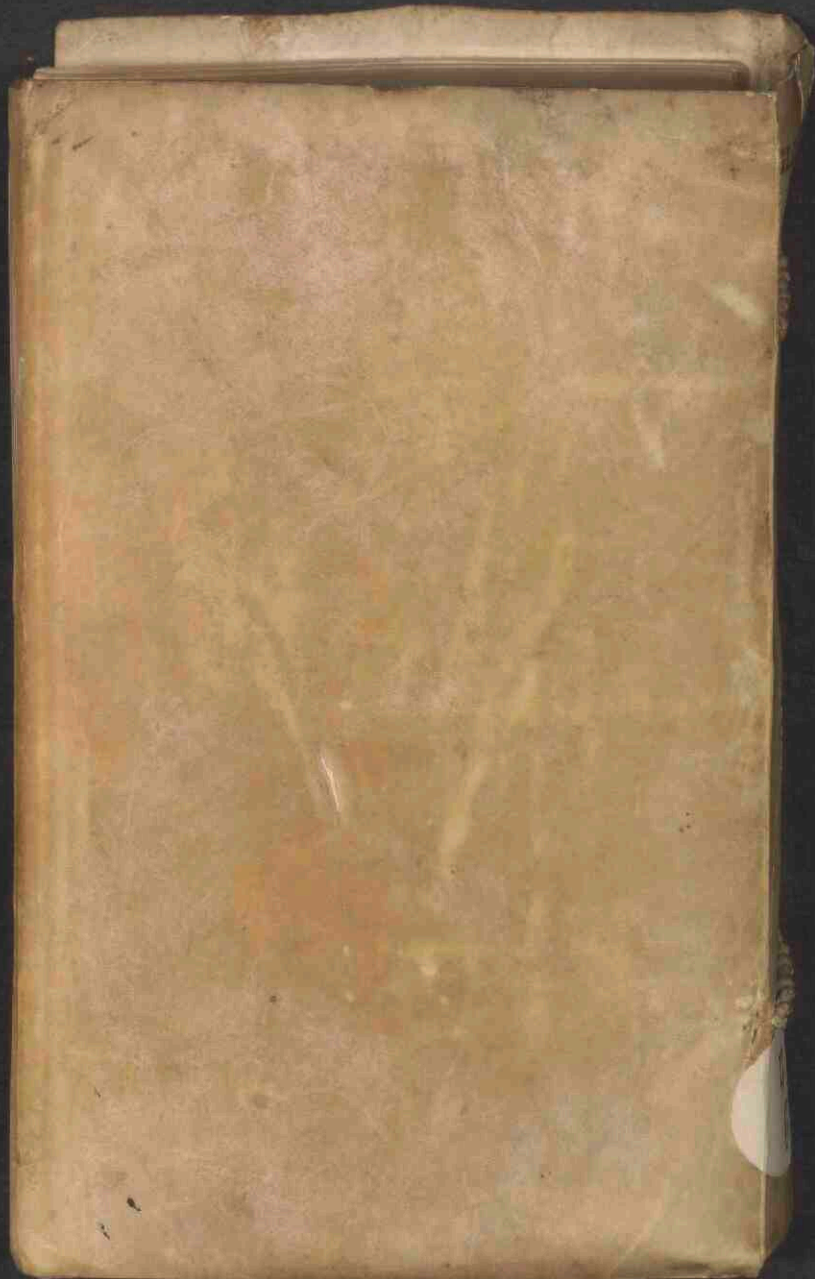
IJ. oct.

65

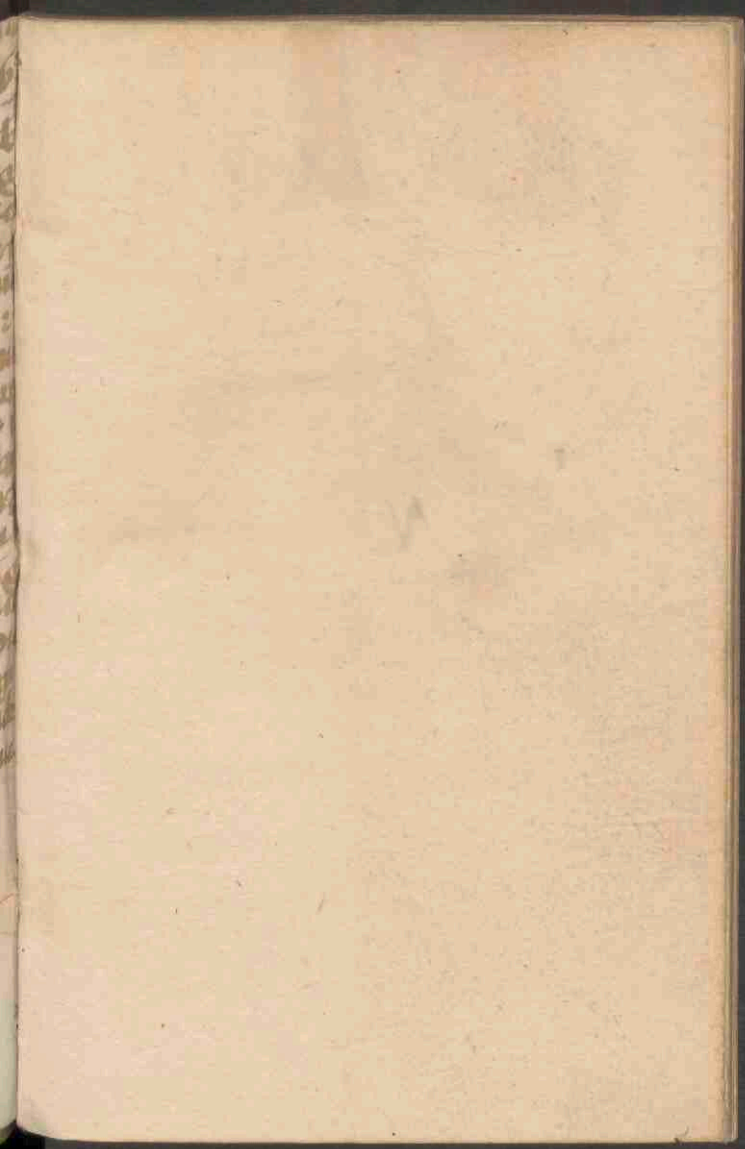

63

Philosophici Theoretici

Octavo n°. 63.

N III. C

B

1

HENRICI

CORNELII AGRIPPÆ, AB NET
telsheym, Equitis aurati, ac utriusq; Juris do
ctoris, Cæsareæ Maiestatis à consilijs, & Ar
chiuis Indiciarij, Apologia aduersus calumni
as propter Declamationem de Vanita
te scientiarum, & excellentia uerbi
Dei, sibi per aliquos Louani
enses Theologistas in
tentatas . .

SOQVAERELAS

SVPER CALVMNIA. OB EAN
dem Declamationem, sibi per aliquos
sceleratissimos sycophãtas, apud
Cæsaream Maiest. nefarie
ac proditorie illata;

ANNŌ. M. D. XXXIII.

Ex dono Buchlii

HEARLEIGH

THE HEARLEIGH
ESTABLISHED IN 1840
BY THE HEARLEIGH TRUST
FOR THE BENEFIT OF THE
HEARLEIGH DISTRICT
AND THE HEARLEIGH
TRUSTEES

200 VABERLEAS
ESTABLISHED IN 1840
BY THE VABERLEAS TRUST
FOR THE BENEFIT OF THE
VABERLEAS DISTRICT
AND THE VABERLEAS
TRUSTEES

ANNO M. D. XXXIII

EPIGRAM

MA, AD DOMINVM

Agrippam, de incertitudine & Vanitate scientiarum & artium, atq; excellētia uerbi dei declamatorē, quin potius

* artemasticē, benigna sub

interpretationē accipiendū

* citra iniuriā aut inuidiam

aut inuectiuam longe ab-

sentem, simulque alie

nā Buscono * ue

ritatis alu-

mno

* Artemasticem

nouum uocabulum a

Buscono, ex latino &

græco compositum,

nusquam apud cete-

ros poetas aut gram-

maticos repertū: qā

miserissimi ingenij es-

set semp uti inuētis,

& ex seipso nō inue-

nire noua uocabula.

* Citra iniuriam

color est rhetoricus, quo negat se facere quod maxime facit, uocans me Ardelionem, in super perijurij & tergiversationis a uerbo dei infimulans.

* Veritatis alumno, Si ueritatis alumnus essem Busconus, nō tam insigni mūlta punitus fuisset in iudicio apud Bruxellas damnatus de commisso crimine falsi.

CLara sub Agrippa * p
bātur dogmata uafro.

Et sua sulcat aquas
scriptio stultiferas.

* Probantur, pro

exprobrantur, per fi

gerā q̄ dicitur igno-

rancia poetica.

A ij Censor

* Erratus, p errata per locū ab auctoritate, quia sic loquutus est Reuerendus pater, Frater Magister noster & magister hæreticorū Iacobus Hochstratus in lib. suo contra Cabalam.

* Tutat, poëtica et Busconice: nam uulg^o grammaticorū dicit tutatur aut tuetur

* Scitum, pro scientia, nouus lepos: & sicut pueri in scholis dicūt comestum pro cibum meum.

* Vanat, nouū uerbum, & Buscono dignum. Sed admonit^o pro illo postea supposuit, Pungit.

* Bellam artem, Venusta & rosea elegantia in carmine tā spinoso.

* Ampl^o ardelio appositū epithetum, quemadmodum dicit Amplissime Pater.

Censor enim rigidus nullū
qui parcat honori
Papa redarguitur, Cæsar
& omne bonum.

Quos fert * erratus titulus
bene * turat eisdem
Declamans, uario fingere
cuiq; licet.

Fallere cuiq; nefas cur scribere
quilibet audeat
Audax est uerbi copia uanitoni

Probrifer est titul^o * scitum
qui * uanat amandum.
Eminet insigni certius arte
nihil.

Ars haud sit damnas, multus
licet artis abusus
Fit nitidæ, uiuens crimine
nemo caret

Præsignis * bellam denigras
quamlibet auctor
Artem, scis qui sis, * amplus
es ardelio.

Nam noscis, nescis, rides,
fles omnia carpis
Sic proprio ecce tuus co
dice uersus habet.

Sis gemini doctor iuris gra
uitz

uſitatis amicus

At *iuramenti queſo me
mento tui.

Quiſq; tuum laudat librum
quod uerba tonantis

Ceſſa dei præfert quæ de
cus omne decet.

Illa profecto uigent cedri
nis digna tabellis

Aeterniſq; tuæ meſſibus
hiſtoriæ.

Quas reprobas artes, aulam
complecteris ipſam

Verba Dei laudas more
negata tuo

Leuior o frater præſenti par
cito pennæ

Recto forſan ego *numi
ne morus agor.

Quiſſe etiam mali dæmones nonnunquam à poëtis
uocantur numina.

*Iuramenti, Non
intelligitur de iura
mêto præſtito in ba
ptiſmo, quo renunci
atur ſathanæ & arti
bus eius. Sed de extor
to in ſcholis, quo iu
ratur in uerba magi
ſtri.

*Numine, forſas
ſis ſuo malo Genio:

SOREVERENDI PA
TRIS FRATRIS AVRELI
ab Aquapendente Auguſtiniâni Epigrâma,
in Buſconum Louaniën. uerſificatorem.

EST leuis ardelio, currêſq; per oia neſcit
ſiſtere, ſed petulâs ferit in omne genus.

A in Buſco

Bulconus: at cunctas miseratur nescius artes,
Et sic Bulconio carmine cuncta tonant.
Agrippam miseris decerpit morsibus, inde
Vir grauis esse sibi dicitur ardelio
Quid quæ quod gracili uolitat super omnia penna
Bulconus est igitur maximus ardelio.

EIVSDEM AVRELI EPIGRAMMA
ma in Louanienses articulatores;

EXPECTATA diu uestra est censura per orbem
Artibus oppressis spem daret ut reditus,
Agrippæ hic igne gladiumque minatur & undas,
Dixit etiam inuitis destinatur ille stygem
Quid tandem exiguum potuistis gignere muræ,
Res uersa in risum est, gloria paratæ decus.
Sic decet in doctas qui torquet spicula musas,
Ut cadat, ut toto fabula in orbe fiet.
Ite in Pigmæos conuertite tela gruesque
His eritis Cæsar numina magna deus.

HENRICI CORN. AGRIPPÆ

Epigramma ad Cæsarem.

QUUM me suspectum teneas de crimine Cæsaris
Quod tibi persuasit Monachorum barbara turba;
Præcipis in fontem ut iugulet palinodia librum,
Sed detractorum ut noscas mendacia & artes
Siste gradum iustum est, unam in fontibus auream
Exhibeas, quam iam primam concesseris hosti.

REVEREN

DISSIMO IN CHRISTO PA-
tri Generoso domino, dño Laurentio Cam-
pegio, tituli S. Mariæ trans Tyberim presby-
tero cardinali, sanctę Romanę sedis, per
Germaniam nuper à latere Legato,
domino & patrono suo semper
obseruandissimo, Henri-
cus Corn. Agrippa
S. D.

QVVM ME TVAE SVB
limitati (ob propensum eius er-
ga me fauorem, tum ob collata
in me beneficia, tum ob patrocini-
um aduersus illos qui Cęsarē,
totamq; Cęsaris aulam in meam perniciem ir-
ritarunt, & propemodum persuaserunt) pluri-
mis maximisq; nominibus obligatum esse co-
gnoscam (pater reuerendissime) ueniā mihi da-
bis, si grauioribus q; noibus cupiam me tibi
reddere obligatiōrē: rursusq; te patrē uirtute
pstantissimum, & literatura eruditissimū orem
ut in tuendo Agrippa, iam uetere cliētulo tuo
tui similis esse uelis, eademque animi clemen-
tia me suscipere digneris. Quod enim ad te ite-
rū cōfugio, author mihi est ignara pudoris ne-
cessitas, qui iussu Cęsaris, tuoq; hortatu cogor
me ab impietatis crimine uindicare, atq; hanc
A iij pugnam

pugnam aggredi, taleque certamen suscipere,
ut capitale impietatis crimen agnoscam, si ob-
ticiscam: nimiumque obfucurum sit famæ meæ
si negligam, nimisque periculosum, si detrectem
pugnare contra fortiter. Quod quum sine ad-
uersariorum dolore & uulneribus fieri nequeat
periculosum mihi uisum est, absque strenuæ eru-
ditionis, pariter & æquissimi iudicij patrono,
in hanc arenam descendere. En prodit apolo-
gia nostra aduersus Louaniensium aliquot ra-
binorum calumnias, ad quas quæta cum celerita-
te respondi, nulli meliores testes sunt, quam uir il-
le ornatissimus, dominus Lucas Bonfius, tuæ
sublimitatis secretarius, qui non immodicam
apologiæ nostræ partem uidit legitque. Atque
uenerabilis dominus, Bernardus Paltrineri-
us tuæ amplitudinis Oeconomus, in cuius cu-
biculo dies noctesque importuno studio per-
egi omnia: ita quum datus esset mihi libellus ad-
uersariorum, ad diem decimum quintum De-
cembris, ego apologiam hanc reddiderim an-
te ultimas calendas Februarij, tradidique Me-
chliniensis senatus præsidi, non editurus in pu-
blicum, nisi accepto prius senatus illius decre-
to, a quo mihi transumptum calumniosorum
articulorum illorum transmissum esset: quam-
uis iudicium, & sententiam eius negotij, iam pœ-
na antecesserit, & incognita causa, ex sola suspi-
tione damnatus essem ab his qui posthabita se-
natus

natus auctoritate, sibi iudicandi libertatē usur-
passent: quicq̃ accusatores quum essent & inimi-
ci, non tam iudicandi q̃ opprimendi mei cau-
sam querebant. Quia igitur nunc supra annum
& medium frustra expectaui senatus illius de-
cretum, ne honoris mei prodigus, & fame mee
crudelis, innocentiaeq̃ meae desertor, tam cru-
delem hæresis, impietatis, & scandali infamiam,
quam mihi scelestissimi illi scriptorum
meorum falsarij, & perfidi famicidæ impege-
runt, silentio meo agnoscere uidear, cogor il-
lam uel ante iudicium (paucis recognitam &
nonnullis adiectis) in publicum ædere, idque
sub tui nominis protectiōe. Quod quidem eo
audentius facio, quod etiã tua amplitudo me
adhortata esset, ut responderem, & me de tam
horribilibus criminibus purgarem, sed lenita-
tem mihi iniungēs atq̃ modestiam. Vnde ego
mihi non permisi tam libere loqui, nec tam ue-
hementer respondere, q̃ perfidi illi calumnia-
tores mei commeruerunt. Qui (quod nosti) nō
istis articulis tantum cōtra me egerunt, sed in-
numeris alijs clancularijs insidijs, & capitalib⁹
criminatiōibus, multisq̃ subornatis sycophan-
tjs, multo aconito conditis, tantum lætalis ue-
neni, in aula Cæsaris, apud principes uiros, &
in templarijs concionibus, apud imperitã mul-
titudinem, aduersum me effuderunt, ut diffi-
cillimum sit mihi ad tam proditorias persecu-

A v tiones

tionem, ubiq; habere bonū stomachum. Quo-
rum calumniæ quædam eius generis sunt, ut
quemuis etiam excelsum animum possent a
tranquillitate dimouere, & ad quas leuis esse nec
possim, nec admodum debeam. Sic ubi ergo in
hac apologia paulo liberius in malos male lo-
quor, sitq; aliquid amaritudinis, meo iure id
me facere puto, mihiq; in illos licere arbitror,
ædito nomine meo, palam & præcipiente Cæ-
sare, me defendere contra eorum calumnias,
detractiones, & maledicta, quæ ipsi præter au-
thoritatem, tacitis nominibus suis, clanculum
& post terga, & proditorie, in me sibi licere
permiserunt. Certe non ignorabam ab initio
declamationis meæ, me inuidiam eruditionis
præmium recepturum, quodq; mihi obuiatu-
ra essent gymnastarcharū ferocitas, sophistarū
astus, scholasticorum insidiæ, magistrorū no-
strorum furor, pseudomonachorū doli, & o-
mnia mihi pulchre prædiuinaueram: sed arbi-
trabar illos, eruditorū & proborum uirorum
more, aut diuersam partem declamatu-
ros, & aduersus mea scripturos, aut disputationē pu-
blicam indicturos fuisse, non tot falsæ linguæ
apparatibus insectatu-
ros, non tot mēdacibus
calumnijs apud Cæsarem capitis expetitu-
ros. Quod si scripsissent aut disputassent, quid tūc
ualiturus fuisset, non iacto. Certe eruditionē
eorū non uerebar, uiolentiam aut pertimesce-

re oportuit, non ignarus quō periculo uiuerē
in ea multitudine, quis quum mihi æternū bel
lum esset susceptum, præsertim quum tanta sit
tyrannidis eorū impunitas. Sed qui quondam
disputationes indicere solebāt scholarum ma
gistri, nunc inscitiae suæ conscientia confusi, il
las exhorrent, uiolentiaque damnare præten
dunt, quod deberent rationibus conuincere.
Scio a quorum iudicio pendeat Cæsar, quales
illi adsint theologi, scio quā odiosa, quā periculo
sa sit ueritas: sed iusto sub iudice uincet, nec
terrebitur crimine innocēs. At dicere causam
apud eos, contra quos scripsissem, graue est.
Quod si Cæsar nosset totius negotij circūstan
tias, & quas passus sum iniurias, ac illi paterē
quæ ego scripsi, fortassis propensior esset illi
us in me animus, nec me inter postremos nu
meraret, nisi in aulis regum plærumque plus ua
leret detractorum improbitas, quā bonorum fa
uor. Sed quum non solum ille reus sit, qui fal
sum de alio profert, sed etiam is qui aurem ci
ro criminibus præbet. Non me admodum læ
sissent illæ calumniæ, nec cuiquam persuasissent
malæ illæ linguæ, si nō inuenissent sibi similes
aurículas. Sed confido in innocentia mea, quo
fit, ut non confundar, ne aliud cupio, quā æquum
& intelligentē iudicem, qualis tu es unus. Pro
pterea nunc iterum atque iterum oro amplitudi
nem tuam, ut non graueris animum tuū, licet
pluri

plurimis grauissimisque negotijs occupatissi-
mum, mihi tantisper accommodare, nostraque
scripta, & respōsa expendere uelis, donec cau-
sam omnem perdiscas. Nec moleste feras, si te
(quod forte plerique dīcturi sunt) tam odioso
argumento præficiam patronum. Non enim
molesta nec odiosa tibi fore puto, quæ aduer-
sus perfidos falsarios, & impios sycophantas,
fidei & pietatis negotia tueantur. Faxit de-
us, ut ecclesia sua ab omni hæreticorum impi-
etate & sophistarum tenebris expurgata,

in pristinum splendorem restitua-

tur, qui te prosperet, & incolu-

men conseruet, & omni-

bus bonis impleat &

repleat Vale fē

licissime.

NOBILIS

VIRI HENRICI CORNELII
Agrippæ, armatæ militiae, Equitis aurati, ac
utriusque iuris doctoris, Cæsareæ maiestatis
a consilijs, & Archiuis Indiciarij, Apolo-
gia aduersus calumnias, propter declamatio-
nem de Vanitate scientiarum, & excellentia
uerbi dei, sibi per aliquos Louani-
enses theologistas intentatas.

Nolite secundum faciem iudicare, sed re-
ctum iudicium iudicate.

GO HENRICVS COR-
nelius Agrippa, superiore an-
no ædidi declamationem quan-
dam, quam de incertitudine &
Vanitate scientiarum, atq; ex-
cellentia uerbi dei inscripsi. Præsagus reuera,
cum quantis monstrorum generibus propter
illam fore depugnaturus, eoq; quã non prod-
ret edẽtula, multos admodum esset offensura.
Præ cæteris autem theologos aliquos & mo-
nachos, superciliosum hominum genus. Hinc
primum ex Louaniẽsi academia prodierunt,
qui me hæreseos, impietatis, & scandali, con-
gestis aliquot articulis detulerunt, aliqui magi-
stri no

Iti nostri (neq; enim credo totius theologicæ
ordinis cōmunibus suffragijs hanc rem actam
esse: quum compertum habeam, esse in illorū
collegio nonnullos uiros candidos, & quibus
illa declamatio nostra non displiceat) uolita-
runt articuli illi clam me, per multorum ma-
nus, & plæric; aulici mystæ, ad hanc calumni-
am instructi, illos Cæsari nō semel tantum ob-
truserunt. Hinc ad priuatum Cæsaris consiliū
remissi, inde ad parlamentar; senatum Mechl-
niam relegati, per annum ferme in iudiciū ma-
nibus uersabantur, me inscio, & Cæsareæ ad-
uersum me, non sine causa, licet sine ratione,
grauiter indignato. Quod tandē ubi rescissem
supplicauī apud utrunq; senatum, impetratis
etiam literis, a Reuerendissimo dño archiepi-
scopo Panormitano, supremo priuati Cæsaris
consilij præside, ut mihi articulorum illoꝝ da-
retur transumptum, quo illorum admonitio-
ne discerē, quid mihi uel explicandum, uel cor-
rigendum, uel emendandum, uel reuocandum
esset, paratus cognito errore, illum christiana
modestia retractare. Datum itaq; est mihi arti-
culorum illoꝝ transumptum, die decimaquin-
ta Decembris, anni millesimi quingentesimi
primi, & pereundem Reuerendissimum domi-
num archiepiscopum Panormitanum, supre-
mum priuati consilij præsidem, edictum, uel
le Cæsarem, me horum articulorum publicam
palino

palinodiam canere. Verè ego cum illis spectarem multa meorum non intellecta, multa item deprauata, multa peruersa & perperam interpretata, non equum duxi eiusmodi abs me inaudito & indefenso palinodiã postulari, quòdque debeam reuocando agnoscere impietatis crimen, cuius mihi non essem conscius, & de quo non essem conuictus, quicquid sit de uoluntate Cæsaris. Respondeo constanter cum Ambrosio, diuina imperatoriæ maiestati non esse subiecta: Urgemur præceptis Regalibus, sed confirmamur scripturæ sermonibus. Potuit Cæsar credere adumbrata pietatis fucumendacia deferentibus, atque ego non nescio, quanta principum pestis sit lingua bonarum rerum interpretum mala. Potuit Cæsar obsequi importune instigantibus, neque ego ignoro, quantum possit improbitas instigatorum fucum pietatis sese ueditantium. Diui Athanasij deportatio clare docet, quantum insimulationes & calumniæ (maxime si ab his qui fide digni habiti sunt, inferantur) contra innocentes, ualeant operari. Tunc etiam Imperatore (sed alias eruditissimo, sed æquissimo clemētissimoque, quippe Constantino magno) per falsos sacerdotes, ingestis callide calūnijs, ad tantam iram atque furoris aduersus Athanasium impulsus, ac sceleris consensum agent. Scio Cæsarem hominem, & suis posse agi affectibus, qui mihi obstare non debent, quo minus liceat
mibi

mihī meam tueri innocentiam, præsertim de
tam inexplabili hereseos & impietatis crimi-
ne, quibus de causis hanc retractionis senten-
tiam, quam Cæsar mandasse dicitur, cōscō
non iudicij, non deliberationis fuisse, sed su-
spicionis, atque ex insidiosis aduersariorum
meorum consilijs, inconsiderata credulitate
profectam, & me inauditum & indefensum
illa non teneri. Nam quæ inaudita parte ge-
runtur, nunq̄ pro iudicio habebuntur, quod si
etiam uel iustissimam sententiam, quis impor-
tune, uel aliter uitiose tulerit, tamen hæc nulla
est, & pro sententiā non est habenda. Mihi er-
go licet, semperq; licebit, apud Cæsarem inno-
centiam meam tueri, calumnias repellere, ma-
le consulta contemnere, & q̄d olim licuit apud
Philippum Macedonem, & hodie etiam apud
Romanos pontifices, a dormitante ad eundem
uigilantem, a male instructo ad eundem meli-
us instruendum appellare. Non enim Cæsar da-
mnare potest, quem lex nō prius iudicarit, nī
forte (ut in Acti, ait apostolus) Iudicans me se-
cundum legem, contra legē iubeat me percuti.
At lex (ut est in euangel.) non iudicat hominē,
priusquā interrogauerit ab illo, & cognouerit
quid fecerit. Et in Actib, cap. 22. Hominem in-
demnatum nō licet flagellare. Et in cap. 25, ait
Festus Romanus: Non est cōsuetudo damna-
re aliquem, priusq̄ is qui accusatur præsentēs
habeat

habeat accusatores, locumq; defendendi acci-
piat, ad abluenda crimina q̄ ei obijciuntur. Ni-
hil em̄ temere (ait Moses) iudicandū, neq; esti-
mandum, neq; credendum est, nōdum audita
altera parte. Hinc ex Atheniensium legibus in
duodecim tabulis a Romanis acceptū fuit, si-
militer ambos audire, unde de requirēdis reis
Martianus consul scriptum reliquit, ne inaudi-
ta causa quenq; damnemus. Olim ne tyranni
quidem iudicarunt incognita causa. Laudatur
C. Caligula, qui ambas aures delatori claudē-
bat. Laudatur Alexander, qui alteram defen-
sori seruabat. Et diu^o Adrianus Aufidio Se-
uero rescripsit, de suspicionibus non debere
aliquem damnari. Non enim debet quis suspe-
ctus fieri, sed deprehendi. Et imperator Con-
stātinus ait: Iudex criminōsum discutiens, nō
ante sententiam proferat, q̄ ipse confiteatur,
aut per innocentes testes conuincatur. Et bea-
tus Eleutherius papa dicit: Nihil contra quēli-
bet accusatum absq; idoneo & legitimo accusa-
tore fiat. Deus ipse cuius scientia non fallitur,
priusq̄ iudicaret protoplastum, loquutus est il-
li, & confessionē criminis extorsit, idem iudi-
caturus ciuitates Sodomorū, ait: Descendam
& uidebo utrum clamorē qui uenit ad me ope-
re compleuerint, an nō est ita, ut sciam. Quod
si mihi concedatur hęc respondendi facultas,
ostendam me nihil unq; assertiue scripsisse, cre-
dere,

dere, aut tenere, cuius cōtrarium asserit, credit
sentit, & tenet ecclesiā catholica, Si scripta mea
non peruertantur, aut in peruersum sensum, &
contra mentē meam interpretentur, quod siue
in scitia, siue malitia fiat, non debeo ego pœni
tentiam agere alienæ in scitiæ, aut malitiæ, qm̄
ostendere potero meliorē sensum, Nonne rex
Abimelech, quod accepit sibi Saram uxorem
Abrahæ, quia dixerat ille soror mea est, gra
uiter reprehensus est a deo, & non impuratur
scandalum hoc uicio proferentes Abrahæ, sed
præsumētis Abimelech, quia non fuerat sciu
ratus mentem uerborum Abrahæ: Quo exem
plo, Augustinus, ream linguam non facit, nisi
rea mens sit, & habetur in c. quæritur. xxxij.
qu. ij. Estq; Iuriscōsultorum communis sen
tentia, non solum in his q̄ sunt de foro animæ,
sed etiam in his quæ sunt de quasi foro ani
mæ, credendum esse declaranti se, & uolunta
rem suam confitenti. Vnde Metiano auctore,
lex promulgata est. In ambiguis orationibus,
maxime sententiam spectandum eius esse, qui
eas protulisset, præsertim in meliorem partem
ut res ualeat potius q̄ pereat. Et Vlpianus in li
bris digestorum de iudicijs, sic ait: Si quis in
tentione ambigua, uel oratione usus sit, id
quod ei melius est accipiendum est. Et genera
lis iurisperitorum sententia est, quod quando
actus aliquis potest dici uel geri, eo modo, quo
dicens

dicens uel gerens incidat in delictum uel pœ-
nam, & eo modo quo non incidat, debet tem-
per interpretari ut nō incidat. Et Hilarius ait,
intelligentia dictorum ex causis est assumen-
da dicendi, quia non sermone res sed rei est ser-
mo subiectus. Et Occham scholasticus theolo-
gus, in suo dialogo, multis rationibus falsum
ostendit, quod uulgo dicitur, uerba non ex o-
pinionibus singulorum, sed ex communi usu
accipiēda esse, concludens, quod in uerbis am-
biguis & multiplicis intelligentiæ, non sit re-
currēdum ad communem intelligentiam, sed
potius ad intentionē loquentis. Fuit olim B. il-
le Dionysius Alexandrię ep̄us, Iulio papę, de
Ariana hæresi delatus, quia filium dei dixisset
creaturam, ille nec dictum negans, nec dogma
defendens, sed mentem suam synceram decla-
rans, & a suspitione liberans, summa beniuo-
lentiā & commēdatione, ab ecclesię patribus
receptus est, ædita insuper (per Athanasium)
apologia, pro defensione eius cōtra detracto-
res, docentē non uerba, sed mentē & sententiā
iudicandā & explicandā esse, ab ipso qui quid
scripserit aut dixerit. Quis em̄ hoim scit q̄ sunt
hominis, nisi sp̄s hominis qui est in ipso: Qd̄
si nunc mihi concessum erit, ostendā nihil me-
orū hæreticū, aut impiū, aut scandalosum esse,
aduersus ecclesiā dei, si recte aut cādide fuerit
intellectū, & nō hostiliter p̄uersum, atq; id fa-
B ij cturus

Et u^o primū bona fide recitabo articulos, q̄s cō-
 tinet libellus aduersariorū, mihi Mechlinien-
 si senatu transmissus, supplicatiōe mea ad eun-
 dem clarissimum senatum nuper missa, hic eti-
 am p̄posita. Deinde ad singula respōdebo, ne
 meo silentio, quasi culpę cōscientia, abuti pos-
 sent nostri obtrectatores, numerisq; in margi-
 ne adiectis signabo, ad quę aduersariorū dicta
 q̄q; responsionis meę uerba referantur, osten-
 damq; adiectis ad articuloꝝ marginem, breui-
 bus scholijs, quis calumniarum artibus, utātur
 isti piarum aurium theologi.

CLARISSIMIS VIRIS DO-
 mino præfidi & senatoribus Cæsarei
 Parlamenti apud Mechliniam.

QVONIAM LOVANI-
 enses aliquot rabini, ante annū
 ferme cōgestos scholastico o-
 dio, quosdam ex declamatiōe
 mea de incertitudine & Vani-
 tate scientiæ & artium, atq; excellentia uerbi
 dei articulos produxerunt, quibus me clancu-
 lum, & post terga, erroris, impietatis, scanda-
 li, & forte etiam hæreseos, Cæsareæ maiesta-
 ti, & eiusdem priuato cōsilio, calumniati sunt.
 Deinde uero, siue ueriti, iudicium eius causę si-
 bi dedec^o importaturum, siue satis illis uisum
 sit, quod in exulcerati Cæsaris animo fictū de
 me

me crimen insideat, prosecutionem articulo-
rum illorum hactenus deseruerunt. Ego autem qui
neque famae meae crudelis, neque honoris mei p-
digus, nec innocentiae meae desertor esse, nec in-
iurioso nomine apud Caesarem & quoscum-
que claros & probos viros censerii uolo nec
debeo, quum articulos illos in uestris mani-
bus iam per multos menses desertos, & ueluti
sepultos iacere tandem intellexissem, claritu-
dini uestrae supplico, & instanter peto, mihi ar-
ticulorum illorum dari transumptum, uestrumque il-
lis interponi decretum, paratus, si qua errata
sunt emendare, si qua perperam intellecta de-
clarare, meamque innocentiam & integritatem
ab impietatis crimine, & calumniantium iniu-
ria uindicare, quod ut iustum & aequum postu-
lo, ita uos illud mihi minime negaturos puto,
caeterum mihi in omnibus iugiter percipiēdo.

SEQVUNTUR ARTICVLI

Louaniensium autentico transumpto,
sed absque ullo interposito sena-
tus decreto transmissi.

ASSertiones Agrippae.

Ex quodam libro de Va-
ritate Scientiarum,

I. Falso interpretan-
tur pro Declamatio-
ne Assertiones.

II. Malitiose detru-
cāt titulum obscuran-
tes scopum totius de-
clamationis.

B iij Pri

III. Prima Assertio in fronte
declamationum post episto-
lam ad lectorē: Ego inquit,
Ignari grammaticæ, alijs generis persuasus ratio-
pro genituo alius, le- nib^o, nil perniciosius, nil pe-
gunt alijs. stilentius hominum uite, ani-
marumq; saluti posse cōtin-
gere arbitror q̄ ipsas artes
ipsasq; scientias.

IIII. Contra hanc assertionem
Argumentantur per uerbum uidetur. uidetur B. Augustinus in li-
bris de doctrina christiana,
& in scriptis contra Cresco-
nium gramaticum donati-
stam.

V. Vbi uarie demonstrat ar-
Futilis argumentatio, tes liberales cuiuslibet theolo-
uel sic uel sic uel ne- go doctori aut esse necessari-
scio. as aut maxime cōducibiles.

VI. Sunt & ancillæ quas ipsa
Impertinens & detor- dei sapientia ut uocarent ad
ta allegoria. arcem misit Prover. 9.

VII. Qui igitur eas dampnat,
Fratralis orthogra- est is de quo Apostolus di-
phia, uidelicet damp- cit 1. Corin. 2. Animalis ho-
pnat cum p. mo.

non percipit ea quę sunt
spiritus dei. Impertinenter citat
Apostolum.

Vnde cautum est ut diuer
sis locis constituantur magi
stri & doctores qui studia li
terarum artiumque liberali
um doceant. VIII.
Falsa argumentatio,

His artibus declaratur sa
era scriptura & confundunt
hęereses. IX.
Falsa assumptio,

Vnde Sapiēs: Qui eluci
dant me, uitam æternam ha
bebunt. X.
Falsa applicatio,

Nō igitur apparet quō ni
hil scire sit foelicissima uita
cum dicat Apostolus: Qui
ignorat ignorabitur. Et dñs
inquit: Propterea captiuus
ductus est popul⁹ meus, quia
non habuit scientiam. XI.
Malitiosa dissimula
tio, I

Alia assertio quę loqui
tur de scientiarum inuento
ribus in eadem declamatio
ne inquit. Impudens mendacis.

B iij Sunt

- XII. Crassa igno-
rauita nesciūt distin-
guere bonitatē ope-
ratiuā ab essentialē.
- XIII. Futilis ap-
plicatio.
- XIIII. Imperti-
nens & in-
sufficiens al-
legatio.
- XV.
- XVI. Ambiguum
uerbū in peiorē par-
tem accipiunt
- XVII. Improbi-
tas in pote-
statē ecclesie scanda-
losa.
- XVIII. Mendaci-
um maliciosum.
- Sunt homines aliqui boni,
nihil tñ scientiē ipsæ bonita-
tis nihil ueritatis habebunt,
nisi q̄cum ab ipsis inuentori-
bus mutuant uel acquirunt.
- Quasi uellet innuere nullā
scientiam habere in se uerita-
tē, sed tñ mutuata ab autho-
re.
- Quod est contra philoso-
phum dicentē, scientiæ sunt
de numero bonorū honora-
biliū.
- Et est contra c. Si quis ar-
tem, xxxvij, dist.
- ¶ Sequuntur aliæ proposi-
tiones piarū auriū offensiue.
- Canones sacerdotes sub-
latis honestis nuptiis, turpi-
ter scortari compellunt.
- Volens innuere in effectu
sacerdotes posse contrahere
nisi obstaret iuris dispositio
- Cū tñ a morte Christi nō
est auditū sacerdotē duxisse

uxorē, nisi quod iam attem-
ptarunt homines plurimum
seducti.

In eodem fol. pag. 2. ha-
bet hanc propositionem.

Surrexit his temporibus XIX. Peruerse ac-
cipiunt.
ex theologorum schola inui-
ctus hæreticus Lutherus.

Et sequitur qd̄ ideo uos XX. Morosi sunt.
scire uolo, ne putetis nō eti-
am theologos esse lenones.

Et ibidem in fine conclu- XXI. Reiciunt tro-
dens, quicumq; principes, iu-
dices, & magistratus lupa-
naria fouent aut permittunt,
dicetur illis a dño illud psal-
mographi: Si uidebas furē,
& c.

Quasi permittētes seu to- Diuinatio per Quas
lerātes min⁹ malū, ad uitā
dñi maius peccare censeātur
contra sententiā Augustini Turpi obsequio pz-
quē habetur xxxiij. q. ij. c. si trocinantur lupana-
qd̄ uerius dñi. Si facturus est ribus.
qd̄ non licet, faciat adulteri-
um, & non homicidium.

B v Sic

XXII. Sic ergo permittitur mi-
Dignū patella oper- nus malū ut euitetur maius,
culum. licet faciens non excusetur.

Alia propositio sub lite-
ra d, fol. tertio.

XXIII. Mercatores & milites ue-
Malitiose dissimulan rā penitentiā agere nō pnt.
tes authorem, trans-
ferūt in me quod est
Augustini.

XXIII. Alia propositio sub lra F.
Deprauāt uerba mea Augustinus & Bernard.
& sensum, contra Christi sensum bella
permittunt.

XXV. Et Chro repugnāte ordo
Deprauāt uerba mea militantium est in ecclesia
& sententiam

Alia propositio sub lite-
ra l. folio quarto.

XXVI. Habere imagines in tem-
Malitiose dissimulāt plis, non est absq; ydolatrie
quæ de his catholice uitio, siue periculo.

concludimus:
Ydolatrie p ypsilon,
ga græcū est uocabu-
lū, tam sciūt etiā græ
ce magistri nostri

Alia propositio sub lra k.

XXVII. Diabolus est author cu-
Superciliosa morosita- culle.
te fabellā & iocū tra-
hunt in calumniam

Alia propositio sub lra R.
Mo

Moses, David, Apſi, Eud
angeliftæ, prophetæ, hoies
fuerūt, & a ueritate in qbus
dā defecerūt, & mēdaces in
quibusdam inuenti ſunt.

XXVIII.

Deprauant uerba &
ſenſum

Quaſi innuat ſcripturā ſa
crā una cū alijs ſcientijs hu
manis eſſe ambigua incertā,
& periculo plenam, niſi ac
cedat uerbum dei.

XXIX.

Diuinationo per Quaſ.

Aſſerens ulterius quod
uerbum dei nullas humanas
gloſſas.

XXX

Detrahunt uerbo dei
hanc impugnanres.

Nec angelicas patiūt, ſed
ſeipſam exponit.

XXXI.

Detrahunt Apoſtolo
huic contradicentes.

¶ Contra has aſſertiones
uerbum Petri, 2. Pet. 1.

XXXII.

Non em̄ uoluntate huma
na allata eſt aliquā prophetia
ſed ſpū ſctō inspirati locuti
ſunt ſancti dei hoies. Itē pro
phetia eſt interdum commi
nationis & non euētus, ſicut
erat de Iona apud Niniuitas
Sub

Malitioſe argumen
tantur, & ſycophan
tæ ſunt

Subintelligebatur enim hec
conditio : Si Niniuitæ non
pœniterent, ut dicit glossa.
Quare nõ oportet dicere p
phetam mendacē, quia sem
per est unus sensus uerus a
deo intellect⁹. In talibus em̄
dictis subintelligitur semp,
nisi deus aliter disposuerit.

Alia propositio sub litera
R. fol. tertio.

XXXIII. Huic cō
tradcentes
imp̄i & bla
phemi sunt.

Verbi dei scientiam nulla
philosophorum schola, nul
la theologorū sorbona, nec
quorūcūq; gymnasia scho
lasticorum nobis tradidere
sed solus de⁹ atq; Christus.

XXXIIII. Huius
oppositum asserētes,
plane hæretici sunt.

Cui nihil addere licet ni
hilq; detrahere.

XXXV. Qui huic
contradi
cūt offen
dūt in spi
ritum san
ctum.

Nulla patitur externa cō
mentaria, nullas humanas
aut angelicas glossas,

Alia propositio sub litera
S. fol. tertio.

Nulla res Christianæ fi-
dei, & religioni tam repu-
gnat quàm scientia, minus-
que se inuicem compatiun-
tur.

Alia sub litera T, folio
tertio.

Discedite ab humanarum
traditionum nebulis.

Alia sub litera V, fo-
lio secundo.

Cæremonias exteriores
despicit Deus, nec uult coli
actionibus corporalibus, &
sensibilibus operibus.

Quia, ut inquit, nihil est
apud deum acceptum præ-
ter fidē, Contra illud Apo-
li: Si fidem habeam, ut mon-
tes transferam, charitatem
autem non habeam, factus
sum sicut æs sonans. &c.
Charitas igitur excitat & p

mo

XXXVI.

Malitiose segregant,
quæ accipi debent cō-
iunctim ad idem secū-
dum idem simul & in
eodem tempore.

XXXVII.

Malitiose interpre-
tantur pro dogmati-
bus philosophorum
constitutiones huma-
narum legum.

XXXVIII.

Malitiosa sycophan-
tia uerba mea detrum-
cant, & bene ac catho-
lice dicta dissimulant

XXXIX.

Mutilant uerba, per-
uertunt sententiam,
& crimen falsi com-
mittunt.

Malitiose citant has
scripturas, ut uideat
illis contradixisse a-
pud eos potissime qui
nostrā nō legerunt.

inouet ad corporales actio-
nes & sensibilia opera.

XL.
Diuinitio per
uidetur.

Falsa applicatio.

**VLterius cōcludendo Va-
nitate[m] scientiarum,** uide-
tur asserere quod scientiæ
capiunt finem in hoc seculo
cuius contrarium tenet Hie-
ronymus in prologo dicēs:
**Discamus in terris quorum
scientia nobis perseueret in
cœlo.**

XLI.
Cur mihi quoque
nō opitulatur ista di-
stinctio: O malitiosū
sycophantæ.

**Et quanquam dicat Eccle-
siasticus: Vanitas uanita-
tum & omnia uanitas,** oportet
intelligere sapientem in-
terdum loqui ex sua perso-
na, aliquādo eius personam
gerere, qui ea quæ in mun-
do sunt attonit⁹ admiratur,
interdum in persona stulto-
rum, interdum in personæ
prudentum.

XLII.
Fratrica elegantiā:
Dampnat.

**Quamuis igitur Ecclesia
sticus ostendat quæcunque
sunt in mundo uanitatē esse
non tamen omnia dampnat,
uerum**

uerum reprehendit consilia
hominum, qui in hoc mun-
do spem suam posuisse ui-
dentur.

Et quia author ipse asserit **XLIII.**
uerfum in canem, ac quod *Morofitas plusquam*
nullarum uirium fit ad bene *stoica.*
dicendum, scripsitq; uolu- *Caveat ambulare si-*
men cui titulum fecit de in- *ne fufte qui a cane im-*
certitudine & Vanitate sci- *petitus est,*
entiarum, sic etiam eius In- *Insolens prefumptio*
dicio liber est famosus & cō *eius quod ignorat, ul-*
tumeliosus ac piarum auriū *delicet quis in iure dā-*
offensiuus. *catur libellus famo-*
fus.

Impudens mendacium: quum generalis ser-
mo, teste Hieronymo, ad nullius contumeli-
am pertineat.

HIC FINIS ARTICV
lorum, Fueruntque subfignati per
prothogrammateum per
lamentarij senatus
Lāberti Van
drex.

CHORVS

TANtum ergo firmamentum isti conti-
nent articuli,

Vt quodcunque documentum illorum cedat
ritui.

Præstet dolus supplementum ueritatis defe-
ctui.

FINIS ARTICV

RESPON-

SIO CORN. AGRIPPÆ

ad prænarratos articulos.

I.

HÆCCINE SVNT IL-
læ propositiones, quæ manife-
stam habiturę sunt hæresim, im-
pietatem, blasphemiam, & scan-
dalum, quas magistri nostri Lo-
uanienses quasi hæreticas, impias, scandalo-
sas, & piarum aurium offensiuas damnarunt.
Verum ego adduci uix possum, ut credā istas
propositiones, siue ut uocant articulos, totius
theologici collegij communi cōsensu editos,
sed suspicor inscijs theologis per Busconum
aliquem poetastrum, cui fingere & mentiri in-
professo est, aut per alium quempiam schola-
sticum parasitum confarcinatos, qui sese ex-
ercere uoluerit in hac harena sub theologorū
Louaniensium nomine. Non em̄ tantum ocij
theologis illis fuisse crediderim, ut dignaren-
tur nostras nugas legisse, quin ipsa etiam ordi-
nis confusio, & frustulata detruncatio, ac fal-
sa applicatio, cum uerborum & sententiam de-
prauatione, ipsa etiam occultatio nominis isti
us articulatoris, missaq; subscriptio, satis do-
cent, hos articulos proborum Theologorum

C mani-

— APOLOGIA ADVERSUS

manibus nō fuisse exceptos, quos nec ego tanta grammaticæ inscitia teneri arbitror, ut declamationem interpretarētur assertionē, quare tam imperito articulatore, qui hanc in me accusationem instituit, antequā intelligeret huius caput negotij, pro responsione proponendus esset aliquis uocabularius, ex quo discat primum, quid significet declamatio. Est namque declamationis proprium, in ficto themate, exercendorum studiorum gratia, citra ueritatis statuendæ regulam, abrogata fide laborare. Qui enim declamationem scribere se profitetur, hoc ipso sibi fidem abrogat, nec quicquam asserit, non etiam ea quæ uera & notoria sunt, & quibus alias extra declamationem credere, & assentiri teneretur, & de quibus ambigere nefas est. Vnde non puto tam iniquos fore theologos, ut omnium illorum quæ declamando diximus, aut scripsimus, rationes ad theologorū rigorem exigere uelint, ni forte subscripserint his articulis, aliqui male auspicati ingenij uetuli theologi, qui iniquitate temporum suorum, ab imperitis præceptoribus delusi, amissis optimarum literarum studijs, per omnem ætatem in sordibus sophismatibus educati, infensi sunt his studijs, quæ ipsi olim iuuenes non attigerunt, tam pertinaces ueterum illorum sordium amatores, quos per
inde

THEOLOGISTAS LOVANIENŒ

inde ac si Lydia gleba essent, aut formicarum
 in India auriferum opus, tam obstinata religi-
 one colunt, ut offendat illos, etiam optimarum
 rerum nouitas, ac præter propositiones & co-
 rollaria, aliud non admittant, hi forte decrepi-
 tis rationibus cæcutientes, declamationis titu-
 lum, interpretati sunt pro concione ecclesia-
 stica, sicut olim fecit aduersus Erasmus, Lo-
 uaniensis academiæ procancellarius, Ioannes
 AthenŒsis, sed ille tandem doctus quid esset de-
 clamatio, quæ eius qualitates, quæ conditio-
 nes, quæ licentia, quæ libertas, errorem suum
 falsus respuit, quod factum, non puto Louani-
 enses theologos ignoraret, proinde quo ma-
 ior est theologorũ authoritas, hoc magis eti-
 am oportebit illorum censuras esse candidas,
 iustas, atq; ueras. Nam qui ad aliena scripta de-
 scutienda, non ex quo iudicio, nõ ueritatis amo-
 re, non candido animo accedunt, uelintque ca-
 lumniandi ansam capere, non dubiũ, quin eti-
 am Christo & Apostolis calumniam struere
 possint, neque uero magni artificij est, in alie-
 no opere, quantumuis erudito, quantumuis cir-
 cumspecto, quantumuis pio & uero, reperire
 qd aliqua calumniæ specie reprehendi possit.
 Vtrũq; igitur indignissimũ est, si debeã ego po-
 nã dare alienæ siue maliciæ, siue inscitie, qd qd
 ego ab his, qui sine grãmatica theologi sunt,

APOLOGIA ADVERSVS

impietatis reus postuler, propterea q̄ ipsi nō
 didicerunt quid latine significet declamatio,
 neq̄ uero æquum est, ut ego omnia illa quę in
 declamatione sub quocunq̄ genere argumen
 ti, apparenti, uerisimili, iocoso aut uiolēter eti
 am contorto, uel transumpto, dicta, uel quę
 sita, uel disputata sunt, sic asseruisse iudicer, ut
 hæc mihi meo periculo defendenda sint, aut
 mea ignominia retractanda, ad theologorum
 serua decreta. Certe liber declamationis no
 stræ magno eruditorum applausu exceptus,
 quorum plurimi etiam doctissimi & literatissi
 mi theologi, mihi & sermone coram, & absen
 tes per literas gratulati sunt, nec unus quidem
 illorum me, aut impietatis, aut hæreseos, aut
 scādali notauit, nisi forte immodicę cuiusdam
 & imperterritæ dicendi libertatis. Quod si ui
 tium est, mihi cum multis commune est, idque
 magnis & sanctis uiris, nec sine illorum exem
 plo id feci, nec fateri uerebor hoc naturæ meę
 uitium, quod adulari nescius, locutus sum ali
 cubi liberius q̄ forte expediebat delicatis My
 dæ auriculis. Multos fateor offendi, uerum di
 cens, plerisque curiosanimis inquisitione fa
 ctus sum onerosus, & sunt forte adhuc alię cau
 sæ quę me subiiciunt inuidiæ, quas adhuc aut
 ignoro, aut ignorare uolo, in aliud tempus ex
 plicandas reseruans, si dicere cogar, alias cela
 turus

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

turus haud segniter, ne noua ueritas, nouum
 mihi odium pariat, tamen in ea semper opini-
 one sum, quod impiam mentem, in scriptis meis
 nullus inueniet: esto, sint multa quae moderatius,
 quae circumspectius, quae eruditius tractari
 potuissent, sit etiam a me alicubi nonnihil
 erratum, scio enim me hominem esse & labi
 posse, semper tamen syncerus animus est, &
 me catholicum esse profiteor, nec usque adeo de
 clamatoriae licentiae me indulgisse puto, quod
 ab orthodoxa fide descieuerim, aut meo lapsu
 scandalum dederim ecclesiae, neque grauabor,
 si ubi erraui, magistrorum nostrorum subire
 censuram, & ex eorum monitis, errorem meum
 corrigere, modo meminerint ipsi, se quoque
 homines esse, & labi posse iudicando, quem
 admodum ego illis uideor lapsus in scribendo.
 Aequum igitur est ut ipsi me nunc uicissim au-
 diant, permittantque me eorum expendere sen-
 tentiam.

I I.

DEclamationem nihil asserere iam dixi-
 mus, & latius de hoc in quaerela nostra
 disseruimus, unde licet false & calumniose as-
 sertionum titulus istis articulis preponatur, &
 ego me uno declamationis uocabulo ab his tu-
 endis absoluere possem, libet tamen theologi-
 co nomini hanc reuerentiam habere, & eorum
 C in super ci

APOLOGIA ADVERSUS

supercilio morem gerere, nec recusabo hac in parte serio respondere, & cum ipsa declamatione mea periclitari, exequarq; quocumque modo, calumniosorum articulorū ordinem, sed prius mihi hoc unum cum illis expostulandum est, qd declamationis meę titulum detruncarunt, inquires: ex quodam libro de Vanitate scientiarum, omittentes alteram partem, atque excellentia uerbi dei, ubi indicatur scopus, & finis, & intentio, totius declamationis, admonenturque lectores, scientias omnes incertas & uanas esse, si conferantur ad uerbum dei, licet secundum se consideratę, certę sint & utiles, sic homines iusti, ad dei iusticiam collati negantur habere iusticiam, sic angeli purissimi, immundi dicuntur in conspectu domini, cuiusmodi hyperboles multas frequenter obuias habemus in auctoribus, quę simpliciter positę, non uidentur probandę, tamen condonantur illis collatione aliorum, sicut condonatur Hieronymo, quod matrimonium dixerit malum, ad collationem uirginitatis, quam gratiam si nunc etiam mihi cum sacris doctoribus largiantur, nihil erit in hoc titulo quod criminari queat, sic nanq; B. Thomas Aquinas in quodlibetis disputat, in sacramento eucharistię, corpus Christi potius representandum fuisse, carnibus pecudum, q̄ pane & uino

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

eo q̄ ille perfectius representent id quod significant, sunt eius generis alia in eodē libro, quæ blasphemia & scandalosa reprehendi possent, nisi sanctus doctor librum illum quodlibetæ (hoc est latino uocabulo placitorū) titulo præmuniuisset, & hodie adhuc seruatur in plerisq; academijs quodlibetarū feriæ, quibus cuiq; in scholis disputare licet quod libet, p̄ter omnem scādali aut impietatis imputationē, ubi etiam stultissimæ & absurdissimæ quæstiones, sæpe tractantur a grauissimis theologis, nā licet ibi quod cuiq; libet loquatur, credere non est necesse, in omnibus igitur q̄ scribuntur & dicuntur, q̄rsus spectet mens scribentis dicentis ue considerandum est, q̄ si feratur ad nullum per uersitatis scopū, meretur simplex & recta authoris intentio, poscitq; publica utilitas, ut si qua sint errata, etiam uel pauca perniciose admixta, condonent authoris eruditioni, alijs uel meritis, nec protinus trahantur ad calumniam, sed ad rectum sensum melioribus interpretationibus accommodent, aut cautionis notula signentur. Leguntur pro orthodoxis Lactantius & Tertullianus, & pleriq; alijs, quos tamen a rectitudine fidei catholicæ alicubi aberrasse constat, leguntur cum reuerentia in Hieronymo, q̄ damnata sunt in Tertulliano, legitur & uenerat magister sententiæ, non paucis locis

APOLOGIA ADVERSVS

prolapsus, neq; tamen protinus damnatur *lra*
 pietatis & scandali, Diuus Augustinus & In-
 nocentius pontifex atq; Zozimus, iudicant
 infantes nō posse saluari, nisi post baptismum
 accepissent Eucharistiam, docet Thomas in-
 gressum religionis equari baptismo, idē cum
 suis, docet neminem obligari ad subuenien-
 dum proximo, nisi in extrema necessitate, ita
 tamen ut liceat reposcere, cum ille ad pingui-
 rem fortunam prouectus fuerit, idem contra
 Scotistas, & ferme omnes theologos, tenet q̄
 humanitati Christi per se sumptæ, debeat
 adoratio patriæ, & in tertio sententiarum di-
 cit, q̄ cruci Christi in qua pependit, etiam ut
 rei inanimatæ, debeat adoratio: dicit enim
 alibi, q̄ imagini Christi, in quantum est ima-
 go, debetur eadem reuerentia, quæ debetur i-
 pli Christo, quæ est adoratio patriæ, eo quod
 dicat Aristoteles libro de memoria & remin-
 scentia, motum animæ in imaginem inquan-
 tum imago, esse unum & eundem cum illo qui
 est in rem. Adeo profecit doctor ille sanctus,
 adiutorio male intellecti Aristotelis, cum ille
 ibi loquatur de motu recordatiuo & conceptu
 definitiuo, non de motu uoluntatis, siue iden-
 tificatiuo: nō dissimile huic est Scoti commen-
 tum, imagines uidelicet eadē adoratione ado-
 randas, qua illi quos representāt, Tradit idem
 Scotus

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

Scotus, non probari ex scripturis illum fidei articulum: Descēdit ad inferos, tradit Occhā ex scripturis non probari, quod ad operādum bona, opus sit diuina gratia, atq; isti doctores tam periculose opinantes, interim habentur catholici. Iam uero etiam nostro seculo dogmatisarunt Colonienses theologi, Aristotilem sic esse præcursorem Christi in naturalibus, quemadmodum Ioannes baptista in gratuitis, Iacobus Hochstratus in suo de inuocatione sanctorum libello, hæreticum pronunciauit ad scripturam confugere: & alius quidam theologus palam concionari non erubuit, consuetudinem potius sequendam esse q̄ scripturam diuinam, adhuc prænominatus Hochstratus hæreticorum (ut uocant) magister, in opere suo contra Lutheranos, inquit in hæc uerba: Scimus enim consecratione super debita materia facta Christum esse in sacramento, nō autem quod sub hac uel illa determinata hostia Christus contineatur, quia ut subdit, hæreticum est fidem infallibilem & infusam ad talia particularia per certitudinem extendere, eademque ratione concludit, credendam esse remissionem peccatorum in generali, neminem autem in particulari sibi esse peccata dimissa, an non est hoc uere magistrū hæreticorū esse, uestra hæc sunt & adhuc alios deposcitis igni.

APOLÓGIA ADVERSVS

Quoties errasse constat scholasticos theologos, istis suis præcocibus articulationibus, & doctrinalibus damnationibus. Quot articulos uelut impios damnauit olim schola Parisiensis, quos hodie pro ueris & catholicis defendit: eadem olim damnauit Occhanum pro hæretico, & excōmunicatum proscripsit academia, at ille hodie receptus inter doctiores & acutiores orthodoxos: damnarunt posterioribus annis Ioannem Picum Mirandulæ comitem, cuius conclusiones hodie ab omnibus uenerantur catholice, eadem his recētibus annis determinauit, papam non posse dispensare, ut frater ducat uxorem fratris mortui sine liberis, atque propterea matrimonium inter Angliæ regem & Cæsaris amitam, ueluti contra ius naturale, & diuinum, indispensabile, pro incestuoso, abominabili, & sacrilego adulterio damnarunt, magna Sorbonæ infamia. Cū non multis annis ante pro Augustino Furnario Ciui ac Patricio Genuensi determinasset oppositum, Censuit in sua pro eodem diuortio determinatione schola Patauina, illa quæ sunt iuris diuini, non subesse Romani Pontificis potestati, nec hunc in illis gerere uicē dei, sed solum super ea quæ sunt commissa iurisdictioni hominum. Atque tamen hic unus est articulorum pro quo Lutherus damnatus est hæretici

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

reticus. Dicite mihi o Louanienses & Colo-
nienses magistri nostri, quem honorem repor-
tastis contra Capnionē, nonne appensi in sta-
tera iustitię, inuenti estis minus habentes, quā
uictoriam habuistis contra generosum comi-
tem Hermannum Nuenarium, nonne calu-
mñas uestras publice reuocare, & mendacia
uestra fateri coacti estis, ipse & facto & iure no-
torię infames, ac omni ueritatis fide destitu-
ti, quid lucrati estis aduersus Erasmus Rote-
rodamum, Fabrum Stapulensem, & Petrum
Rauennatem, certe numerati sunt dies uestri,
& dominus compleuit illos, uictorię uestrę
cessauerunt, & scholę uestrę conticuerunt, &
splendor sophismatum obsoleuit, declinastis
ad interitum plane perituri, quia iam nimium
tollerauit mundus, insanibilem inscitiam ue-
stram, iam nimium cognouit fucos & technas
uestras, ideo obsoleuerunt in uobis dignitatis
insignia, & contumeliosum factum est nomen
uestrum, quo gloriabamini nuncupari **M A-**
GISTRI NOSTRI, nihil fidei uobis
reliquum est, qui toties deprehensi estis pro-
bis uiris palam falsa obijcere, toties benedicta
calumniari, toties non intellecta damnare, to-
ties impigisse in manifestam ueritatem, & tan-
ta nominis, famę, honoris iactura, nondum
facti estis sapientiores, propterea diuisum est

APOLOGIA ADVERSVS

a uobis regnum uestrum, & datum est laicis, &
 mulieribus, & idiotis, qui præcedunt uos, in
 intelligentia scripturarum, abscondit enim il-
 lam deus a sapientibus & prudentibus uestris
 & reuelauit illam paruulis suis. Nonne gene-
 rosus dominus Gulielmus ab Isenbergk, licet
 homo laicus, & nullis scholasticis disciplinis
 imbutus, occlusit ora theologorum Colonien-
 sium, & ad deprecandum ulteriorem disputa-
 tionem adegit? Sed & quis credidisset, theo-
 logos in rebus fidei & conscientie, non solum
 amore, odio, inuidia perueriti, sed nonnunquã
 etiam flecti conuiuijs, & muneribus abduci a
 uero, nisi ipsi illius sceleris fidem fecissent in
 Anglicani matrimonij damnatione, sed mo-
 do reuertamur. Non tam rigide iudicandum
 docet ecclesia, quæ quondam sub Gelasio pa-
 pa dñiudicans scripta authorum, inter ceteros
 de Eusebio Cæsariensi sic ait: Chronicon Eu-
 sebij Cæsariensis, & eiusdem ecclesiasticæ hi-
 storie libros, quamuis in primo narrationis
 suæ libro repperit, & post in laudibus atq; ex-
 cusatione Origenis scismati, unum scilicet se-
 xtum librum conscripserit, propter horum ta-
 men singularem noticiam, quæ ad instructio-
 nem pertinet, usquequaq; non dicimus reijci-
 endos, ita nanq; recitat Gratianus in c. sancta
 Romana xv. d. ad hunc modum, si & hodie
agerent

THEOLOGISTAS LOVANIENSIS

ageret theologi, & non ex truncatis & frustulatis articulis, aut ex leuiter erratis, eruditis uiris tot fruerent calumnias, minus haberent tragediæ, nec metuere cogerentur scismaticos & hæreticos, eos quos persecuti sunt adhuc catholicos & orthodoxos, quos cum neque scismatici neque hæretici essent, ob eruditionis inuidiam, rixis & contentionibus expulerunt ab ecclesia, in castra scismaticorum & hæreticorum, sic Tertullianum refert Hieronymus clericorum inuidia pulsum ecclesia, sic Chrysostomus, sic Athanasius, uiri christianissimi, olim propulsi sunt, sic Arrius uir doctissimus, sic Sergius monachus in ecclesiæ perniciem excitati sunt, eisdem artibus hodie Lutheranismum, ex modica scintilla in uastissimum incendium excreuit, quod ab initio facile sedari potuisset, si Lutherus tractatus fuisset aliquanto ciuilius, quando non adhuc repugnaret Romanæ ecclesiæ, sed quorundam monachorum indulgentiariorum intolerabili improbitati, atque quorundam prælatorum tyrannidi sese opponeret, qui illum tandem aduersus hanc exagitarunt, melius quietus, si per illos licuisset, sed reuertar ad meum institutum.

I I I.

DICO igitur quam iste articulorum exceptor primam assertionem uocat, nequa

APOLOGIA ADVERSUS

quaquam esse assertionem, sed disputandum, inquirendorum, & persuadendorum thema, totiusque declamationis argumentum, expectans diuersum, ab alio uel alio tempore declamari. Quod autem non sit assertio, ipsa quae sequuntur uerba palam faciunt, ubi aio: Ea autem modestia hanc sententiam meam a uobis accipi uolo, ut me nec alios uelle reprehendere, qui diuersum sentiunt, nec mihi aliquid arrogare insolentius putetis, in quibus uerbis palam significo, me nequaquam omnia & singula quae in ea declamatione dicuntur, uelle pro ueris asserere, & aduersus quae nulli liceat repugnare, sed me de illis per modum opinionis, cum patientia oppositi, citra ueritatis regulam probabiliter uelle declamare. Non enim omnes qui dissentit disputando, protinus damnant, neque qui sibi nihil insolenter arrogat, aduersus diuersum sentientes, protinus asserit, aut pertinaciter defendit. Recentiores theologo sexcentis locis dissident a dogmatibus ueterum, & inter se ipsos etiam contrarijs opinionibus depugnant, neque tamen sic sua asserunt, quod aduersariorum placita, ueluti blasphemiam, & haeretica damnent, praesertim in illis conflictationum suarum thematibus, de quibus nihil in utramuis partem determinauit ecclesia.

CVM igitur istud sit thema declamatio-
 nis meæ, quod ego multis admodum ra-
 tionibus, exemplis, & autoritatibus persua-
 dere aggressus sum, si qui sunt qui illud impro-
 bare uolunt, ipsorum erit meas argumentatio-
 nes primum destruere, non meum erit de no-
 uo causam dicere, nam dare instantiam nō est
 soluere, sed obiecta oportet diluere. Cupe-
 rem enim audire solutionem argumentorum
 illorum, quæ ibidem adfero, atq; hic articula-
 tores isti magis muti sunt q̄ pisces. Numerant
 thema hoc inter damnabiles assertiones, nem-
 pe detrahit lucro facultatis, quod timent ne o-
 mnino arescat, si persuasa fuerit hæc proposi-
 tio, rationes autem illius relinquunt omnino
 intactas. At denuis iam assertionem esse, & li-
 ceat mihi cum sophistis sophisticari, tūc dico,
 esse propositionem indefinitam, ad cuius uerū-
 tatem sufficit unam eius singularem esse uerā,
 neq; enim negare poterunt, esse plerasq; artes
 & Scientias animarum saluti nociuas, quod si
 diserta logica sua, dicant mihi receptum apud
 iurisperitos, indefinitam æquipollere uniuersali,
 uerum fatebor, nisi non sit eadem ratio &
 conditio om̄ium singularium sub illo uniuersali
 cōprehensorum, quia tunc indefinita non
 æquipolleret uniuersali, sicut hoc declarat glossa
 ma

APOLOGIA ADVERSVS

magna in. c. ut circa de electio. li. vi. &: Dinus
sub rubrica, de regu. iur. li. vi.

V.

SED cum turpe sit theologis sine scriptu-
ra loqui, quas scripturarū machinas expu-
gnando huic themati (quam falso assertionem
uocant) admoueant, nunc discutiamus, ut ita
tandem manifesta fiant, illorum doctrina at-
que uoluntas, aiunt Augustinum demonstra-
re artes liberales cuilibet Theologo doctore,
aut esse necessarias, aut maxime conducibiles.
Memini ego Augustinum in principio ope-
ris sui aduersus Cresconium Donatistam, lon-
go sermone excusare grammaticam eloquen-
tiam, & dialecticam sibi a Cresconio obiectā,
ostendendo multis persuasionibus, si quis il-
lis recte utatur, non officere theologicæ ueri-
tati, conducere autem plurimum ad instructi-
onem, si quis rationum suarū argumenta cum
elegantem & ornate, tum recte & ordinate pro-
ponat. Idem etiam in doctrina Christiana di-
sputat, non autem ueluti fidei articulum statu-
it, a quo non liceat dissentire. Nam in libro se-
cundo de doctrina Christiana expresse dicit:
Absq̄ iactura non perspici gentilium dogma-
ta, nisi sanguine Christi tingantur, quin & ex-
periundi eiusmodi disciplinarum facultatem,
uix his largitur qui sciētia sacrarum literarum
sunt

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

sunt formati, & iam extra periculum positi, & in opere contra academicos, palam faretur, ue-
 rissimas philosophiæ disciplinas, non esse phi-
 losophiam huius mundi, quam merito nostra
 sacra detestatur, sed alterius intelligibilis, qua
 excitatæ animæ, in semetipsas redire & respi-
 cere patriam etiã sine disputatione possent.
 Quomodo em̄ theologiam docuit Christus? quomodo in-
 stituebatur theologi tempore martyrum? San-
 ctus Anthonius, sanctus Panutius, & plures
 sancti anachoritæ, theologi fuerunt: item the-
 ologæ fuerunt, sancta Agnes, sancta Lucia,
 sancta Anastasia, & plæræq; aliæ sanctæ uir-
 gines & fœminę, tamen illas artes liberales, &
 gentilem philosophiã non didicerunt, nec erat
 tunc illa philosophica & contentiosa theolo-
 giæ traditio, quæ hodie in scholis recepta est,
 tantum ergo abest, q̄ artes liberales necessarię
 sint ad theologiam, ut qui illis se crediderit, ue-
 rus theologus esse non poterit, in quem qui cu-
 pit euadere, oportet instructum esse ad piera-
 tam, non ad contentionem, parere scripturis,
 non fidere syllogismis, ignorare Aristotelem,
 & scire Christum. Iam uero ex quo articulator
 iste aduersum me argumentatur disiunctiue,
 inquiring, aut necessarias, aut cõducibiles, non
 potest me urgere nisi ad alteram eius partem,

D utq;

APOLOGIA ADVERSVS

utq; liberum sit mihi utram uelim eligere, Concedam itaque, duntaxat esse conducibiles, sed necessarias cōstanter negabo, conducibiles autem, haud aliter, atque uenenum in theriaca, quod tamen in se est perniciosissimum, neque aliter de illis sentit Hieronymus, exponens illud: Quomodo captiua ducenda est in coniugem, atque ego in capite de scholastica theologia, quæ est ex diuinis eloquijs & philosophicis rationibus composita, fateor illam & iudicio & intellectu plenam, & reuincendis hæreticis non parum utilem, præsertim ubi decretis philosophiæ & dialecticis argutijs sic inniunt, ut sint aliqua ingeniosa disputatione constringendi, & tanquam Goliath proprio gladio iugulandi, cæterum nihil pertineant ad negotium fidei catholice, neq; quod aduersus illos dicitur, decet odiose pertrahere ad hæresim.

V I.

Quas autem huc adducit ex prouerbij ancillas, his ego oppono ex Genesi, ecce ancillam & filium eius foras, sed iam receptum est apud theologos, argumenta & rationes ex allegorijs deducta, non probare uel improbare aliquid necessario, & ego de illis dicam paulo inferius.

V I I.

Proin

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

PRoinde ex his tam belle productis, infert
 iste articulator. Qui ergo eas damnat (pu
 ra artes liberales) is est, de quo Apostol. dicit:
 Animalis homo non percipit ea quæ sunt spi
 ritus dei, cui ego rñdeo uerbo Christi: Vade
 retro satanas, nō intelligis ea quæ sunt dei. An
 soli magistri nostri, & scholastici sophistæ, ho
 mines sunt, & spirituales, ceteri omnes, stipites
 sunt, aut fungi, aut asini, quicunq; non sapiūt
 quod ipsi sapiunt. Paulus uocat animales ho
 mines, qui ducuntur humanis affectibus, unde
 Iacobus appellat animale[m] sapientiam, q̄ tu
 met humanarum rationum & syllogismorum
 fiducia, carens spiritu dei, quales sunt qui pro
 suo affectu citant, & torquent, & interpretantur,
 & applicant scripturas, ex humanis ratiuncu
 lis, & philosophia gentium, q̄rentes quæ suæ
 sunt, non q̄ sunt dei, non oēs ergo magistri no
 stri, non oēs caputiari, & cucullati, spirituales
 sunt, si uitior; q̄rumlibet gñe fœdati, superba
 hypocrisi, insatiabili avaritia, impudenti calū
 nia, odio, ira, inuidia, & tecta cuculla luxuria,
 postergata imitatiōe Chri, affectiones sequuntur
 animales, q̄ tacunq; licet contētiosa loq̄citate
 p̄diti sint, & humanar; scientiar; opinionibus
 inflati, sed qui ad sacras scripturas, etiā uitæ,
 mor; ac fidei rōnes accōmodant. Nōne Aegy
 ptij eruditissimi & sciētissimi erant in omi gñe
 D ij displi.

APOLOGIA ADVERSUS

disciplinarum, & tamen in Deuteronomio dicit Moies, nō intellecta ab illis miracula, quæ in Aegypto facta sunt, & mari rubro, quia dominus non dedit eis cor intelligens opera sua, sic caro quia non suscipit uerbum dei, etiam non intelligit opera dei quæ solus credit & admiratur, qui sentit spiritum Dei in se operantem. Vbi ergo didicit iste articulator, artes liberales: & si quæ reliquæ sunt humanæ artes & scientiæ, esse spiritus dei, quum aut omnes, aut plurimæ illarum sint effectus peccati, nisi enim peccasset Adam, aut nūquam aut frustra futuræ fuissent illæ artes atq; scientiæ, quæ ex carne atq; sanguine sunt humano studio, & terrena diligentia conquisitæ, nō a spiritu dei influxæ, quæ etiam licet non raro aliquid recte & uere de diuinis disserere queant, nullam tamen propterea merentur laudem diuinitatis. Nonne confessio Nathanaël, similis erat confessioni Petri, dum diceret Nathanaël ad Christum: Rabbi, tu es filius dei, tu es rex Israël, & Petrus dixisset: Tu es Christus filius dei uiui, tamen solo Petro dicitur a Christo: Beatus es quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cælis est, Nathanaël autem redargutus est, sicut hæc dilucide declarat Chrysostomus, Homelia quinquagesima quinta super Matth. Animalis igitur homo est, omnia
qui

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

qui ex carne, & sanguine, & uoluntate uiri, natus licet in animam uiuentem, nondum tamen regeneratus ex deo, dei filius factus est, nec accepit inhabitantem in se spiritum dei. Hæc autem quæ ad scientias attinent, ut intelligantur etiam ab eis, qui in theologica palestra non sunt admodum exercitati, paucis uerbis explicabimus, dicentes, duplex esse scientiarum genus, unum quod ex principijs naturali intelligentiæ notis eruitur, ut sunt Arithmetica & Geometria, siue quod ex præcedentis scientiæ principijs dimanat, ut Musica & optica ex arithmetica & geometria, & illæ a Peripateticis proprie dicuntur scientiæ, ad quarum perceptionem opinabilia phantasmata opitulatur, quæ in sensu incipiunt, atq; ea semper fuit omnium ætatum unanimis scholasticorum sententiæ, ut humano intellectu non capiuntur, quæ prius in hominis sensu non fuerunt. Quæ igitur intellectus non capit, de his neq; ratio, neque illius discursus quicquam discernere, aut iudicare potest, quæ ergo sensum omnino effugiunt, de his nulla potest esse proprie dicta scientia, quæ autem sensu percipiuntur, infra scientiam sunt, sic quæ nec sensuum apprehensu, nec rationis discursu, ne logici artificij argumentis acquiruntur, sed nobiliori quadam noticia, a mentis lumine supernæ illabuntur,

D ij hæc

APOLOGIA ADVERSVS

hæc longe certiora & solidiora supra proprie dictam scientiam sunt. Nam quum a natura prorsus & ab omni materia & motu sint essentialiter absoluta, nulla erit eorum proprie dicta scientia, sed alius generis, firmior & ualidior noticia, cuius possessio, ut fatetur Aristoteles, uidetur magis diuinitus illabi, q̄ humanitus acquiri, unde etiam in resolutionum posteriorum libro dicit, immediatorum scientiam indemonstrabilem esse, & beatus Athanasius libro tertio contra Arrianos ait: Simplicitatis fides melior est q̄ curiositatis persuasua ratio. Idem in opere contra Græcos inquit: Ipsa quidem de cultu diuino, & de uniuersorū ueritate cognitio, non tam instituta ab hominibus doctrina eget, sed a superis habet notorium suum, & Gregorius Nazianzenus libro secundo, theologiæ ait. Non comprehensibile fore humano discursui diuinum, neq; totum quid contingit imaginari, & Lucius Aurelius commodus, in oratiōe pro christianis, coram Marco Aurelio Antonino habita, ostēdit, de diuinis dogmatibus, non eisdem argumentis quibus de humanis artibus posse persuaderi. Est enim (ut ait Iob) deus magnus, uincens omnem scientiam nostram. Cognitio igitur supernaturalium & diuinorū, ab inerrabili mente pender, nō e ratione, quæ potest errare, quæ

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

ut idem fatetur Aristoteles, non minus falsum suscipit q̄ opinio, his ita prænarratis dico scientiam omnem, de qua ego in Declamatione mea loquor, & quam Aristoteles proprie dicit scientiam, scilicet habitum cōclusionis per demonstrationē acq̄ilitum, esse animale, carnalem, & erroris admissiuam, quæ non potest comprehendere, quæ sunt spiritus dei. Scientia autem de qua in alligatis per articulatorem scripturis agitur, esse alius generis scientiam, uidelicet spiritualē & a deo influxam, de qua alibi ait Ecclesiasticus: Fons sapientiæ uerbum dei in excelsis, & ingressus illius mandata eterna, q̄ ipsa etiam duplex est, una cōtemplatiua, in qua lumen spūs sancti, cadens super intellectum n̄m, moneat liberam credendi uoluntatem, & hæc est cuius ueritas sola est ab auctore reuelantis, & in qua nullus dominatur syllogismus, & hæc dicitur sapiētia, & domina, & sponsa. Altera est scientia actualis, quæ & actiua, siue practica, siue scientia mandatorum dicitur, & ipsa quidem uia est ad spiritualis scientiæ lumen, per emendationis gratiam, & opera charitatis, promouens intellectum, sicut scriptum est: Beati mundo corde, quoniam ipsi deum uidebunt, & ista bona opera, & uirtutes morales, & purgatoriæ, sunt illæ ancillæ, De quibus loquitur Salomon, in loco ab

APOLOGIA ADVERSUS

articulatore citato, non illæ scientiæ carnales & mundanæ, quæ in eodem loco designantur per mulierem stultam & clamorâ, cuius conuiuæ sunt in inferno, de quibus scientiis dictum est per Apostolum. In multa sciëntia multa indignatio, & quod scientia inflat. Et alibi per Esaiam: Scientia tua, & sapientia tua, ea ipsa decepit te, & Ecclesiasticus ait, qui addit scientiam, addit dolorem, & Hieremias ait: Stultus factus est omnis homo a scientia, nihil siquidem ad fœlicitatem consequendam pertinet, (ut ait Augusti, in Enchiridio) scire quæ in naturæ sinu occultantur, causas corporalium motionum, unde tremor terris, qua uî maria alta tumescant obijcibus ruptis rursusque in seipsa residunt. Quod si causæ corporalium motionum noscendæ nobis essent, nullas magis nosse, quàm nostræ ualetudinis deberemus, quia uero eis ignoratis, medicos quærimus. Quis non uideat, reliqua quæ de secretis cœli & terræ nos latent, quantapatentia sint nesciendâ, huc accedit etiã allegoria Iacob, qui ex ancillis & uxoribus genuit populum dei, nec adulteratur in ancillis, quia sponte illas obtulerunt uxores, dummodo ipsæ susciperent proles ex ancillis, ita etiam si in rebus creatis speculandis, & inquirendis delectatur homo, non peccat, modo oïa dirigat in deum, & in eius contemplanem.

Scio

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

V I I I.

SCio in primitiua ecclesia institutas fuisse
 Christianas scholas, in quibus utriusque
 sexus iuuentus, non in humanis artibus, quæ
 in prophanis academijs tradebantur, sed in fi
 dei disciplina erudiebatur a senioribus eccle
 siæ, ex quibus scholis deinde tot sacerdotū col
 legia, tot monachorū monasteria, tot fratrum
 sodalitia, saluberrima fecunditate pullula
 runt, quæ nobis priscis illis temporibus, tot
 sanctissimos pariter & doctissimos theologos
 acerrimosque fidei propugnatores dederunt,
 qui non in dialecticis contentionibus, & scienti
 is mundanis incumbebant, sed in doctrina spi
 ritus, & ostensione uirtutis, ut dii prope puta
 rentur ubi autem posterioribus temporibus,
 collegiorum præsides, & monasteriorum ab
 bates, aucti opibus, ocio tepescerent, & cura
 temporalium distraherentur a uetere institu
 to, cautum est a Romanis pontificibus in suis
 decretalibus, de magistris in celebribus eccle
 siarum collegijs conducendis. Verum nõ qui
 poetarum fabulas, aut Aristotelis contenti
 osos syllogismos, & mathematicos labyrin
 thos, & quæ prophanarum academiarum pro
 fessiones sunt doceant, sed qui grammaticam
 & linguas doceant, Hebraicam, Græcam, La
 tinam, Arabicam, Chaldaicam, quod condu
 D v canē

APOLOGIA ADVERSUS

eant ad intelligentiam scripturarum, & plus quàm
 omnes reliquæ artes & scientiæ, & in Decretis
 distinct. ix. recitantur Augustini uerba, ut ue-
 rerum librorum fides de Hebræis uolumini-
 bus examinanda est, ita nouorum ueritas gre-
 ci sermonis normam desiderat, hinc Augusti-
 nus contra Cresconium Donatistam, iam per
 articulatore[m] superius citatum, sese excusans
 ostendit, sermonis elegantiam, & grammati-
 cæ noticiam, rectamque rationandi discipli-
 nam, posse plurimum conferre, atque tamen
 hunc eloquentiæ ornatum, hancq; linguarum
 peritiã, hodie scholastici theologi iunctis pha-
 langibus tanto odio persequuntur, ut eas ue-
 luti omnium schismatum & hæresum caussas,
 ab omni loco exterminari uelint, nec eloquen-
 tiam, nec quicquam elegantis disciplinæ pati
 possunt, introductis uice illarũ rixosis sophi-
 smatibus, nec se ullo modo nisi euersis bonis li-
 teris fore incolumes putant, & quum non ad-
 mittatur ad theologiam, qui ignorat parua lo-
 gicalia, admittitur qui nescit grammaticam,
 quã si iste articulator didicisset, non fuisset in-
 terpretatus pro declamatione assertionem.

I X.

QUOD autem per artes liberales decla-
 ratur scriptura, & confundantur hæ-
 reses, hoc ego nunc primum edoctus, hæcte-
 nus

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

Nus nesciui, fateorq; hanc meam profundam
 dormitantiam, fateor ingenij mei tarditatem,
 qui hoc non sum assequutus. Heu me ter infeli-
 cem, qui credidi sacram scripturam a nullis hu-
 manis disciplinis accipere lumen, sed ipsam
 ceteras omnes illuminare, dijudicare, & discer-
 nere, putauique hæreses suum robur, & fun-
 damentum, habere in scientijs humanis, quod
 ego per totam illam Declamationem meam,
 multiplicibus argumentis, rationibus, autho-
 ritatibus, testimonijs, exemplis, demonstrare
 conatus sum. Nam Hieronymus in psalmum
 centesimum scribens, syllogisandi artem, the-
 ologiæ applicatam, comparat plagis Aegy-
 pti, & in psalmum cxliij. interpretatur diale-
 cticam esse illam latam uiam quæ ducit ad mor-
 tē, & ad Damasum ait de Hebraicis disputan-
 tem, non decet Aristotelis argumenta conqui-
 rere, quin & legi Ambrosium Letanij addi-
 disse, a dialecticis, libera nos dñe. Nam garru-
 la logica, theologiæ plus obest, q̄ confert. His
 & similium autoritatibus persuasus, putau-
 i nō posse fidei christiane robur, atq; lumen, ali-
 unde pendere, quam ab ipso uerbo dei, & Iesu
 Christi, qui est gladius spiritus, & gladius oris
 domini, quo solo confunduntur hæreses & in-
 terficitur homo peccati.

Verum

APOLOGIA ADVERSVS

X.

Verum doctores scholastici, super primum sententiarum scribentes, ubi tractant eam quæstionē, an theologia sit sui gratia, & an cæteræ scientiæ ad eam ordinentur, communiter concludunt, illam sui causa esse, & ad nullam scientiam externam cōstitutam, sed cætera omnia scientiarum genera, sic ad eam statuta, ut ipsa sit dominatrix, & rectrix omnium, non quod ipsa a cæteris instruat, aut elucidetur, egeatq; illarum ministerio, & Augustinus libro secundo, capite trigelimo primo contra Cresconium grammaticum, disserit de scripturis sacris, quas ecclesiæ Canon complectitur, omnino non licere iudicare per humanas scientias, sed secundum eas de cæteris literis & fidelium & infidelium iudicandum, quod malitiose dissimulauit articulator, qui Augustinum contra Cresconium hic profecitavit, nunc si id præstare possunt artes liberales, ut per illas elucidetur scriptura, & confundantur hæreses, longe ego aberravi a scopo, in ea hucusq; opinione uersatus, hanc esse unam theologiæ pestem, ex humanis dogmatibus interpretari diuina, uixque aliter sentire potuissem, ni iste articulator me reuocaret, ostendens etiam sapientis & Apostoli testimonium, qd artes liberales, quia elucidant scripturam,

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

ram, uitā æternā habebunt, & qui eas ignorat
 ignorabitur, quodque propterea captiuus du-
 ctus est populus, quia non habuit illarum sci-
 entiam. An non suaue quippiam est adeo esse
 diuitem scripturarum, quis non miretur sapi-
 entiam Louanienſium theologorum, quis toe-
 ac tantis ſcripturarum teſtimonijs, tam appo-
 ſitæ citatis, non reuinceretur hæreſeos, & ad
 palinodiam adigeretur. Pudet me uere meo-
 rum lapſuum, qui hæten⁹ neſciuerim eiſmo-
 di dogmata, certe non habeo quod ad hæc re-
 ſpondeam, quia nihil in illis habetur reſponſo-
 dignum, quæ & lectiōe ſunt indigna, ſed ſpe-
 rabat iſte articulator, ſolis barbaris & ignauis
 cerebellis loqui, non diſcreturis, quid uerū in
 rebus, & quid falſi ſit, atque ideo ſibi licere o-
 mnia. Dico igitur q̄ intellectum ſacrarum lite-
 rarum pendere atq; colligi ex artibus liberali-
 bus, niſi grāmaticam intelligamus accipi, er-
 ror eſt, nec oſtendi poteſt aliquis, qui ſcriptu-
 ram ſacram per Dialecticam & artes libera-
 les ſit interpretatus, quodque id illi licuerit,
 quod qui facere præſumpſerit, quemadmo-
 dum aſina Balaam ſonabit, & loquerur, igno-
 rans quid dicat, nihil enim commercij chriſti-
 anæ fidei, cum artibus prophanis, nihil diale-
 cticis argutijs, cum diuinæ ſapientiæ myſteri-
 js. Chriſtus illā docet, non Ariſtoteles, gratia
 hæc

APOLOGIA ADVERSVS

hæc largitur, non ratio, afflatus illa præstat, non syllogismus, non a logicis cōsequentijs nomen habet theologus, sed a diuinis oraculis, ab ipso inquam uerbo dei. Ad scripturas autem contra me citatas, dico articulatorem esse hæreticum, siquidem hæreticus est, quicumq; aliter scripturam intelligit, q̄ sensus spiritus sancti efflagitat, ut habetur *xxiij. quæ. iij.* hæresis secundum Hieronymum, atque est reuera hæreticum, sacram scripturam obstinate ad hæreticum sensum detorquere, & non bona fide citare.

X I.

ITa nē tandem corruit, uetus illud & Græcanicum prouerbiū: Nihil scire fœlicissima uita, quod si a me repertum esset, erat fortasse, quod infelix articulator iste contra me succenseret, sed quum uidear illius patrociniū suscepisse, quia posui illud in præliminari pagina declamationis meæ, experiar si forte commodiore interpretatione, potero illud, aut tueri, aut excusare. Neq; uero hic ingrediar disputationem illam profundissimam, de nihilo ex quo cuncta creata sunt a deo, cuius scientia proculdubio fœlicissima est, sed obsequentes articulatoris hebetudini, ignorantiam tuebimur, facit igitur pro illo, in primis quod ait
alicu

THEOLOGISTAS LOVANIENS.

alicubi Augustin. Deum uidelicet poti⁹ ignorantia q̄ scientia attingi. Atq; quæ modo maior felicitas, q̄ attingere deum? Hinc Dionysius ad Caium, ignorantiam perfectissimam scientiam uocat, & de ipsa ignorandi scientia, passim in multis locis mentionem facit. Et Philo Hebræus in quæstionibus super Genesim ait: Finis scientiæ in deo reconditus est, quem etiam testem anima uocat cum pura conscientia confiteretur suam ignorantiam, sola enim nouit anima, quia nihil nouit firmiter. Non est ergo uera & perfecta scientia (ut ait Nicolaus de Cusa) qua quis credit se scire, quod scire nequit, sed ubi scire est se non posse scire. Nonne cæcus aliquis audiens quempiam de Solis claritudine quanta sit, multa docerem, arbitrabitur, per hæc ipsa quæ audierit, habere se aliquam solaris luminis scientiam, quod tamen ignorat, quia lux solo uisu attingitur, uidens autem, quum uiderit claritatem solis uisum superare, fatetur se illam penitus ignorare, habetque cum luminis illius experientia, etiam ignorantia scientiam. Cæcus uero, neque ignorantia scientiam habet, neque ullam illius quod se scire putat experientiam, sic multi philosophi & magistri humanis scientijs clari, sed oculi mentis cæci, & suæ cæcitat scientiam non habentes, putantes se uidere, ob-

duran

A P O L O G I A A D V E R S V S

durantur in assertionibus suis . Sic multi qui se theologos dicunt, cum habent scripturam, in qua ueluti in agro absconditus est thesaurus regni dei, ex sola agrı possessione, sese diuites putant, & scripturarum prodigi, quęcunq; in patribus alicubi legerunt, ad suas opiniones illustrandas, pro lapidibus preciosis (tanquam de thesauris suis noua & uetera) sine iudicio producunt, putantes se statuere articulos fidei, quum longissime nonnunquam aberrēt a scopo ueritatis. Qui autem uidet sibi thesaurum agrı manere absconditum ab oculis suis, in hoc sapiētior est cęteris, quia scit se pauperem quod illi ignorant, unde Algazel in sua methaphisica ait : Quisquis per probationem necessario cognoscit, & apprehendit impossibilitatem suam, ipse sui est cognitor, & apprehensor, quoniam apprehendit scire ipm a nullo posse comprehendı, & hęc est fœlicissima illa ignorantia, quę longissime superexcellit omnem humanam scientiam, quam professus mihi uideatur Cotta apud Ciceronem, omnibus fere, inquiring, in rebus quid non sit q̄ quid sit dixerō, & sacer ille Dionysius ait: tutiores circa deum esse negationes q̄ affirmationes, quod etiam diuus ille Plato in Parmenide in primis obseruat, & in epistola ad Dionysium regem seruari iubet, denique de hac ignorandi scientia, multę

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

multi sancti & mystici theologi, editis libris
 profunde locuti sunt, in primis beat⁹ ille Dio-
 nysius Areopagita, item Marius Victorinus
 ad candidum Arrianum, Item Theodotus in
 eo libro, quem inscripsit clauem philosopho-
 rum. Item Ioannes Scotigena in tomis para-
 phraseos, & Ioannes Mosbacensis, in commen-
 tarijs Proculi. Item Maximus monachus, Hu-
 go de sancto Victore, Robertus Linconien-
 sis, & prenomiatus Scotigena, commentato-
 res in mysticam theologiam beati Dionysij su-
 pra dicti. Ex recentioribus uero, Nicolaus de
 Cusa cardinalis, de hac doctissimum librum
 conscripsit, quem de docta ignorantia intitu-
 lauit, tum etiam in alijs plærisque suis opuscu-
 lis, de eadem commemorat. Sed condonemus
 huic articulatore, suam, non doctam, sed cras-
 sam ignorantiam, qui pauca legit, & minus que
 legit intelligit, & ut sine iudicio patrum autho-
 ritates deuorauit, ita incoctas, & indigestas,
 hic illas contra me euomuit, & impotenter de-
 prauando detorsit, ad firmadam calumniam
 cui se addicauit, qui quum sit iam doctæ igno-
 rantie incapax, melius imposuisset ori suo si-
 lentium, & quod intelligere nequit, admirare
 tur potius q̄ morderet.

X I I.

E Nunc

APOLOGIA ADVERSVS

NVnc ad secundam assertionem mihi re-
spondendum est, quæ quum de rigore
sermonis nullum contineat errorem, addiui-
nat ille argutus articulator sensum, quæ im-
pugnet, inquit: Quasi uellet innuere, &c.
nec aliam scripturam contra me producit, præ-
ter Aristotelem, &c. si quis artem, xxxvñ, d.
in quibus cardinem uictoriæ locat, ac si obli-
garent, nos tãquam articuli fidei. Hic ego pri-
mo respondeo, quod ad reuincendum aliquem he-
rescos, aut impietatis, non ualet argumentum
a quasi, sed ut inquit Hieronymus, ad Ctesiphon-
tem, quod a nobis asseritur, sacrarum scriptur-
rarum testimonijs asserendum est, in quibus
quotidie credentibus loquitur deus. Idem psal-
mo xcviij. ait: Omne quod loquimur, debe-
mus affirmare ex scripturis sanctis. Et in episto-
lam ad Titum dicit, sine autoritate scripture,
garrulitas non habet locum, quia ut inquit su-
per xxiiij. ca. Matt. quod de scripturis non ha-
bet autoritatem, eadem facilitate contēnitur
qua probatur. Hinc Origenes super Hieremi-
am homelia prima: Necessè est (inquit) nobis
scripturas sanctas in testimonium uocare, sen-
sus quippe nostri, & enarrationes, sine his te-
stibus, non habēt fidem. Deinde scire cupit an
hæreticus est, qui cōtradicit Aristoteli, aut nō
credit illius somnijs, An periculum est, subuer-
sam

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

famiri religionem christianam, si quis alicubi dissentiat ab Aristotele, aut Gratiano, quæ secundum Speculatorem, Ioan. And. Panor. Feli, Paul. de Cast. & cæteros iuriconsultos. Gratianus nūquam habuit authoritatem quælibet canonisandi, atq; ipse Scotus, bonis rationibus motus, dicit sibi non esse manifestum, qd canones per Gratianum collecti, omnes obstringant, ego hoc dico, & firmiter assero, nō valere consequentiam, hæc propositio siue assertio est contradicta Aristotelis, aut etiā Augustini, aut Gratiani, aut contra alium quemvis doctorem ecclesiæ, ergo est hæretica, impia, aut scandalosa. Hæreticus nemo pronuntiandus est, nisi qui apostolicis autoritatibus, erroris cōtra fidem & ecclesiam publice cōstitutus, mutare noluerit insana dogmata. Quod si quis etiam haberet erroneam opinionem, de rebus fidei, adhuc per ecclesiam non determinatis, modo in uoluntate eius nulla sit macula, ille nec peccat mortaliter, nec dicendus est hæreticus.

X I I I.

SI calumniandi passio, non incessisset hunc articulatorē, intelligere poterat, me loqui de bonitate operatiua, quæ est habitus uoluntatis, siue uoluntas confirmata consuetudine, in

E ñ ope

APOLOGIA ADVERSUS

operandis bonis, ad quam bonitatem parum aut nihil scientiæ operantur, quod ipse uerum fatetur Aristoteles, inquiring, scire parum aut nihil operatur ad uirtutem, siquidem in humana anima, uoluntas Imperatoris uicem gerit, cui subsunt & parent omnia. Scientiæ uero, & artes, atq; memoria, cæteræque apprehensiuæ uirtutes, consiliariorum uice funguntur, utilitates & pericula præmonstrantes, nunciandi sensibus, cæterisq; uiribus exequentibus. Manifestum enim est, quod ut res uel bene uel male administrètur, totum hoc a bonitate uel malicia imperatoris illius (uoluntatis inquam) pendere. Nam tollatur ab homine bonitas uoluntatis etiam datis & positis illi omnibus scientiis, malus homo dicetur, adsit bonitas uoluntatis, etiam ablatiis reliquis omnibus, homo bonus erit. Quod autem ad ueritatem attinet Petrus Apostolus nõ aliter probat fidei ueritatem, q̄ ex doctoris certitudine. Cur non item licebit de scientiis & hanc fuisse intentionem meam, facile intelligere potuisset, si iste Aristotelicus theologus, Magistrorum nostrorum parasitus, amaret ueritatem, & integram declamationem meam attente legisset. Oportet enim qui scribentis in re aliqua mentem inuestigare uelit, ut omnia attente legat, & in unam conformem sententiam conferat.

facile

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

facile enim est ex truncatis scripturis, aliquid reperire, quod offendat.

X I I I I.

VERVM minime hac in re me refellere quibus, sed cōnectere nugas frustra conaris, quum allegatus per te canon, duntaxat benedicendi & rationandi disciplinas se non improbare dicat, cæteras artes liberales dicat non esse scientias pietatis, esse autem scientias pietatis, nosse legere scripturas, & intelligere prophetas, euangelio credere, apostolos non ignorare. Et ibidem in c. ideo prohibetur, interpretatur ex uerbis Isidori, illud Apostoli: Qui ignorat ignorabitur, quod de eo intelligendum sit, qui noluit intelligere ut bene ageret. Deniq; tota illa distinctio, cum sequenti, plus aduersatur huic articulatore, q̄ patrocinaur. Hæc est illa ignorantia, propter quam captius ductus est populus, sic enim profequitur hunc sermonem propheta, inquiens: Abiecerunt enim legem domini exercituum, & sermonem sancti Israël blasphemauerunt, propterea iratus est furor domini in populum suum, non exprobratur illis ignorantia artium liberalium, & philosophiæ, sed ignorantia legis, & sermonum domini, ipsius inquam uerbi dei.

X V.

E iij Post

· APOLOGIA ADVERSUS

POST hæc scientificus articulator, plenus aurarum buccis, colligit magnam congeriem aliarum propositionum, quas omnes uno nomine damnandas, eodemque vase simul in barathrum detrudendas censet, uocans eas piarum aurium offensiuas, ex quo probabiliter conijcio, priores illas, quibus iam respondimus, ceteri ab illo hæreticas, & blasphemias, quum ea sit doctrinalis inquisitionis scholastica consuetudo. Primo hæreticas, & schismaticas, deinde scandalosas, & piarum aurium offensiuas, per ordinem locare. Nunc ergo propositiones illas, quibus tam impie piarum, aliquorum arcadicorum theologorum aures offendi, examinemus, si prius illos admonuero, ut caueant, ne quando dum putant in meis scriptis offendi, sibi ipsi temere iudicando offendiculi sint authores.

X V I.

HARVM prima habet, Canones sacerdotes sublati honestis nuptiis turpiter scortari compellunt. Hic puto offendit uerbum compellunt, quod iste articulator in peiorem partem interpretatur, ac si dixissem: Canones præcipere scortationem, siue illius esse causam, quum hoc uerbum compellunt, eo loci positum sit occasionaliter in subiecto, non casualiter in efficiente, aut si malint dicam logico more

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

more, occasionaliter in prædicatō, non causa-
liter in subiecto, neq; id citra cōsuetudinem la-
tini sermonis, etiā scholasticis theologis usita-
tū, ut quī asserunt deū esse occasionē mali, sed
esse causam mali negant, neque aliud sonat hic
compellunt, quam incontinentes & urentes sa-
cerdotes, matrimonio iungi non permittunt.
Loquor enim non de castis sacerdotibus, sed
de concubinarijs, & turpiter uiuentibus, quo-
rum ubique nunc & publica, & magna admo-
dum, turba est, quos melius esset habere uxo-
res, quam tam impuro cœlibatu tenere publi-
cas concubinas, conuiuentibus ad hæc aliqui-
bus Pontificibus, & Episcopis, & accepto in
singulos annos nummo aureo, ista permitten-
tibus, nec deest huic turpitudini canonici iuris
priuilegium, quo statuitur concubinam sacer-
dotis gaudere emunitate, & esse de foro eccle-
siæ, ne a seculari iudice conueniri possit, ut ha-
betur in. c. si concubinæ de sen. exc. & doctor-
res communiter tenent.

X V I I.

ATq; ad hanc propositionem, rursus in-
felix articulator iste, temere obstrepēs,
diuinat sensum, quē sibi statuit impugnare, dū
inqt, uolēs innuere, &c. Huc ergo sequimini dul-
E iij cem

APOLOGIA ADVERSUS

cem parentem porci, sed liceat nunc etiam mihi contra diuinare, quid hoc loci sentiat ipse. Nonne quod coelibatus sacerdotum sit de iure diuino, ita, ut nihil possit in illo humani iuris dispositio immutare, atque hoc est falsissimum, & potestati ecclesiae derogatiuum, ac scandalosum. Quum coelibatus sacerdotum, plane sit iuris humani, siue positiui, qui per pontificem, uel concilium, pro ratione temporum, locorum, personarum, seu alia quauis graui, seu rationabili causa, potest remitti, mutari, uel omnino tolli. Quinimo, Pium secundum, Romanum Pontificem, olim dixisse constat, ob graues causas, ereptas sacerdotibus uxores, sed ob grauiores, illis fore reddendas.

X V I I I.

QUOD autem dicit, a morte Christi nullum sacerdotem duxisse uxorem, illa sunt adulantis & formidolosi sophistae deliramenta, quibus tota primitiua ecclesia, multa que Romanorum Pontificum diplomata reclamant. Quod si Christus & apostoli uetissent sacerdotibus matrimonium, non recepisset illa primitiua Ecclesia, nec indulgissent illa pontifices, quum lex euangelica, nec reijci possit, nec relaxari, sed ignoscendum huic desidiolo articulatori, qui ueterum historias non legit, neque etiam uulgatissimam theologiae Antonini

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

tonini summam consuluit, Nūc ergo quid pe-
 riculi est, si dixissem, pro statu horum tempo-
 rum, pro honestate clericorum, melius esse, ut
 sublato rigore iuris, permittantur illis hone-
 stæ nuptiæ, potius q̄ sub certa multa concubi-
 natus: quodq; sacerdotes in cœlibatu turpiter
 libidini seruiētes, honesti matrimoni permissi-
 sione subleuantur. Neq; uero propterea pro-
 bo, neq; laudo, eos qui his temporibus sacer-
 dotes, putant sibi licere, contrahere matrimo-
 nium contra statuta pontificū & ecclesię, pro-
 pterea, quod multi contra eadem statuta, pu-
 blice teneant concubinas: neq; etiam assentior
 huic propositioni, qđ sacerdoti in sacris con-
 stituto, Papa non possit permittere nuptias,
 quum hæc per scripturā efficaciter probari nō
 possit, neq; per ecclesiam determinatum sit, il-
 lam infallibilem continere ueritatem, & quæ
 ad hanc rem adduci possunt sacræ literæ, ma-
 gis stant a sententia opposita. Et hodie adhuc
 Græcorum sacerdotes ducunt uxores, etiam
 post susceptum ordinem, neque propterea ha-
 bentur irregulares, aut impñ, & Romanorum
 canon, iubet sacerdotem qui uxorem duxerit,
 suspendi ab officio, & ministerio sacerdotali,
 non a laqueo, & arboribus, liberumque relin-
 quit, ad officium posse reuerti. Quin cōstat Ro-
 manum Pontificem, aliquando Cardinali cui-

APOLOGIA ADVERSUS

dam permisisse, ut nuberet, atq; suscepta prole, rediret si uellet, ad pristinam Cardinalitiam dignitatem, non ergo habetur pro impijs, sed pro tempore duntaxat irregulares.

X I X.

PROinde nunc atrox mihi crimen obijci-
tur, q; Lutherū uocauerim inuictum hæ-
reticum. Nescio an forte sint, aliqui tam super-
stitiose theologi, qui inuideant Luthero no-
men hæretici, tanquam illi cum Paulo aposto-
lo commune, qui in actib⁹ apostolicis, coram
Felice præside, confitetur se seruire deo, secun-
dum sectam, quam heresim Iudæi uocant, ue-
rum ego non dubito, quin probent Magistri
nostri Louanienses, q; Lutherum uocauerim
hæreticum, sed offendit forte, quod dixerim
inuictum, quem ipsi cum Coloniensibus com-
plicibus suis, primi omnium doctrinaliter cō-
demnarunt. At ego Lutherum hæreseos da-
mnatum non nescio, sed uictum non uideo,
quum ille in hunc diem adhuc proficiat in pu-
gna, regnetq; in animis populorum, quos pe-
nes tantam fidem autoritatemq; conciliauit
illi plurimorum sacerdotum & monachorum
& magistrorum nostrorum improbitas, insci-
tia, malicia, mendacia, de euentu loquor, non
de dogmate, qui etiā si scholasticissime oppu-
gnatus sit, si rigidissime indicatus sit, si augu-
stiss

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

stissime damnatus sit, omnia tamen infelicitè
 aduersus illum gesta sunt, nec profuerunt, quo
 minus grassaretur hoc incendiū, cui quo plus
 a magistris nostris, etiam a principibus & pon
 tificibus repugnatum est, hoc latius dilatatum
 est, & iam etiam plerique principes, & epi, & er
 diti, & theologi quā plurimi, & quedam integrè
 academiæ in illius dogmata dilcesserunt, & po
 pulus fere plus fauet Luthero, quā Romanæ ec
 clesiæ, atque Pontifici, quod si uictus est Luth
 rus, quid conclamatur ad generale conciliū?
 Quid tantum negotij facessitur, non solū ma
 gistris nostris (qui illum iam non minus metu
 unt, quā olim contempserunt) sed Pontificibus,
 & Cæsaribus, summis Christianæ religionis
 monarchis. Certe oppugnatum quā ualidissime
 Lutherū nouimus, uictum nondum uidimus.
 Primo enim in arenam hanc descenderunt Pri
 erias, Hochstratus, Eckius. Sed ita pugnantes
 ut nil præter risum reportarent. Successerunt
 monachi, apud rudem plebem contumeliose
 contra Lutherum uociferantes, quid egerunt
 nisi quod ea quæ hacten⁹ latino sermone a do
 ctis intra scholarum parietes agebantur, spar
 serunt in uulgas, & Lutherum saxonice scribe
 re impulerunt factaque est uberrima heresum
 sementis. Prodierunt postea academiæ Loua
 niensis, Coloniensis, Parisiensis, cū suis nudis
 articu

APOLOGIA ADVERSUS

articulis & doctrinalibus damnationibus, quæ dum fumis & librorum incēdijs implerent omnia ac si posset ignis ignem restinguere, Lutheri libros desiderabiliores uendibilioresq; reddiderunt. Tandem prodijt terrifica Leonis bulla, hæc adeo contempta est a Lutheranis, ut non dubitarint illam cōtumeliosis scholijs & glossematibus, sub diuo catamidianam exponere. Additum est diploma Cæsaris nihilo fœlicius successit. Porro seuitum est hominum carnificina, quid aliud actum quàm truncata Hydræ capita. An hoc est uicisse Lutherum? De euentu loqr non de dogmate atq; utinam non etiã religiosius p̄dicaretur Christus ab aliquibus hæreticis, q̄ a magistris nostris. An olim uictus dicebatur Arrius, quando plures habebat ecclesias q̄ orthodoxi, quãdo Romanus Pontifex & Imperator, erãt Arriani, quando uix tres episcopi superessent orthodoxi, quãdo in concilio Arrianorum, plures sederent episcopi suum dogma probantes q̄ in concilio ecclesiæ, ubi fuerat damnatum? An uictus dicitur Mahumetes, cuius secta in hunc diẽ latius patet q̄ religio christiana? Iterum dico me de euentu loqui, non de dogmate. Quid ergo peccaui, si dixero Lutherum in uictum hæreticum, utinam mentiar, & Lutherus ab istis doctrinalibus damnationibus, tam

fœlic

THEOLOGISTAS LOVANIEN •

fœliciter fuisset deuictus, q̄ fortiter prouoca-
 tus. Vtinam non solum sit inuictus hæreticus,
 & non etiam hæreticorum uictor, magno ma-
 gistrorum nostrorum dedecore. Quis enim
 uicit anabaptistas? Quis restitit Sacramenta-
 rijs? Nonne unus Lutherus? Date uos uel unū
 scriptum academiæ uestrarum, quo uel il-
 los uel digitum latū loco moueritis. Quæ utili-
 tas uestra in ecclesia, an sufficit dicere: damna-
 mus, quia sic determinauit Ecclesia? (ad cuius
 decreta tam strenue fugiunt Magistri nostri,
 quoties urgentur & hærent in causa, nesciētes
 producere scripturam qua se tueantur.) Certe
 idem sciunt quicunq; analphabeti rustici & idi-
 otæ, idem potuissent suo tempore dixisse Hie-
 ronymus & Augustinus si id satis fuisset reuin-
 cendis hereticis. O nunc salutarem hereticum
 Lutherum, qui dormientibus magistris no-
 stris, & longum somnum stertentibus, sol⁹ ui-
 gilauit pro ecclesia, illamque tam ualidis, tam
 uiolentis, anabaptistarum & sacramentario-
 rum hæresibus totam pene Germaniam occu-
 paturis liberauit solus. Sed uideor hic proba-
 re Lutherum, & in hoc quidem probo. Sed no-
 lite irasci, probo non aliter q̄ serpentem in te-
 rriaca, qui quum ipse sit uenenum, in hac etiam
 uenenis est uenenum: quod si uos nunc tã ex-
 pediti sitis, ad illum irrefutabilibus argumen-
 tis

APOLOGIA ADVERSUS

ris expugnandum, q̄ olim prom, ti fuistis, nū
dis sententijs condemnandum, & hactenus be
ne successerit, pergite cum Cæsare in Germa
niam, & clamate fortiter Magistri nostri, per
me non stabit, q̄ minus uincatur, sed illud uos
amice admonitos esse uolo, ut præstantiori
bus argumentis contra illum agatis, q̄ hic ad
uersum me utimini, quem autoritate scriptu
ræ, & uirtute uerbi dei uictum esse oportebit.
Quod si opinamini, cum Lutheranis non ali
is argumentis pugnandum esse, q̄ fasciculis, &
igne, uidete, & cauete, ne ipsi uobis responde
ant, & flammis, & ferro, Erumpatque illorum
hæresis, in atrocio rem tēpestatem. Periculose
fortassis ista dico, & Lutheranorum patrocini
um suscipere uidebor, que madmodum acce
pturi sint Magistri nostri, horreo, uerum ego
me non Lutheranum, sed catholicum profite
or, nec in illorum gratiam, nec in istorum odi
um, neq; ob quorumcunque metum fieri uolo
hæreticus, & si cecidero in errorem aliquem,
quod humanum est, pertinaciter perseuerare
non intendo, sed ita cecidisse me fatebor, ut sci
am me honestissime surgere posse.

X X.

SVccedit aliud crimen, q̄ theologos uoca
rim Lenones, si ad hoc probandum, ex
empla adduxero, ex nouellis Bocatij, mox di
auri

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

cturi sunt, illum lusisse iocis, at si ego hæc dixerim serio, nec liceat mihi, meum iocum, alterius ioco redimere, sed qd si ego hoc, de uno atq; altero theologo uerum faciam, ostendãq; qui lenocinio functi sunt, nonne stabit illius indefinite ueritas, etiam theologos esse lenones: puto non negabunt, sed dicent theologico nomini iniurium esse, & piarum aurium (quæ de illis tam altum sentiunt) offensiuum, fateor si serio, & iniuriandi animo dictum esset, modo quod piaculum est, si theologicum nomen admiscuerim argumento iocoso, quod in nulum hominum genus nõ ludit, quod neq; principibus, neq; pontificibus parcat, neq; sanctis patriarchis & prophetis, quo forte non iniuria reprehẽdere potuissent, me ineptire ex uerbis & exemplis sacræ scripturæ, & irreligiosiore ioco ludere. Sed quia etiam ipi theologid nonnunquam faciunt, & a multis fieri solet citra omnem impietatis notam, iccirco transilientes hoc saxum, ad hunc lapidem cespitãt, illud in theologos scãdalose dictum, ita ut etiam si uerum esset, tacuisse oportuerit, ne quid maiestatis theologico nomini decederet. Est enim hodie receptum in scholis dogma, a Beada Parisiensi profectum, ualde suspectum esse de hæresi, quicumq; quocunq; modo, male senserit de theologis, & monachis, aut de illis irre
 ueren

APOLOGIA ADVERSUS

uerentiore sermone loquatur. At quanto irreuerentius isti theologicí magistri nostri, nonnunquam loquuntur de deo, de Christo, de íntemerata uirgine Maria, quum disputant illum potuisse suppositare omnem naturam, puta Crocodili, Torture, Cynocephali, & illum secundum naturam suam, non minus esse in culina, aut cloaca, quàm in celo? An mater Christi, aliquando senserit primos nature morus, siue carnis pruriginem? & dum his obsceniora de deo, de beatissima uirgine, disputare non pudet, offenduntur si quis inquirat. An theologus possit agere lenonem? an theologus possit esse non minus in prostibulo, quàm in schola?

X X I.

VEREbar ne post impassibiles offensionum magistros nostros, tandem etiam prodirent aduersum me meretrices, atque Lenones, & sui scandali articulos producerent. Verum ab hoc metu præter spem liberatus sum, uicitque expectationem meam, istius ficulnei theologi peruicacia, (quis enim expectasset, ut Louanensium theologorum maiestas, sese ad meretricum lenonumque patrocinia demitteret) qui pro illis acerrime pugnat, & magna auctoritate lupanaria tuetur, dignus profecto, cuius deforme patrocinium, turpi compensetur præmio, qui gratis in Veneris Phano sacrificet, &

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

ficet, & in Cupidinis hortis donetur ficulnea
 statua. Olim iocatus Petrus Rauennas, dixe-
 rat, scholares Italos, non posse uiuere sine me-
 retricibus. Postularunt illum scandali Magi-
 stri nostri Colonienses. Declamaui ego, rem-
 publ. posse stare sine meretricibus, & me impi-
 etatis postulant Louanienses, & qd illis tunc
 placuit, nūc istis displicet. Itane magistris no-
 stris, pro tempore, & loco, ueritatem, & hære-
 sim, & scandala, præsumere licet: forte dicere
 illis poterimus, sicut ait Christus ad Pharisæ-
 os: Venit Ioannes, neq; manducans neque bi-
 bens, & dicunt dæmonium habet. Venit filius
 hominis, manducans & bibens, & dicunt ecce
 homo uorax, & potator uini, publicanorum
 & peccatorum amicus. Quis istis canibus, posset
 rite lectum sternere, qui accubituri, huc atque
 huc, sic in gyrum uoluuntur, ut nescientes quæ
 in partem casuri sint, etiam nescire cogamur,
 ubi puluinar illis collocandum sit? Dico autem
 iterum ego, quia omnis potestas desuper a deo
 est, ad honorem & utilitatem ei⁹ a quo est, ex-
 erceri debet, & non contra. Quare principes
 & magistratus, tenentur, eos qui in legem dei
 palam & publice delinquent, iustis legibus co-
 ercere, nō publica auctoritate fouere, tueri, &
 publicis theatris hospitari, quæadmodum de
 publicis usurarijs non admittendis, neq; hospiti

APOLOGIA ADVERSUS

tandis, statutum est, per Gregorium decimū,
 in concilio Lugdunensi, ut habetur in c. usura
 rium, de usur. lib. vi. Simili ratione lupanaria,
 & scorta publica, fouere non licet, quum sint
 in Deuteronomio, atque etiam in euangelio,
 utraq; diuina lege uetita, quibus accedit etiam
 c. meretrices xxxij. q. iij. Nec urget me cita
 tus per articulatore[m]. c. si quod uerius xxxij
 q. ij. quum Augustinus ibi loquatur de malo
 deliberato, & inuitabili, de quibus alibi ait
 Gratian. d. xij. c. duo mala, & c. nerui testicu
 lorū, & xxij. q. ij. ca. Dauid, & aliquot sequenti
 bus. Deinde, licet tolerabilius malum sit, adul
 teriū q̄ homicidiū, & meretricatus q̄ adulteri
 um, tñ institutum prostibularum, atque ratio
 eam turpitudinem publicis indultis & priuile
 gijs fouendi, damnabile est. Verum ego hanc
 sententiam nulla pertinaciā dēfendere præsu
 mo, sed inter illas referri uolo, in quibus uni
 cuiq; in suo sensu abundare concessum est, id
 que non ueritatis diffidentia, sed seruandę mo
 destiæ gratia. Neq; quisquam in hoc scandali
 zari debet, ubi dissuadentur aut reprehendun
 tur uitia, si quis amarulentiore hyperbole ura
 tur, quū eiusmodi in Hieronymo, in August.
 in Bernardo, in cunctis fere sanctis p̄ribus le
 gimus, & quotidie in ecclesiasticis cōcionibus
 grauiora terriculamēta inoffensi audiamus.

Verum

VERVM, ut solet disputatio disputa-
 tionem gignere, ueniam mihi dabit ar-
 ticular, ex hoc argumento suo, & citato per
 illum Canone, aliquid non extra propositum
 inquirere. Si e duobus malis, quod minus est
 eligibilius est, tolerabilius est, & qd puto con-
 sequi, etiam mitius puniendum est. Quæro,
 quid faciet sacerdos incontinens, fornicabi-
 tur ne, an nubet? utrobique peccatum est, utriusque
 uetitum est, hoc quidem lege diuina, illud con-
 stitutione Romanæ ecclesiæ, utrisque fidem
 iurauit, deo & ecclesiæ, illi in baptismo, huic
 in ordine. Quod si fides frangenda est, si iuri-
 randum soluendum est, si lex præuaricanda est,
 utrum illorum duorum malorum eligibilius
 est, utrum tolerabilius est, utrum mitius puni-
 endum est, fornicari, an nubere? Scimus Pau-
 lum dixisse, qui non continet nubat: Melius
 est nubere quam uri. Item, unusquisque uxore
 rem suam habeat, propter euitandam forni-
 cationem. Sed de sacerdote incōtinate, quid
 dicit articular, an ita, qui non continet sa-
 cerdos scortetur, minus malum est scortari,
 quam nubere. Accedat lupanaria, prostibula,
 meretrices, quarum non est numerus, ut non
 alligetur uni uxori, quoniam polluitur sacer-
 dotium coniugis, nō polluitur meretricibus.

APOLOGIA ADVERSUS

Hoc sine suum argumentum erit, quomodo euadet laqueum, forte est dare aliquod medicum, quo neque meretricetur, neque nubat, sed soluto aureo habeat concubinam. Facient fortassis pro illo, ex Toletano concilio, & ex Isidoro, duo illi canones, quos posuit Gratianus xxxiii. d. dicentes: Q, homini christiano qui non habet uxorem, loco uxoris liceat habere concubinam, dummodo unica concubina contentus. Neque desunt theologi, qui opinantur, monachos & sacerdotes non abiurare incontinentiam, sed coniugium, quia non abiuratur, quod nulli permittitur, forte scandalizabit magistros nostros, hunc casum hic illis propositum, neque ego serio proponerem, nisi articulatoris huius ad hoc me adigeret argumentum. Sed ne ista rursus inter articulos referantur, ego hic nihil assero, sed inquiri, cupioque doceri huius argumenti solutionem.

X X I I I.

SEquitur alia tragica propositio: Mercatores & milites ueram poenitentiam agere non posse, quam non dubito a fratribus aliquibus huc inferam, ut qui plurimum soleant a mercatoribus & militibus male partorum porriunculas corradere, dum participant illis sua benefacta, & preculas, securas conscientias pollicentes, si illis plurimum predæ in sinum effunda

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

fundatur, in quo habent scientiam quæstuo-
sam. Sed quum sit hæc sententia Augustini, in
libro de pœnitenti. & ego illum authorem uer-
borum illorum citauerim, non mecû, sed cum
Augustino hanc propositionem delitigent.
Necesse enim est, ut aut illum mecum faciant
scandalosum, & hereticum, aut me cum illo pa-
riter absoluant. Sed uideamus si forte commo-
da aliqua interpretatione poterit nobis suc-
curri, atq; ego cum Augustino, ab hac sermo-
nis scandalosa impietate liberari, ad quod ne-
scio an op^o erit mirifico illo, ex magistrorum
nostrorum mysterijs sophismate, quo dicunt,
hanc esse ueram. Peccatores deus non exau-
dit, cõtra falsam, si dicatur, deus non exaudit
peccatores. Quis catholicorû dubitat, de nul-
lius peccati pœnitentia desperandû esse: sed ea
est patrum loquendi consuetudo, ut sæpe di-
cant peccatum aliquod impœnitibile, seu in-
expiabile, quod difficile expietur. Quemad-
modum Ambrosius dixit solutionem quadra-
gesimæ, esse peccatum inexpiabile. Et Petrus
ad Symonem inquit: Age pœnitentiam, si
forte remittatur tibi cogitatio cordis tui, soli
namq; deo in manu est, dare resipiscentiam, si-
ue pœnitentiam peccati. Potest etiã tanta esse
malicia, tanta enormitas criminum, tanta con-
tinuatio & assuetudo peccandi, in homine, ue-

APOLOGIA ADVERSVS

lut in naturam uersa , ut deus hominem illum nolit sua gratia uocare ad poenitentiam, sicut legitur obdurasse cor Pharaonis. Legat igitur iste articulator Canones , quos Gratianus ex Leone, Chrysoftomo, Gregorio, Augustino, Calliodoro, adducit de mercatoribus, & quæ præterea præfati authores in operibus suis diuersis locis tradiderunt, neque nodum in scyrpo quærat. Quod si dicat mihi, oportuisse hæc in Declamatione explicuisse, ego non dogma interpretabar, sed declamationem scripsi, cuius argumentum non in laude, sed uituperio, non in defensione, sed accusatione uersabatur, nec concionabar apud imperitam plebem, sed scripsi doctis & eruditis, quod si his offenduntur aliqui testamētorum uenatores, licet theologiæ titulo inflentur, imputent suæ infelicitati, qui non didicerunt tropos sermonum & scripturarū, necessarios ad eorum bonam intelligentiam, ac non mox damnent, quicquid suam auaritiam & rapacitatem offendit.

X X I I I I.

NON sunt hæc uerba mea, sed perfidus cauillator, suo more statuit sensum quæ impugnaret, & scripta mea, tam in sensu, quàm in uerbis deprauauit. Ego in capite de arte militari sic scripsi: Augustinus atque Bernardus, catholici

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

tholici in ecclesia doctores hanc alicubi proba-
 uerunt, & pontificia decreta illam non impro-
 bant, licet Christus & apostoli longe aliter sen-
 tiant. Docet Thomas in quodlibetis, non obli-
 gari nos de necessitate salutis credere ecclesiae
 doctoribus, neque etiam ipsi ecclesiae, nisi in his
 quae ad substantiam fidei pertinent, quia in il-
 lis spiritus admones, docet ecclesiam omnem
 ueritatem. Atque ipse Augustinus ad Vincen-
 tium: Hoc genus literarum (inquit) ab authori-
 tate canonis distinguendum est, non enim sic
 leguntur, tanquam ita ex eis testimonium pro-
 feratur, ut contra sentire non liceat, sic ubi for-
 re aliter sapuerunt, quam ueritas postulat. Sic
 ego Augustini, & Bernardi, & sanctorum pa-
 trum omnium, & quorumcunque eruditorum
 authorum scripta, extra canonem bibliae po-
 sita, debita cum reuerentia semper suscipio,
 non tamen ita autoritate illorum me obliga-
 ri puto, quod non liceat illis contradicere, aut
 ab illis alicubi diuersum sentire, aut circa eorum
 scripta dubitare, nisi probent per scripturam sa-
 cram euidenter expressam, aut per uniuersalem ec-
 clesiam fuerit determinatum, illa firmam & in-
 dubiam continere ueritatem, sicuti de epistola
 B. Leonis ad Flavianum, factum legitur, in c. san-
 cta Rom. xv. d. An igitur Augustinus & Berna-
 de bello pro oia recte sentiunt, ego adhuc dubito,

APOLOGIA ADVERSVS

pontificijs decretis, debitam obediētiam exhibeo, concilijs generalibus plus tribuo, tamen ineffabilem ueritatem, circa quam solam uersantur & fides & hēresis, illis nō tribuo, quum hęc sint solius sacrę scripturę, & sanctionum uniuersalis ecclesię, in his quę ad substantiam fidei pertinent, in cęteris ecclesiam errare posse, etiam scholastici fatentur theologi, neq; tamen omne qđ a Christo & spiritu sancto non est, hoc illico illi contrarium est. Multa in scripturis exposuerūt authores, aliena a sensu spiritus sancti, & inter se pugnant contrarijs opinionibus, nonnunq; a seipsis dissident, quum spiritus sibi repugnare, & secum dissidere non possit, tamen non protinus contrariantur spiritui sancto, nec propterea reiiciendum est, omne quod a spiritu sancto nō est, cum teste Hieronymo, nulla interpretatio sit a spiritu sancto, qui & septuaginta interpretum cellulas, p̄ fabula ridet, tamen non protinus reiiciendę sunt interpretationes, quantumcunq; inter se uarię sint, & dissonantes, ita nec protinus damnantur per me Augustinus & Bernardus, si quid admittant aduersus consilia euangelica, ubi deest maliciosus illorū contemptus. Nonne Paulus apostolus consilium dat, quod se dicit nō habere a domino, & habet domini preceptum, quod tamen nō exigit. Scimus quod
 olim

THEOLOGISTAS LOVANIENSIS

olim deus in uetere testamento permiserit bella, neque tamen sinebat suos principes adornare bellum, nisi prius obtulissent pacem, sicut legitur Deuteronomij capite uigesimo secundo. In nouo autem Testamento, promissa est pax perpetuo foedere conseruanda, sicut in eius recessu dixit testator Christus: Pacem meam do uobis, pacem meam relinquo uobis, cuius doctrina tota est ad charitatem, ad fraternam concordiam, ad patientiam & dilectionem, non admittens maleuolentiam, odium, iram, bellum, sed docens diligere inimicos, & tollenti tunicam pallium adijcere, & fraudem pati, sicut de his ad Galathas tertio, & prima Corinthiorum sexto, & Matthæi quinto, & plerisque alijs locis docet euangelica lectio. Nullum ergo inter ueros christianos licitum est bellum, quum omne bellum ex malo sit, & contra euangelicam perfectionem. Et Hieronymi sententia est, olim Iudæis licuisse bellare, Christianis autem non licere, unde dico illam propositionem, Christiano ut Christiano non licet bellare, citra omnem heresis & impietatis notam posse defendi, neque per hoc calumniantur a me Augustinus, & Bernardus, & Ambrosius, & cæteri doctores, & pontifices, qui bella permiserunt, quod contra Christum agant, sicut neque qui iurare permittunt, ilico contra

F v Chri

APOLOGIA ADVERSVS

Christum permittunt, quod ille dixerit non iurandum omnino. Nam quæcunque pro perfectione euangelica prohibentur, sic prohibita intelliguntur, nisi rationabilis urgeat necessitas, ut ait, ca. ita ergo. xxij. q. i. Neque Augustinus, Bernardus, & Ambrosius, bellum simpliciter & indistincte, quantumcunque iusta de causa susceptum probant, nisi simul ex necessitate, atque cum fide, & religionis amore fuerit susceptum, quanquam dicat Ambrosius, neque hoc esse euangelicæ perfectionis, ipseque Bernardus, mundanam militiam expresse appellat malitiam, ubi qui cadit (inquiens) perit in eternum, qui occidit & vincit, uiuit homicida. Itaque licet a perfectis non sit bellandum, docente Apostolo ad Romanos, nobis iam ultra bella non esse carnaliter peragenda, sed animæ certamina, contra spirituales aduersarios desudanda, quod idem ex uerbis Gregorij, ostendit Gratianus, in. c. nisi bella. xxij. q. prima. Propterea tamen non plane prohibetur iustis & necessarijs causis belligerari, & si hoc non exceperit Christus, qui nec litigandum coram iudice, nec iurandum docuit, si quidẽ a Christo priuata uindicta prohibetur, publica quæ legum officio fit, ut iudicia, supplicia, bella, nõ sic prohibetur. Quare nõ etiã pugnat cū Christo, qui qd ille pro perfectione

ne

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

ne euangelica docuit, diuersa rōne tractant de
 statu ciuili. Nō ergo protinus damnatur prin-
 ceps qui bellum gerit, sicut nec iudex qui pro-
 nunciat sententiam, q̄ agat contra Christum,
 & euangelium, quum agat ex officio ciuili, nō
 ut christianus, necq̄ afflatus spiritu sancto, sed
 ut minister humanarum legum. Nonne Chri-
 stus in totum uetat diuortiū, excepta sola cau-
 sa fornicationis, tamen Romana sedes dirimit
 matrimonia, multas alias ob causas, a Christo
 non exceptas. Sic multa conceduntur de foro
 iudiciali, de consuetudine, de autoritate mo-
 narcharum, quæ non sunt de perfectione Chri-
 stianismi. Neque uero omne illud hæreticum
 est, quicquid extra euangelium est, nec plane
 prohibitum est, quicquid infra consilium est,
 Quod si utrunq̄ de hæresi suspectum est, utq̄
 propius accedit ad hæresim, dicere in totum
 esse abstinendum a bello, quod consonat euan-
 gelio & apostolis, an dicere licitum esse bella-
 re, quod nusquam legitur in euangelicis lite-
 ris: certe theologorum officium est, hortari ad
 charismata meliora, ad pacem, & tranquillita-
 tem, quæ Christi doctrina est, non ad bella, ad
 seditiones, ad effusionem sanguinis, quæ sunt
 Ethnicorum. Nec decet theologos dissimula-
 re tam aperta Christi & apostolorum dogmata.

pro.

APOLOGIA ADVERSVS

propter opiniones Augustini, Bernardi, Ambrosij, & aliquot cæterorum, qui licet alicubi bella probant, eadem etiam pluribus locis improbant, & detestantur. At cuperem uidere, ut isti theologistæ, qui tam religiose bello patrocinantur, uel unicum Christi uerbum, aut euangelij sensum producerent, bella hæc comprobantem, quod si fecerint, & non inique eodetorserint, uictum me fatebor, & herbam illis dabo.

X X V.

NEQVE hæc mea uerba sunt, nec mea intentio, quod Christo repugnante, ordo militantium est in ecclesia, sed quod sceleratissimum illud militiæ genus, de quo loquutus ibi fueram, prætextu ordinum illorum irrepsit in ecclesiam, quod si quis negare uelit, non deerunt ad manum horum scelestissima exempla, quorum myriadibus uel obrui posset. Proinde quum bellum res sit crudelis magis quàm pia, & necessaria plus quam honesta, non adeo decet religiosos, euangelicam perfectionem professos, quàm tolerabile est in hominibus prophanis, nec ipsa eorum militum primordia, uacant reprehensione. Nam quum a Ioanne patriarcha Alexandrino, primùm institutus esset ordo hospitalariorum, propter peregrinos Hierosolymam petentes, ita ut sacer
dotes

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

dotes & fratres instructioni & sacrorum ministerio insisterent, cæteri autem barbari laici, quos cõuersos uocant, peregrinos ad spectanda sacra loca ducentes, interpretes agerent, illosq; a Saracenorum contumelijs tuerentur, tum eleemosynarum collectas, dona, cætera que monasterij temporalia, administrarent. Sed ut solent ex bonis principijs pessima queque subsequi, quum in immensum creuissent religionis illius diuitiæ prædicti conuersi, qui illarum negociationes & procurationes agebant, licet rudes & imperiti laici essent, in tantam ambitionem elati sunt, quod supra uenerandum sacerdotalis dignitatis ordinem, sese extollentes, pro conuersis & seruis, totius ordinis domini, & præceptores facti sunt, atque pro hospitalitate, militiam professi sunt, gratissimum deo seruitium sese præstare existimantes, si sua manu q̄ plurimos infideles occiderent, & in tartara mittentes diabolo sacrificarēt, dum interea aut nullos, aut paucissimos lucrati sunt Christo, licet hodie longe plus ueribus pugnent aduersus capos & perdices, q̄ lanceis contra infideles. Cõtra quos acerrime inuehitur diuus Bernardus, & de quibus uere dici potest, malum illud, quod Ecclesiastes uidit sub sole, uidelicet seruos in equis, & dominos quasi seruos ambulantes super pedes, qd̄
con

A P O L O G I A A D V E R S V S

considerantes Carthusiani, licet contemplatissimi, in hoc suæ posteritati & durationi sapienter cōsuluerunt, quod suis barbatulis conuersis, temporalium & prouentuum suorum negotiationes & procuraciones, non committunt, sed seruos seruilia duntaxat curare permittunt.

X X V I.

IN capitulo de statuaria & plastica, de imaginibus & statuis in hæc uerba loquutus sum. Quin etiam hæc in templa, in sacella, in aras dei, magnis uenerationibus traducimus, non absq; idololatriæ periculo, sed hæc latius in religione disputabimus. Nōne ibi expresse fateor, me non assertiue, nec definitiue, sed disputatiue, & inquisitiue loqui, remittēs lectorem, ad eius rei ampliorem sermonem posterius de religione requirendum, uidelicet in capite proprio de imaginibus, in quo post longam disputationem, tandem sic assertiue concludo, inquit: Atq; hic uos scire uolo, quod quemadmodum exuperans imaginum cultus idololatria est, ita illarum pertinax detestatio hæresis est, de qua olim Philippus & Leo imperatores damnati sunt. Quis hic non uideat huius articulatoris maliciosam cauillationem, qui ista odio malo dissimulans, obtulit. Quid enim scandali est, si pro euitando scandalo, ad
moneo

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

moneo periculi, quod esse potest, non ex ima-
 ginum natura, sed ex immoderato, aut super-
 fitioso cultu, uel ex defectu consilij, rudis ple-
 beculæ. (Quum nec hodie unanimiter, nec suf-
 ficienter explicatum sit a theologis, quomo-
 do cultus & ueneratio, comperant rei inani-
 matae) uel ex hypocrisis & auaritia sacerdotū,
 & monachorum nonnullorum, quibus quæ-
 stus acceptior Christi gloria, quicq; ad eius mo-
 di plebis errorem conuiuent propter lucrum,
 quod inde solet illis accrescere. Hinc Aegypti-
 orum more fere nihil non infertur aris, hinc ui-
 demus cum Ioba & Bernardo, etiam diabo-
 lum traduci in aras dei, similiter cum Georgio
 crocodylum, cum Roccho canem, cum An-
 tonio suem. Venerabile Eucharistię sacramen-
 tum, procul ab aris, ad angulum aliquem de-
 truditur, ante quod uix una ardet olida lam-
 pas, dum insensata illa simulachra, collustran-
 tur innumeris cereis. Quod si quis rem diligen-
 ter expendat, comperiet, forassis in non mi-
 norem abusum prolapsa nostra simulachra, quæ
 olim fuerunt idola Ethnicorum. Quis non cul-
 tus nostris istis exhibitus est, dum alterum al-
 tero augustius adornatum, & appensis o-
 mnis generis anathematibus, uelut mercimo-
 niarum taberna instructum, ac coempticijs
 indulgentijs, magis propitium prædicatum,
 admen-

APOLOGIA ADVERSUS

ad mentitisq; miraculis, potentius & prope diuinius confictum est, contra qua non contumelia affecta sunt nostra simulachra, si quando nobis minus propitia credita sunt. Quoties uidistis, lætis uitibus, Urbani simulachrum, Bacchi instar frondibus coronatum, fidibus, tibijs, tympanis, præeuntibus, comitante sacerdote, solenni gratulationis pompa, per ciuitatem humanis humeris delatum, peractisque bacchanalibus, in taberna quapiam uinaria, sacerdote & reliquis bene potis, eadem pompa templo suo restitutum. Nonne etiam uidistis, si forte gelu, aut pruina, uites aruissent, idem simulachrū, per luta, per sordes, per stercorea, laqueo tractum, insuper consputum, cōspurcatum, & omni contumeliarum genere affectum. Taceo quid uestri agāt Hollandi, cum Paulino idolo, si quando in conuersionis eius festo, aut nix ceciderit, aut pluuia, nonne hæc uidistis, & tacuistis, tacendo cōsensistis, elatis cachinnis arrisistis, & socij sceleris facti estis? Quid socij, imo uos tam perniciosi sacrilegij, detestabiles authores extitistis, aperuistis in sanę plebi tēpla, tradidistis conspurcanda simulachra, & caput abominationis fuistis, & cauda. Hic mihi dicite magistri nostri, dicite Pontificum fiscales, dicite Christianitatis decani, dicite hæreticorum inquisitores, & magistri, quem

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

quem illorum unquam aut hæreseos, aut scân-
dali postulastis, & nunc (si dijs placet) cogar
ego de hæresi causam dicere, si quid cõtra ali-
quot superstitiosa simulachra, illorumve abu-
sus, uel hiscere ausus fuero, eo q̃ haberis in il-
lis religionem quæstuosam, & quæ ad crudi-
tionem rudis plebeculæ, pro signis, uix tãdem
recepit ecclesia, fecistis uobis instrumenta aua-
ritiæ uestræ, & laqueos irretiendæ pecuniæ.
Si qui ergo ex capitulo de plasticâ, proferunt
quod accusent, quia me oderunt, inuenient in
capite de imaginibus, unde me excusent, qui
me amant. Non enim improbo imagines, quæ
ad notitiam deducunt eorum, quæ in uero uni-
us dei cultu conceduntur, sed quando a cultu la-
triæ unius dei abducunt, quasi in ipsis imagi-
nibus & statuis sit aliquid diuinitatis, aut illis
alligetur, tunc quia decipiunt, & a ueritate a-
uertunt, merito damnandæ sunt, non aliam ob
causam, concilium Laodicense, & damnauit,
& anathemate percussit, eos qui colerent ange-
los, quasi tales committerent idololatriam.
Atque utinam plebs imperita hodie non peri-
clitaretur in imaginibus, & non cum accepti-
one adoraret, quas indifferenter pro signis co-
lere deberet. Atque sacerdotes non quære-
rent lucrum, a quibus deus uitari iussit peri-
culum.

HAEC est illa execrabilis propositio, nullo satis igne expiabilis, nec in hoc seculo, nec in futuro excusabilis, & uelut Erinis in tragœdia, quæ si in hac Declamatione scripta nõ fuisset, de reliquis omnibus nihil fuisset scandali, sed in sacrosanctam cucullam offendens, omnium ceterorum reus factus sum. O facinus audax, iniquum, & impium, quale hactenus nemo omnium patrauit. Sed inuenirent hic forte Pilatus, & Herodes, aliquid quo me liberarent, nisi monachi & fratres omnes clamarent: Crucifige, crucifige, blasphemauit, dicens: Diabolus est author cucullæ, qua instar alterius baptismi, melius renascuntur Monachi quam priore, qua etiam mortui inuoluti, sanctificari traduntur, præcipue si in sacrosancta Franciscanorum cuculla sepeliantur. Sed admiror & ualde si tam sancta sit cuculla, quomodo tot ac tantos operiat calumniatores, a quo solo uitio apud Græcos diabolo nomen est? De hac ergo, quum in capitulo de statuaria & plastica, narraſsem lepidam fabellam, isti sic referunt in articulum, ac si ego theologum ibi agens, hanc serio credendam concionatus essem apud populum, nec liceat mihi scribere, q̄ pictoribus liceat palam pingere, Quis hic non uideat, quanta calumniandi

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

andi scabies, teneat istos articulatores, qui etiam a iocis, & salibus uenantur quod conde-
 mnent. Non puto aliquos theologos tam stur-
 pidi, tam insensati cerebri esse, aut adeo (uel
 extremo senio) desipere, ut putent me serio
 probare, iocum quem hic recito, quodque pro
 hoc ludicro, me serio respōdere uelint, quum
 dicat Augustinus, in quæstionibus super Ge-
 nesim, & habetur xxij, qu. ij. quod ait, uideli-
 cet quæ non sunt, si non serio, sed ioco dica-
 tur, non deputantur mendacia, neque piarum
 aurium offensua. Quis non rideret magistros
 nostros, si ad theologicum rigorem excutere
 uelint, nouellas Bocati, & facerías Pogij. For-
 te sunt aliqui, qui ob magnum aliquem fratra-
 lis relligionis (ne dicam stupiditatis) zelū, non
 possunt ferre iocum in cucullam, dicentq; cum
 cuculla nō fuisse agendū ioco, fateor me igno-
 rasse hunc articulum fidei. Doceat ergo hic me
 primum autoritate scripturę sacrę periclita-
 ri fidem, si quis quid iocetur in cucullam, aut
 fortassis de illa minus bene senserit. Hoc unū
 scio, euangelium non docere, non præcipere,
 non consulere, discrimina uestium, neq; quod
 cultus uestiū, sicut nec esca, cōmendet homies
 deo, cuius spiritu (ut ait Pau.) transformamur
 de claritate in claritatem, non de colore in co-
 lorem, de cingulo in funem, de calceis in cal-
 G ij lopo

APOLOGIA ADVERSUS

lopedia, de toga in sagum, de ueste in uestem,
 de rustico cucullo in effeminatā cucullam fra-
 tralem, ac si perfectio euangelicæ religionis,
 pendeat a ueste & cultu, quæ sunt traditionis
 hominum. Narrauit mihi his diebus, uir qui-
 dam pius iuxta & eruditus theologus, ex fa-
 milia Franciscanorū, & ex eius ordinis prima-
 rijs, Franciscanos olim fusca & fere subnigra
 ueste usos, quo colore adhuc moniales eius or-
 dinis multis locis induuntur, quumque pro-
 pterea ab Augustinianis non satis discerne-
 rentur, qui ipsi nonnunquam etiam funiculis
 præcingebantur, orta lite post multas tãdem
 contentiones, Augustiniani acceperunt latum
 illud, & longum pendens, pelliceum cingulū,
 ossē bubalo, aut multis creis emblematis ad-
 ornatum, deinde etiam Franciscani lucidiorē
 colore sese ab illis discreuerunt. Cum eisdem
 Augustinianis, quondam litigarunt Domini-
 cani, coram (si recte memini) sui ordinis Ro-
 mano pontifice, uolentes Augustinianos al-
 bam ponere tunicam. Iamque ita fore decreue-
 rat pontifex, comminatus Augustinianorum
 procuratori, sese pronunciatum, ubi rediis-
 set in crastinum (egrediebatur enim urbem)
 quumque procurator dixisset Pontifici, & si
 non redieris pater sancte. Respondit ille: Ma-
 neat uobis habitus uester cum benedictione
 dei,

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

dei, at Pontifex eodem die occidit, sic Augustiniani fruuntur cum benedictione suo habitu inuitis Dominicanis, Non minore discordia, nuper apud Germanos contendebant interie Franciscani, nam obseruantes aduersus cōuentuales instabant, uolentes illos in signū discretionis mutare habitum, quibus a conuentualibus respōsum fuit, sat discriminis inter illos fore, si obseruantes dimissis calceis, sua ex Italia assumerent calopodia. Has atque similes de uestitu, & cultu monachorum contentiones, si omnes recensere uellem, possem amplo uolumine insignem cucullomachiam scribere, ad quod si me impulerint, nec ingenium, nec oratio, nec materia mihi defutura sunt. At uero scimus Christum esse deum pacis, non contentionis, omnes ergo cultus illos, qui ex contentione sunt, quid piaculi est, si dixerimus esse inuētum diaboli, sed nolo hoc loci serio tueri, quod in declamatione serio non dixi, & ridiculę fabellę seriam interpretationem fabricare, sed ostendere uolui, istis tam pie articulatīs magistris nostris. Quod tāetsi iocus sit, tamen non esse usquequaque falsum, atque licet nō sit necessario uerus, tamē forte probabilē esse, & qui citra impietatem disputari, & defendi quoquo modo posset, in quodlibetis, ut mihi & in præsens, & in reliquum, de his & simili-

G in bus,

APOLOGIA ADVERSUS

bus, aliquid declamanti, aut scripturienti, æquior sit illorum morositas, & benignior sit illorum iniquitas. Neque iste loquendi modus, rursus offendat magistrorum nostrorum, ac latebricolarum monachorum pias auriculas, nam ego illum ex Thoma Aquinate, & magistro nostro, pariter & monacho accepi, ubi ait: Licet rationabilius sit credere, potentiam creandi, creaturæ communicari non posse, tamen defendi posse, quoquo modo, creaturam posse creare. Ad huius ergo conclusionis imitationem, liceat mihi quodlibetare (ut uestro uocabulo utar) licet rationabilius sit credere cucullam ex zelo religionis instinctu spiritus sancti institutam, tamen defendi posse, illam quoquo modo, & nonnunquam etiam a diabolo profectam. Vtinam tanta esset cuculle sanctitas, ut omnes monachos & fratres, ad uerampietatem inflammaret, & a diabolico calumniæ spiritu emundaret. Vtinam sacrosancta cuculla, haberet tot professionis suæ imitatores, quot habet dignitatis suæ buccinatores. Ego nullos monachorum ordines, ritus, uestes, cæremonias, nullum probatæ uitæ genus insector. Ego ut non sum tam insolens, ut talia serio promittere, aut defendere uelim, quæ alibi in declamationibus, aut placitis, per iocum effutiui, ita nec graues uiros decet, quæ iocodis

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

Et sunt, serio reprehendere, ego quātum monachorum ordinem uenerer, quantum monastico instituto faueam, ipsa nostra quam scripsi de uita monastica ostendit oratio, & in declamatione nostra, sub capite de sectis monasticis protestatus sum, quę de malis monachis & eo nomine indignis loquor, me ad ordinum iniuriam nō referre. Similiter in quærela mea, bonos semper excipio, ubi cum pueris mihi res est, qui nihil habent religionis monasticę, præter cucullam, & quem uocant clypeum impudentiæ, ac solo cultu, & ceremonijs, sanctimoniam apud uulgus profitentur, quum eorū uita, & mores, minime respondeant ornatui, quos tamen utcunq; ferendos censerem, si tantum male uiuerent, nec malos etiam alios facerent, & ut est in euangelio, ipsi uon ingredientes regnum cœlorum, etiam alios excluderēt. Nemo ergo putet, a me taxari bonos Monachos, dum reprehendo malorum mores, quos in illis etiam pijs monachi detestantur, de quibus malo nunc tacere q̄ multa dicere. Vos autem quoscunq; pios ac ueros Monachos, paulo hinc aures auertere iubeo, donec malis illis satisfecero, ne uos meo sermone læsi, quidpsam de me grauius æstimetis, quando magis uestram sanctimoniam laudare q̄ exasperare uelim.

1
A P O L O G I A A D V E R S V S
X X V I I I.

Legitimi censoris (qui alterius scripta reprehendere aggreditur) officium est, primum bona fide citare uerba & rationes, quæ continere putat aliquid hæresis aut impietatis. Deinde ualidis & neruosis argumentis refellere, quod in illis offendit. Sic Origenes contra Celsum, sic Cyrillus Alexandrinus contra Iulianum, sic antiqui patres & theologi librum aliquem reprehensurum, totum interserebant de uerbo ad uerbum sermonis contextum, nihil reliquentes, ut ab omni etiam specie mali abstinuisse probarentur. Contra iste uersutus articulator, ex locis frustulatim decerptis, & mala fide recitatis, mihi struit calumniam, ubi quæ præcedunt & sequuntur, si candide & integre narrata essent, facile submouerent errorem. Deinde astutus sycophanta, mutauit uerba mea, traducens ea suam ad calumniam, non enim reperitur me dixisse, prophetas & euangelistas mendaces in quibusdam inuentos, sed quod alicubi a ueritate defecerunt, & secundum quid fuerunt mendaces, qui qui dem loquendi modus, nihil habet impietatis, aut scandali, nisi quod forte alienus est a loquendi apud scholasticos theologos consuetudine. Propterea dignum putauit, qui referretur in articulos, sed ego nunc ostendam huic molinarię belluę, doctorem

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

ctorem, scholasticum pariter & monachum,
& Franciscanum, sed uirum eruditissimum, &
theologum non uulgarem. Is est Franciscus
Georgius Venetus, qui in opere de Harmo-
nia mundi, capite secundo, primitoni, secundi
cantici, in hæc uerba scribit. Defecerunt pro-
phetæ, ex aliqua mutatione facta in ijs quibus
prophetauerunt, adeo quod ipsorum omnium
uaticinia reperiebantur aliquando conditio-
nata, & uisi sunt, & secundum quid fuerunt
mendaces. Hunc & ego imitatus, dixi prophe-
tas alicubi a ueritate defecisse, & secundum quod
fuisse mendaces, quæ etiam si dicta essent ser-
mone improprio, tamen sensu pio, ipsa mon-
strat addita illis declaratio, omne scandalum
tollens, unde tenent domini de rota in decisi-
one DCCCLXXII. in antiquis, standum esse
se intentioni, non uerbis. Non enim intentio
uerbis, sed uerba intentioni deseruire debent,
etiamsi proferens uideatur talis animi fuisse,
qualia uerba sonant, tamen si ex circumstan-
tijs, uel alijs appareat contrarium, non statuitur
uerbis, sed intentioni. Quod si de mente uer-
borum dubitatur, semper recepta fuit dicentis
declaratio, a cuius animo uerba dependebant,
nulla impediente temporis præscriptione. Sed
hanc declarationem, dissimulata conscientia,
transiit callidus hic calumniator, & aliam sub-
G v stituit

APOLOGIA ADVERSUS

sticit, quam tamen elicit per rationem
Quasi.

X X I X.

IAM uero, quum non ego sic interpreta-
tus sum, sed sic calumniatus est iste caesari-
us (dehinc dicere quasarius) quærerere tamen li-
bet, illi morem gerens, si sacra scriptura nihil
habet ambiguitatis, unde tam uarie, & sæpe si-
bi repugnantes authorum interpretationes, si
nullum est ex ea periculum, quomodo Paulus
dicit: Litera occidit, si nihil incerti, unde tot
scripturæ libri & capita numerantur a pleris-
que inter apocripha: certe stat firma & inex-
pugnabilis sententia, scripturæ infallibilita-
tem, ueritatem, synceritatem, certitudinem,
omnem esse a uerbo & spiritu dei, quæ a nullo
comprehendatur, nisi cui uoluerit ille reuela-
re. Non enim est homo uerax, in quo deus nõ
loquitur, ut ait Augustinus psalmo centesimo
octauo: Tantumque abest quod hæc proposi-
tio sit impia & scandalosa, ut eius opposita (ui-
delicet sacram scripturam habere infallibilem
dilucidam, inoffensam, ueritatem, aliunde q̄
a uerbo dei) sit non solum scandalosa, impia,
piarum aurium offensiuua, sed plane hæretica,
& omnibus fasciculis & ignibus digna. Omnis
autem diuinæ scripturæ caligo, non de sui na-
tura accipienda est, sed a nostri intellectus,
aut

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

aut infirmitate, aut puerfitate. Hinc multi cæ-
 curiunt, multi hallucinant, multi offenduntur,
 & multi in hærefes prolabantur, non propter
 fcripturam, fed quia confidentes ad inuentio-
 nibus fuis, ex humano ingenio, & conten-
 tionum artibus, illam metiuntur, non ex spi-
 ritu uerbi dei, qui folus largitur fcientiam di-
 uinorum, & intelligentiam fcripturarum, o-
 mnibus autem fecundum certam menfuram,
 quantum neceffe eft, & expedit ecclefiæ, mul-
 ta referuans etiam pofteris. Sic multa fpiri-
 tus fæctus reuelauit recentioribus theologis,
 quæ antiqui patres, & ueteres theologi olim
 non attigerunt, & funt adhuc in facris literis
 multa nondum explicata, in quibus quum fe
 multi torqueant commentatores, multa in ua-
 rias fententias difputent Magiftri noftri, nul-
 lus tamen adhuc illorum ambiguitatem refol-
 uit. Nam quam diu uariant opinionones, non-
 dum apud illos comperta eft ueritas, cuius ge-
 neris funt, quæftiones de Genealogia Chri-
 fti, prorfus inexplicabiles, in quibus adeo ua-
 riant Origenes, Nazianzenus, Hierony-
 mus, Auguftinus, Ambrofius, Lyranus,
 Burgenfis, & ab illis diffident recentiores qui-
 dam, ut Annius Viterbienfis, Petrus Gala-
 tinus, & Iacobus Faber, & adhuc sub iudi-
 ce lis eft. An in defcenfu fpiritus fæcti,
 omni

·A·P·O·L·O·G·I·A· A·D·V·E·R·S·V·S·

omnium linguis loquuti sunt Apostoli, an unice
 caloquentes ab omnibus sint intellecti. An in
 extremo die aliqui immutandi sint, qui non fu-
 erint mortui, quum de hoc diuerso modo le-
 gant apud Paulum antiqui patres, alij liberam
 permittunt utramuis semper lectionem. Eius-
 dem generis sunt, quæstiones illæ de distincti-
 one personarum diuinarum, de unione diui-
 næ & humanæ naturæ in Christo, & quomo-
 do Christus dicatur nescire supremum diem,
 soli patri deo cognitum, de peccato in spiritum
 sanctum non remittendo, & eiusmodi plura,
 de quibus in hunc diem indecisæ quæstioni-
 bus theologi conflictantur. Huc pertinent eti-
 am multæ admodum difficultates, quæ sese no-
 bis in euangelistis offerunt, ex quibus plures
 colligit Hieronymus, ut illud apud Matthæ-
 um, ubi citat ex Hieremia, & acceperunt tri-
 ginta argenteos præcium apreciati, quod ap-
 preciauerunt a filijs Israël, & dederunt eos in
 agrum figuli, sicut constituit mihi dominus,
 quod non solum Hieremias non sic intendit,
 sed neque in forma scripsit, citat etiam Zacha-
 riam, in hæc uerba: Percutiam pastorem & di-
 spergentur oues. Propheta autem non sic ait,
 sed rogans deum inquit: Percute pastorem, ut
 dispergantur oues. Dicit alibi, ut impleretur
 quod dictum est per prophetas, quia Nazare-
 us uo-

THEOLOGISTAS IOVANIEN.

us uocabitur, quod tamen nusquam legitur in prophetis. Et Marcus euāgelista, exorsus euāgelij historiam ait, sicut scriptum est in Esaiā propheta: Ecce ego mittam angelum meū, quod Esaias neque scripsit, neque formaliter intendit, & Lucas in actibus apostolicis, inducit Stephanum recitantem historiam, Descendit Iacob in Aegyptum, & defunctus est ipse & patres nostri, & translati sunt in Sichen, & positi sunt in sepulchro, quod emit Abraham precio argenti, a filijs Emor, filij Sichen. Verum alio sensu, alia intentione, hæc scripta sunt in Genesi. David quum uellet ædificare templum dño, dixit illi Nathan propheta: Omne quod in corde tuo est, uade & fac, quia dominus tecum est, uerum longe aliter loquutus est illi dominus. Quod si quis hic dixerit, euangelistas, & prophetas, mendaces secundum quid propterea non arguit illos falsitatis, ita ut mereatur cum Celso, Iuliano, Porphirio, connumerari inter impios. Sed de his adhuc inferius dicemus latius.

X X X.

QUOD piaculum est, si pono diuinę scripturę authoritatem, superare omnia omnium creaturarum suffragia, an propterea uidebor negare sanctos patres, qui ex spiritu sancto in eam commentati sunt: minime. Ego quos

APOLOGIA ADVERSVS

quoscunque sacrarum literarum expositores,
 semper unice ueneratus sum, & ueneror, sed
 scio me maiorem reuerentiam debere scriptu-
 ræ, quam firmiter credo, & scio, sic a deo pro-
 ditam, ut sine omni humana industria, certam
 in semetipsa sui habeat sententiam, & intelli-
 gentiam, nec ullis se flecti patiatur externis cõ-
 mentarijs: duo autem externa, quæ non sunt
 ex spiritu sancto, sed ex nostris adinuentio-
 nibus, cuiusmodi sunt multa Aristotelica so-
 phismata, & Scoticæ subtilitates, & Occani-
 cæ argutiæ, similiaque peregrina dogmata,
 quæ plærique philosophi, & scholastici rabi-
 ni, sacrorum eloquiorum sapientiæ inuexe-
 runt, quod q̄ salubriter, q̄ utiliter factum sit, ui-
 derint Magistri nostri. Quoties ergo de sen-
 sus scripturæ pugna est, non propterea huma-
 no ingenio tribuenda est eius interpretatio,
 sed dono spiritus, & prophetiæ, ad quod nos
 hortatur Paulus, ut uidelicet non solum lin-
 guis loquamur, sed & prophetemus, hoc est,
 interpretemur sensum scripturarum ex spiri-
 tu sancto, quod prophetiæ donum, nunquam
 relinquit ecclesiam, sed continuo manet, non
 in contentiosis magistris nostris, neq; in quan-
 tumcunque eruditis doctoribus, sed in his qui
 successerunt in locum Apostolorum, etiamsi
 nihil habeant humanæ eruditionis, sæpissimeq;
idiotis

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

idiotis existentibus, reuelauit illis deus, quod multos eruditos celauit. Siquidem quibus datus ordinem, is etiam creditur infundere spiritum iuxta uerbum Euangelistę, de Caipha, qui prophetauit, eo quod esset Pontifex anni illius. Hinc canonistę cum theologis, communi sensu dicunt: Papam habere hoc ius prophetandi, hoc est, (ut ipsi aiunt) potestatem interpretandi scripturam, & licet multi extiterint prauipontifices, nullum tamen illorum unquam aliquam falsitatem in scripturam commisisse compertum est. De hac materia satis amplo sermone disserui, in capite de interpretatiua theologia, & in capite de uerbo dei, usque in finem Declamationis, ubi submouetur huius articuli calumnia, quę legisse debuisset piger iste articulatur, priusquam ad calumniam se accingeret.

X X X I.

Quod autem dico nec angelicas, ex Paulo didici, siquidem tam exuperans est scriptura diuina, ut nullius creaturę industria, nullius intellectus creati adminiculo subiiciat, sed sibi ipsi sufficiens, se ipsam (si quis alicubi locus est obscurior) exponit & interpretatur. Unde ueri theologi, nullam de diuinis admittunt ratiocinationem, quę nitatur humanis commentis, sed solam illam quę sumitur ex scripturis diuinis, nec aliter

APOLOGIA ADVERSVS

aliter credi sibi uolunt sancti patres, & interpretes, nisi quatenus per testimonia scripturae tuae communiunt, in qua sola est scientia spiritus dei. Et haec dicitur expositio literalis, omnium certissima, & potentissima, quando uidelicet scriptura per scripturam exponitur, & sensus eius reuincitur, quantum satis est ad aeternam salutem. Quotumque nos scire & credere uult spiritus sanctus: neque tamen propterea reliquos expositionum modos, allegoricum, mysticum, moralem, tropologicum, naturalem, typicum, anagogicum, & si qui praeterea reliqui sunt, contemnendos censeo, quasi non etiam sint a spiritu sancto. Sed dico illos non esse tam efficaces ad uincendum, si quis repugnet sed dumtaxat ad persuadendum, eis qui dociles sunt, et fideles, quod & ipsi fatentur scholastici theologo, allegorias non probare efficaciter, in disputationibus contentiosis, nisi si quos interpretatur sit Christus, aut Apostoli, hoc est, per ipsammet scripturam expositas.

X X X I I.

NEC faciat quicquam contra me, quod iste cauillator citat ex epistola Petri, quodque adfert commentum, de prophetia comminationis quae omnia in eodem capite de interpretatiua theologia, a me tacta & soluta sunt, licet illa legere noluerit iners pigritia, siue illa dissimu

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

dissimulet callida calumnia. Sed spectemus ad
 quem scopum, directa fuerit tota illius rei di-
 sputatio, is seie mox offert, quod omnis ho-
 mo mendax, quod solus Christus deus homo
 expers mendacij, & erroris, nunquam quouis
 modo repertus est, nec reperietur mendax, cu-
 ius uerba nō mutabuntur neque deficient, cu-
 ius oracula nunquam immutabuntur, hoc ut e-
 uincerem, si forte prouectus zelo fidei, & ca-
 lore disputatiōis, uidear minus circumspēcte,
 aut præter scholasticam consuetudinem, de
 prophetis & euangelistis loquutus esse, non ta-
 men impie, nec scandalose loquutus sum, nec
 sine grauissimorum authorum exemplo. Nō
 ne Hieronymus in dialogis aduersus Pelagi-
 um, disputans aduersus eos, qui asserebant ho-
 minem posse uiuere absque peccato, nō solum
 non prophetas, non apostolos, sed nec ipsam
 superbeatissimam dei genitricem semper uir-
 ginem Mariam, liberat a peccato, saltem leui,
 ut errore, aut ignorantia, magis q̄ culpa com-
 misso, tantoque ardore ad id probandum eue-
 hitur, ut etiam ab apocryphis scripturis testi-
 monia petat. Origenes etiam tribuit illi aliqd
 peccatum actionis: & Theophylactus dicit, il-
 lam scandalizatam in morte filij, ubi & Augu-
 stinus, tribuit illi diffidentiam, licet leuiorem
 q̄ discipulis, Chrysostomus etiam, reprehensi-
 H bilem

APOLOGIA ADVERSUS

bilem fuisse dicit, quum euocaret Christum in templo prædicantem, & Eusebius atque Anselmus, eoque sequentes, aiunt: deum non potuisse facere naturam impeccabilem, quia non potuit facere alium deum, quæ omnia tamen citra scandalum, eo acrius inquirunt doctores illi, quia Petrus de solo Christo pronunciat, quod peccatum non fecit, solum illum designat agnum immaculatum, qui solus immunis peccato, ablaturus erat omnium peccata: Solent etiam authores in inquirendo, & disputando, nonnunquam assumere iniqua, ut euincant æqua. Sic Dionysius Alexandrinus, aduersus Sabellianos, assumit filium dei esse creaturam, de qua in sapientia legitur: Prior omnium creata est sapientia, dicitque eundem esse opus, siue facturam, sicut uitis agricolæ, iuxta sermonem euangelij, & etiam Pauli inquitentis: Qui fidelis est ei qui fecit illum, quumque in his negasse Homouision, coram Iulio papa traduceretur, declarans mentem suam, & in quem finem sic scripsisset, summa beneuolentia, & fidei commendatione, receptus a patribus, etiam ab Athanasio specialia apologia, contra calumniatores, defensus est. Nonne Hieronymus disputans contra Louinianum, iniquior est matrimonio: Nonne Augu. contra Pelagianos, tam iniquus est libero arbitrio, ut a multis pro

Mani.

THEOLOGISTAS LOVANIENS.

Manichæo calumniatus sit. Aequum est igitur, ut & mihi permittatur, in prophetis & euangelistis, inquirere aliquod genus mendacii, non quod astu, seu malicia, sed uel ignorantia, uel errore, uel lapsu memoriæ committatur, ut ostendatur solus deus uerax, & omnis homo mendax. Facit idem Hieronymus, super Micheam dicens, Apostolos & Euangelistas nonnunquam memoria lapsos. Facit idem Augustinus, sentiens apostolos & ignorasse quædam & errasse in nonnullis, quinetiam Petrum in fide errasse, & ob id a Paulo reprehensum. Et in libris de consensu euangelistarum, quoties circa obliuionem, circa reminiscenciam, circa ordinem gestorum laborat, ac tandem & ibi, & etiam in quæstionibus in Mattheum, sentire cogitur, euangelistas non secundum ueritatem ordinis rerum gestarum, sed secundum suæ quisque recordationis facultatem, narrationes earum ordinasse, & Euangelistis uenisse post in mentem, quod multo ante fuerat gestum, sed non tunc succurrisse. Simili ratione, excusatur Matthæus, quia scribit multa corpora sanctorum qui dormierunt, surrexisse, priusquam narret surrexisse CHRISTVM, qui tamen fuit primitiæ resurgentium. Idem etiam narrauit Christum lancea perforatum, antequam narrasset

H ij mortu

APOLOGIA ADVERSVS

mortuum, dicente glossa ordinaria super uerbo apparuit, in cle. prima de summa Tri. & fid. catholica. Quod debeat intelligi per anticipationem, quia ante narrauit Matthæus, quod post factum fuit. Et ne de hoc scandalum oriretur Ecclesia in concilio Viennensi hunc locum correxit, nec dubito, quin liceat ecclesiæ corrigere quædam in sacris uoluminibus, non tamen diuersum statuendo, aut addendo, aut detrahendo scripturæ, sed declarando ordinis & intentionis, & authoritatis ueritatem. Neque uero scripta apostolorum, & euangelistarum, ob hoc tantum habent authoritatem, quod ab illis tradita sunt, sed quod consensu uniuersalis ecclesiæ approbata sunt. Multi apostoli & sancti discipuli ut refert Lucas, euāgelium scribere olim aggressi sunt, quibus tamen credere non cogimur, nisi solis illis, quos comprobauit ecclesia, cuius sententiæ est etiam Augustinus inquiring. Se nõ crediturum euangelio, nisi quatenus illum commoneat ecclesiæ autoritas. Magna fateor uis est, magnum numen, unum & idem sentiens ecclesia. Quæ est ergo huius articulatoris peruersitas, hoc in me trahere ad suspicionem ambiguitatis, & torquere ad cõtumeliam ecclesiæ, quod ego pro gloria & authoritate illius necessario produxi: nisi forte in hoc peccaui, quod plus tribuam præscriptis

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

Scriptis ecclesiæ, q̄ authoritati euāgelistarum,
& apostolorum, qui solam ecclesiam profite-
or scripturarum interpretem, penes quam ma-
net scientia discretionis, & inuiolatus sensus
uerbi dei, a quo solo est omnis infallibilis ueri-
tas, Si enim tantus consensus ecclesiæ sine im-
pulsu spiritus sancti esse non pōt, quid est quod
de dogmate ecclesiæ dubitare possumus? quid
ergo hic est scandali, si uerbo dei, si ecclesiæ,
si scripturæ, unicuiq; tribuo quod suum est?

X X X I I I.

IN capite de uerbo dei, sic de illo loquutus
sum. Huius autem uerbi sciētia, nulla scho-
la philosophorum, nulla theologorum Sorbo-
na, nec quorumcunq; scholasticorum gymna-
sia nobis tradidere, sed solus deus, atque Iesus
Christus, per spiritum sanctum, in illis scriptu-
ris, quæ canonicæ uocantur, quibus iuxta di-
uinum præceptum, nihil addere licet, nihilq;
detrahere. Hanc propositionē articulator iste
inter scandalosas, & piarum aurium offensi-
uas collocauit, non quod a scriptura, aut eccle-
sia, sed quod a scholis dissentiat, quarum de-
cretum uidetur, philosophicas disciplinas esse
ad pietatem necessarias, erroneum & impium
ducentes, quod non est imaginatus ipsorum
Aristoteles, solertissimus causarum, & demon-
strationum doctor. Ego dico, meam proposi-
tionem

APOLOGIA ADVERSVS

tionem, non solum non esse hæreticam, neq̃
 scandalosam, sed & probabiliorem, & magis
 orthodoxam, sua opposita. Quod si mea pro
 positio erit scādalosa & impia, oportebit eius
 contrariam esse orthodoxam, & catholicam,
 quod uidelicet, uerbi dei scientiam, non solus
 deus, atq̃ Christus, sed philosophorum scho
 læ, theologorum Sorbona, & quęcunq̃ gy
 mnasia, nobis tradiderunt: liceatque contra di
 uinum præceptum, addere & subtrahere, ca
 nonicis spiritus sancti scripturis. Quis crede
 ret adeo desipere, aut tam profundum dormi
 re, Louanienteses theologos, ut hanc proposi
 tionem habeant pro catholica: certe ego de il
 lis longe melius sentio, & aut Busconium uer
 sificatorem, aut aliquem theologicum parasi
 tum, aut alium quemuis impium sophistam,
 qui ueritatem uerbi dei, ab Aristotelis philo
 sophia æstimat, nec nisi sophismata, & parua
 logicalia habet in pretio, istos articulos com
 pilasse arbitror. Liceat ergo illis imputare o
 mnia, quæ in Magistris nostris Louanienti
 bus, sine inscitia, & stultitia, uel etiam mali
 tia, erroris, aut hæresis infamia, excusari non
 possunt. Ego illud intendo, ad diuinorum co
 gnitionem, non esse opus argutijs philoso
 phorum, neq̃ syllogismis dialecticorum, sed oport
 et illam haurire ex scriptura diuina, quę est re
 gula

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

gula infallibilis, semper permanens in suo uigore natiuo. Esto, ualeant philosophia & dialectica, ad erudiendum theologum, ualeant etiam ad reuincendos suis armis hæreticos, tamen ad scripturæ authoritatem, inefficax est omnis quantumcunque irrefutabilis syllogismus, nisi accedat authoritas uerbi dei, p consensum uuiuersalis ecclesię. Omnia etiam que præcepit ecclesia, quacunque scholastica ratiocinatione, & ingenij subtilitate, & dialecticis demonstrationibus, ea inducantur, non propterea uera habentur, sed quia præsumuntur a spiritu sancto esse reuelata, non humana sapientia inuenta, sicut imperator Cõstantinus, de Nycæna synodo scripsit ecclesię Alexandrinæ, inquiens: Quod trecētis simul placuit episcopis, nihil est aliud q̄ dei sententia, maxime ubi spiritus sanctus, talium ac tantorum uiorum mentibus incumbens, diuinam uoluntatē declarauit. Nulla em̄ maior pestis q̄ sacrā scripturam subijcere placitis philosophorū, & contentionibus sophistarū, q̄ plus satis curiosis argumentationibus, ueritatē ipsam non elucidāt sed in dubium uocant. Nihil ergo ad nos quid philosophi, & Aristoteles de diuinis commentari sunt. Num Christo pluris faciemus Aristotelem, philosophos & sophistas? Absit. Ut talibus quibus illi dogmatibus, & argumentis,

H iij nostræ

APOLOGIA ADVERSUS

nostræ fidei firmamenta statuamus. Quamuis hodie plærîque recentiores theosophistæ, miserabili syllogismorum seruitute captiuati, adhærentes illis uelut ostreæ, Aristotelem sanctius, quàm Aegyptij Ibim, aut crocodylum colunt, illique ueluti deo, ac principi suo primitias, & tributa pendunt. Veri autem theologî hanc armatam, quin potius dicam captiuatam Aristotelicis legibus theologiam, non tam serio amplectuntur, quippe nullam de diuinis, quæ hominum commentis nitatur, recipiunt argumentationem, sed solam illam, quæ est ex scripturis diuinis, & quam non Sorbonici magistri nostri, de scholastica cathedra, sed quam Christus docuit de cruce, iuxta dictum Augustini: Crux Christi patientis, fuit cathedra magistri docentis, quæ crucis scientia nos docuit argumentari, inquirere, discernere, & diiudicare, de omnibus longe certius, quacunque dialectica & rhetorica. Illa nos docet uerbum æternum, & nomen quod est supra omne nomen, quod nullus grammaticorum hactenus cognouit. Illius philosophia, de anima, de spiritu, de uirtutibus, de felicitate, de summo bono, omnes omnium traditiones longe superexcedit. Hæc ergo est illa scientia crucis, quâ qui ignorat, ignorabit illum dominus, & proijciat illum a facie sua.

Hic

HIC iam omissis uerbis intermedijs, que in hac propositione unico contextu leguntur, damnat hæc uerba, cui nihil addere licet, nihilque detrahere. O Mose, o Salomon, o Paule, o Ioannes, o Christe Deus, o Christi ecclesia, quis est iste discipulus sathanæ, qui etiam in uerba sacrae scripturae sruuit calumniam? Quid respondebit quando mecum stabit ante tribunal Christi, rationem redditurus, quod impie calumniatus est uerbum dei, certe in die illa, surgent multi ex magistris nostris, & dicent: Domine, in nomine tuo fortiter calumniati sumus, in nomine tuo acriter disputauimus, in nomine tuo multos strenuiter excremauimus, in nomine tuo magistri in diuinitate nuncupari sustinuimus. Dicit autem illis Christus: quia nunquam cognoui uos, O impudentem improbitatem, o inexcusabilem blasphemiam, damnare in meis uerbis, ut scandalosum & impium, quod traditum est in sacris literis, quod scandalosum, impium, aut hæreticum, nisi ab hæreticis, impijs & blasphemis, iudicari non potest, cuiusque oppositum, sit plane impium, & hæreticum, & blasphemum, & omnes qui adhærent illi, quum non liceat cuius uis doctori, quantumcunque sanctissimo, & eruditissimo, ad diuinam scripturam aliquid ad-

H v dere

APOLOGIA ADVERSUS

dere, aut tollere ab ea. Hinc Tertullianus, in libro de præscriptionibus hæreticorum. Nobis (inquit) non licet ex nostro arbitrio indulgere, sed nec eligere, quod aliquis de arbitrio suo induxerit, Apostolos domini habentes authores, qui nec ipsi quicquam de suo arbitrio induxerunt, aut elegerunt, sed acceptam a Christo disciplinam, fideliter nationibus adsignarunt. Itaque etiam si angelus de coelo, aliter euangelizaret, anathema diceretur a nobis. Hæc ille. Et Hieronymus super psalmum undecimum, exponens illud: Eloquia domini casta, interpretatur, quia prædicatores de eis nihil uel minuere, uel addere audent, quod pura & munda sunt, non admittentia externas sententias. Quæ enim erit sacræ scripturæ stabilis, & infallibilis ueritas, si aut pro ratione temporum, aut locorum, aut rerum, aut personarum recipiat additamentum, aut diminutionem? Nonne scriptum est: Verbum domini manet in æternum? Nonne ea lex est in Deuteronomio: Non addetis ad uerbum quod ego uobis loquor, nec auferetis ab eo? Et in eodem legitur: Maledictus qui non permanet in sermonibus legis huius. Et in Apocalypsi: Si quis apposuerit ad hæc, apponet deus super ipsum plagas scriptas in libro isto, & si quis diminuerit de uerbis libri prophetiæ huius,

ius,

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

sus, auferet deus partem eius de libro uitæ & de ciuitate sancta, & de his quæ scripta sunt in libro isto. Et Salomon, Prouerbiorum tertio, ait: Omnis sermo dei ignitus, clypeus est omnibus sperantibus in se, ne addes quicquam uerbis illius, & arguaris inueniarisque mendax. An non erubescit hic theologicus articulator, in tam fœdo, tam impio, tam blasphemio, contra apertam scripturam erroreprehendi, quod inter scandalosos articulos, retulit sententiam sacræ scripturæ, etiam ad uerbum in textu positam? Certe cauenda illi erat commonstrata lex diuina, in quam tam turpiter impiegit, quum ego ueluti digito illi ostendens, de Canonicis scripturis loquutus dixissem, quibus iuxta præceptum dei nihil addere licet, nihilque detrahere, insuper addens hæc uerba: Quisquis enim etiam si angelus de cœlo id egerit, anathema est, & a lege domini maledictus est. Sed hæc priora cum posterioribus uerbis improbus calumniator malignose dissimulauit. Quis non Christum citius inter publicanos & meretrices repererit, quam inter tales theologos, qui dicunt se fidem & religionem defendere, dum euertunt uerbum ueritatis, sacræ scripturæ hæresis uocabulo inquiringantes, & de Mose, de Salomone, de Paulo, de Ioâne, de ipso denique deo, hereticos facientes.

Neque

APOLOGIA ADVERSVS

Neque uero hic mihi patientiæ ratio habenda est, ubi non tam cōtra mea uerba agitur, q̄ cōtra scripturam diuinam. Meminerit ergo in posterum tam sacrilegi lapsus, thraſonic⁹ iste articulator, qui sibi arrogat censuras in errores alienos.

X X X V.

R VRSVS eandem cantilenam canens, carpit, sacram scripturam nulla pati externa commentaria, nullas humanas aut angelicas glossas, quibus iam in superioribus responsum est. Quoniam scriptura sacra sibi ipsi sufficiens est, & se ipsam exponit, sicut apud Ezechielem capite decimo octauo, præcipiēs deus inquit: Audies de ore meo uerbum, & ex me annunciabis, Vnde ait Ireneus, ostensiones scripturæ, non nisi ex ipsa scriptura ostendi debent, cui nihil externum addere licet, nihilque quod suum detrahere. Quomodo enim stabit promissio illa Christi, pollicentis nobis os & sapientiam, cui nulli possint resistere aduersarij, si pro tuendo suo dogmate. ab externis commentarijs, ab humanis glossis, nobis emendicandum erit uerbum ueritatis, ac si imperfecta sit scriptura, & nō omnem ueritatem docuerint prophetæ, euangelistæ, & apostoli. Quæ pestifera olim Cataphrygū blasphemia fuit, quod dicentes, *Agustinus scribens super psalmum*

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

psalmum centesimum octauum, equiparat his qui Christum adhuc in mortali carne uiuentem occiderunt. Vbi enim dignum aliquod ueritatis testimonium reperire poterimus, si a prophetis, ab euangelistis, ab apostolis discesserimus? num in scholis philosophicorum, qui sunt mancipia errorum, malunt que tueri falsum, quam a suis opinionibus decedere? num in Sorbonæ Magistrorum nostrorum Parisiensium, qui post innumeras contentiones, iam etiam determinationes suas uenales habent, & in gratiam principum & regum, detorquent scripturas, & accepta pecunia, peruertunt uerbum dei? num apud cætera scholasticorum Gymnasia, huius mundi scribarum & pharisæorum cenobia, ac prostibula hereticorum? Certe dominus loquutus est in scripturis populorum & principum, horum qui fuerunt in ea, super quo dicit Hieronymus, Psalmo octuagesimo sexto. Quod exceptis apostolis, quodcunque aliud postea dicitur, abscindatur, nec habeat authoritatem. Vnde & Tertulianus ait: Quum credimus, hoc prius oportet nos credere, non esse quod post euangelium credamus. Iterum Augustinus, super illud psalmi centesimi tertij. De medio petrarum dabunt uocem suam, inquit: Si dixero uobis credite, hoc enim dixit Cicero, hoc Plato, hoc Pythagoras, quis uestrum

APOLOGIA ADVERSUS

uestrum nō rideat me? Ero enim auis quæ non
 de petra emittet uocē suam, Et paulo post: Au
 diatur ergo qui de petra, quia in illis petra au
 ditur Christus. Solus ergo deus, atque Chri
 stus, uerbi dei scientiam nobis tradidere, non
 philosophi, non Sorbonistæ, non Gymnoso
 phistæ. Nec sumus aliorum sermonum discipu
 li, nisi cœlestium, ut inquit Origenes, homilia
 nona super Esaiam. Et Cyrillus, super sexto
 Ioannis capite dicit, unum solummodo Chri
 stum sequendum esse magistrum, illique soli
 inherendum. De illo loquitur Paulus, in prima
 ad Corinthios capite undecimo inquiēs: Ego
 enim accepi a domino quod & tradidi uobis.
 Et ad Galathas primo ait: Euangelium quod
 euangelizatum est a me, non est secundum ho
 minem, neque ab homine accepi illud, sed per
 reuelationem Iesu Christi, Et ad Romanos de
 cimoquinto capite ait: Non audeo aliquid lo
 qui eorum q̄ per me non efficit Christus. Stat
 ergo (inuitis Louaniensibus articulatoribus)
 firma & inconcussa propositio mea, quod uer
 bi dei scientiā, nulla errorum architectrix phi
 losophorum schola, nulla infecta scholastica le
 pra, magistrorum nostrorum Sorbona, nulla
 opinionum nundinæ scholasticorum Gymna
 sia nobis tradiderūt, sed solus deus, atq; Iesus
 Christus, cuius uerbo sub æternæ maledictio
 nis pœ

THEOLOGISTAS LOVANIENSIS

nis pena nihil addere, nihil detrachere licet, sed sibi sufficiens, omni perfectionis, ueritatis, lucisq; plenitudine, consummatissimum, nihil eternum patitur sibi committeri, nec ullo creati intellectus eget adminiculo. Est q; non solum non impia, non heretica, non scandalosa, non piarum aurium offensiua, hæc propositio mea, sed impius, hereticus, scandalosus est, hic blasphemus articulator, & quicumq; illam pro impia, heretica, scandalosa, piarum aurium offensiua, traducere non erubescunt.

X X X V I.

Quod autem scientia & fides se non compatiantur, non uideo quod piarum aurium scandalum hic somniat iste articulator, quæ sit receptissimum scholasticorum dogma, quod in eodem subiecto, & respectu eiusdem ueritatis, non possunt simul stare, habitus fidei acquisite, & habitus scientiæ per demonstrationem genitæ, quod & ego hic intendo, & sic me accipi uolo, itaq; nullus error hic est, sed mera inuidia, & induratum odium ad calumniandum. Loquebar enim de his, qui euacuantes crucem Christi, fidem nostram, quæ nullam sub arrem cadere potest, persuasibilibus humanæ sapientiæ uerbis, ac dialecticorum regulis astringunt, qui quod sola fide credere debemus, conantur syllogisticis demonstrationibus ostendere,

APOLOGIA. ADVERSUS.

ex humanis scientijs philosophorum gētium.
 Quin exstat liber de articulis fidei, cuiusdam
 eruditissimi uiri, qui uniuersum symbolū apo-
 stolorum, & singulos illius articulos, probat
 ex Aristotele, atque id quidem (fateor) q̄ acut-
 tissime, sed non secundum pietatem. Neque i-
 gnoro, quod dicit Henricus Gandauensis, acut-
 tissimus scholasticorum theologorū, dari scili-
 cet lumen quoddam, superius lumine fidei, in
 quo theologi uideant ueritates theologicæ sci-
 entix, tamen non est illud lumen naturale, ne-
 que dictamen rectæ rationis, neque artes libe-
 rales, quas Arcadicus hic articulatur, dicit de-
 clarare & elucidare sacram scripturam, sed erit
 lumen inspirationis.

X X X V I I.

PRoinde nunc ubi legitur, discedite ab hu-
 manarum traditionum nebulis, non satis
 diuinaturus fueram, huius articuli scandalum,
 nisi ipsa calumnia, aperiret mysterium. Verū
 si quis simul legat, quæ ibi præcedunt, & se-
 quuntur, manifesto clarius comperiet, me non
 de humanarum legum constitutionibus loqui
 sed de dogmatibus philosophorum, unde hic
 notatus articulus, satis indicat, suum articula-
 torem, ex impotentissima inuidia, illū huc tra-
 duxisse, ni forte tam stupidus est, ut non intel-
 ligat quod reprehendit.

Quid hic

QUID hic nobis obgannit uerborum me-
 orum detrūcator, ac falsarius, iste L O
 uaniensis articulator, de cæremonijs, de fide,
 de operibus, de charitate, ac si ego ecclesiasti-
 cis cæremonijs, & bonis operibus, omnem au-
 thoritatem detrahere uelim, ego de hoc cære-
 moniarum genere loquutus sum, quæ pro or-
 namento reipublicæ, ad carnalem, & extrinse-
 cam sacrorum pompam, & ab hominibus hu-
 mano spiritu, ad hominum gloriam sunt reper-
 tæ, habētes licet sanctimoniam quandam, sed
 mundanam, & in rebus externis, & uisilibus si-
 ram, quæ ex gentium ritibus, olim in nostram
 religionem migrarunt, non tam superuacua,
 q̄ etiam superstitiosæ, & ineptæ, quarum ho-
 die adhuc damnabilis uiget consuetudo, non
 nunquam cum insigni stultitia, & fœditate con-
 iuncta, qualem hoc anno conspeximus, Gan-
 dau, in furiosa illa processione, beati Leuini,
 eorum patroni, quæ turpitudinem summā ha-
 bet, gratiam & pietatem nullam, cuiusmodi
 infantiæ plures sunt, etiam in alijs locis, conui-
 uentibus episcopis, & sacerdotibus, & sub fu-
 co pietatis, tam turpibus ritibus defœdari san-
 ctorum gloriam sustinentibus. O q̄ execrabi-
 le flagitium, eorum qui huiusmodi cæremoni-
 as excogitauerunt, uix credere potuissem, nisi

APOLOGIA ADVERSUS

ipse uidissem, fuisse aliquem populum tam sceleratum, qui ista confingeret; tam furiosum, qui ista ageret; tam stultum, qui istis crederet; tam pei fidum, qui ad ista conuiueret. Quis huiusmodi non detestetur cæremomias? Cæremomias autem ab ecclesia, & patribus institutas, non damno, nisi sint qui in illis statuunt finem pieratis, & quorum est superstitiosus, licet pius affectus, quem ut statim non probo, ita nec omnino improbo, sed admoneo. Verum & proprium patriæ cultum, geri intrinsecus in animo, non in signis & cæremonijs exterioribus, quarum multæ repertæ sunt propter infirmos, quibus non obligantur perfecti. Multæ etiam ornatus gratia, a magistratibus, & populo institutæ, quas etiam in quibusdam rebus conseruandas, lætitiæ & concordiaë caussa, arbitratus sum: partim etiam commendo, ac receptos inueterata consuetudine honestos ritus dissolui, non facile ferendum puto, sed meriti alicuius fiducia, quantumcunque bona sit intentio, in illis collocare non probo. Sic nanque persuasit mihi Hieronymus, super quadragesimum quintum caput Ezechielis, non tam uoluntate, quàm boni operis opinione, etiam peccari dicens. Deinde Augustinus, Psalmo CXLIII, etiam dei laudandi rationem, ex scriptura, non ex nostris bonis

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

bonis intentionibus petendam ait. Atque hinc
 puto, in sacris literis quoties mētio fit de man-
 datis & iudicijs, nusquam non additum, hoc
 pronomen, mea: quoniam (ut est etiam apud
 Matthæ.) non liceat hominum præceptis co-
 lere deum, sed suis proprijs legibus, atque uti-
 nam non coleremus deum legibus dæmonio-
 rum, componentes Christum cum Belial, præ-
 texentes religionem, ubi est abhominatio. Si
 exempla quæritis, dicite: o Grudij, Aduatici,
 Garduni, Brabanti, Flādri, & qui reliqui estis
 Gallogermani, quid sonant campanæ uestre,
 nonne spurciciarum notis, uocant uos ad rem
 diuinā? Quid modulantur organa uestra, non-
 ne cum canone missæ, fœdissimæ quæque libidi-
 num cantiuunculæ pares uices habent? Cur ista
 non offendunt magistrorum nostrorum tam
 pijs aures, aut desinant offendi meis admo-
 nitionibus, aut his quoque offendantur, quæ
 sunt atrociora. Denique si quis legat totum
 hoc capitulum, uidebit me non impie sentire
 de cæremonijs, maxime quæ a Deo, & le-
 ge, aut Ecclesia, & patribus, institutæ sunt,
 quibus tantum adest ut detraham, quod nec
 circumcisionem quidem fieri, damnare ue-
 lim. Etiam in hominibus Christianis, sic
 ut in Nigritis & Jacobinis, modo non cre-
 dant necessariam ad salutem, sed ob id tan-

APOLOGIA ADVERSUS

tum suscipiant, ut sint Abrahamæ, & Christo, etiam in hoc signaculo conformiores, nec referre putent ad ueritatem saluationis, illam accipere, aut non accipere, sed quod sicut illa non saluat, ita sit sine illa saluatio, cui opinioni citra scandalum, adhæret etiam doctissimus ille cardinalis, Nicolaus de Cusa, in libro suo, quem de pace fidei inscripsit. Et Ioannes Scotus, tuetur, post passionem Christi, potuisse cæremotialia ueteris legis sine peccato obseruari.

X X X I X.

QUIS hic dubitat, hunc tartareum scholasticum, præceptorem habuisse sathanam, illum qui erat Christum tentans in deserto, qui scire cupiens, an Iesus esset Christus, sic ei dolo malo scripturas detruncando proposuit. Scriptum est, inquiens: Quoniam angelis suis mandauit de te, quod in manibus portabunt te, ne offendas ad lapidem pedem tuum. Nihil amplius dixit diabolus (ut super hoc scribit Hieronymus) nisi angelis suis mandauit de te, quod in manibus tolleret te, ne ad lapidem offendas pedem tuum. Mediam autem partem dimisit, neque dixit, ut custodiant te, in omnibus uis tuis, sciebat enim contra se esse. Eadem arte, hic utitur contra me iste sathanicus articulationis meæ sensus non appareat, ipsius alteram partem

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

partem, dolo malo amputauit. Sic enim habent mea uerba: Cæremoniæ nequeunt homines promouere ad deum, apud quem nihil est acceptum præter fidem in Iesum Christum, cū ardenti imitatione illius in charitate, ac firma spe salutis & præmiij, sed hoc totū omisit falsarius. Nōne ex his uerbis liquido apparet, me loqui, non de nuda & mortua fide, sed de illa quæ per charitatem operatur. Atq; me, ne uerbo quidem repugnare dicto Apostoli, per ipsum citato. Sed quid potest esse tam pie, tam recte, tam circumspecte scriptum, quod nō uideatur impium, iniquum & scādolosum, quando porrigitur per talem aliquē diabolum, qui etiam bene & catholice dicta, ad suum sensum deprauat. Putabat fortassis neminē fore tam oculatum, qui tam manifestam sycophantiam deprehensurus esset. Eat ergo nunc in externas tenebras, mendax truncator, & abscondat se a facie omnium proborum Theologorum, non enim dignus est qui numeretur inter theologos, qui more hæreticorum (ut aiunt sexti synodi patres) scripturas derruncat, & in pœnam legis Cornelix de falsis incidit, quæ constituta est in eum, qui ut uerum non appareat, quid celauerit.

X L.

I iij Porro

APOLOGIA ADVERSUS

PORRO sequitur alia assertio, sed non nisi per argumentum uidetur, huc inserta, ac si ad eodemnandum aliquē de hēresi, sufficīant probationes quę pendent a quasi, & a uidetur, cui respondere possem, quod argumētum cōstructum per uidetur, soluitur per uerbum non uidetur. Est itaque huius cæcutientis articulatoris uisio, quod scientię capiunt finem in hoc seculo, quam propositionem iste articulator ex seipso fabricatam, unico protinus telo iugulat, atque confodit, citans Hieronymum in prologo biblię dicentem: Discamus hic in terris, quarum scientia nobis persæueret in celo: hic me plane uictum confiteor, istius theologasteri hebetudine, q̄ sic citat testimonia, dū uult alios hēresis, & scandali conuincere, sed quæso doceat me iste theologaster, quæ nam sint ista discenda hic in terris, q̄ nobiscum perseuerent in cælis: an parua logicalia: an moralia Aristotelis: an formalitates Scoti, an ars ueterinaria, & coquinaria: an alchymistica, agricultura histrionica: Certe ego crediderim nos illorum nihil egere in futuro seculo, nisi sola scientia scripturarum diuinarum. De quibus loquitur Hieronymus in prologo citato. Et in Esaïam inquit: Si iuxta Apostolum Paulum, Christus dei uirtus & dei sapientia est, & qui nescit scripturas, nescit Dei sapientiam.

Ignq

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

Ignorantia scripturarum est ignorantia Christi, & habetur xxxviij. d. ca. Si iuxta. Hæc ergo nobis discenda sapientia est, scire Christum & uerbum eius, quod solum manet in æternum. Hic certe formidolosus sophista, sua parua logicalia, suppositiones, ampliaciones, restrictiones, exponibilia, insolubilia, obligatoria, & eiusmodi contentionum artificia, tum monstrifica illa conflictationum uocabula, ecceitatum, quasalitarum, formalitarū, quid ditatum, & reliquos scholasticarum nugarum casus, pugnantelq; uoces, nominalium & realium, primarū & secundarum intentionum, propriarum & impropriarū significationum, implicitorum & explicitorum sensuum, ceterasq; magistrorū nostrorū chimeras, si supera conscenderit, se penitus amissurū, non casta opinione formidat, & anxius dubitat, num sibi conducat ascensus superū, ubi est regnum pacis, & perpetua quies, quibus nihil magis aduersatur, contentiosus istis sophistis. Et quamuis in declamatione, non illud proprie uertebatur in dubium, an scientiæ & artes in hac uita acquisitis, nobiscum perseueraturi sint in futuro seculo, sed illud uentilabatur, multas scientias & artes, in seculo hoc, uicissim & nasci & interire a memoria hominum, nec aliquid esse firmum sub sole, tamen ausim dicere, etiam

APOLOGIA ADVERSVS

nullam scientiam (de humanis loquor) nobis cum perseueraturam in futuro seculo, neque aliquid illorum, quæ a sensu percepta, & ad intellectum prouecta, studiorum diligētia, & ratiocinandi artificio, a nobis cognita sunt, nisi ulterius ab intellectu ad mentem, & ad eius lumen pertingant, ubi quasi diuinum induant intuitū, & idolio careant humano. Et hanc conclusionem teneo, & assero, ut rationabilem opinionem, & citra omnem impietatem disputabilem, atque ex eorum numero, quæ solent esse themata conflictationum, de quibus adhuc disputatur inter orthodoxos, ut non statim sic hæretic⁹, qui de illis dubitat, quum nulla ecclesiæ authoritas, hætenus ueruerit de his dubitare, nec omnes doctores, circa hæc in eandem opinionem consentiant.

X L I.

IAM tandem profligatis articulis omnibus, Cyclops articulatur perorat, planeque triumphat, & scripturarum interpretem agit, atque exponens illud sapientis: Vanitas uanitatum, & omnia uanitas, scholastico more distinguit, inquit, oportere intelligere sapientē, interdum loqui ex sua persona, aliquando in persona attoniti, quandoque in persona stultorum, interdum in persona prudentis. Sed ubi possunt hæc discerni, melius norunt pueri qui student

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

student in Donato, siquidem hic articulator distinguit quidem, sed nihil discernit. Et contra Aristotelem suum, qui in calce libri de physico auditu, inquit, Sapientem non sufficit dicere, nisi dicti rationem assignet, nihil neque dicit, neque probat. Verum Hieronymus illud exponens, ait sic intelligendum, ad comparationem creatoris & æternæ maiestatis, omnia dici uanitatem, sicut Apostolus ait: Vanitati creatura subiecta est. Et Psalmista ait: Omnis uiuens uanitas, quia solus deus est immutabilis, & semper idem quod est, & non aliud. Sed illud pari ratione oportebat articulatorem intelligere, distinguereque, me non ubique eandem personam gerere, sed aliquando inquirentis, aliquando disputantis, quandoque monitoris quandoque recitatoris persona loqui: istic uero non assertatoris, sed declamatoris, atque si uelit etiam canis uices agere. Similiter etiam putandum est, hunc articulatorem, aliquando loqui in persona parasiti, aliquando in persona calumniatoris & sycophantæ, aliquando in persona asini Cumani, nullibi autem per omnem hanc articulationem, in persona docti & probi uiri,

X L I I.

NEQVE ego plane damno omnes scientias & artes, sed de illarum uanitate,

I v & incer

A P O L O G I A A D V E R S V S

& incertitudine declamo, & reprehendo illos qui neglecto uerbo dei, in humanis & mundanis scientiis fiduciam suam collocant, semper discentes, & nunquam ad scientiã ueritatis peruenientes: ostendoq; qui errores, quæ hæreses, q̄ mala, ex quauis scientia orta sint, & oriuntur, quando non regulantur ad uerbum dei, in quo solo est scientia discretionis, discernens uerum a falso, iustum ab iniusto, bonum a malo, sine quo omnis scientia uana & errori subiecta est. Proinde declamatio non iudicat, non dogmatizat, sed quæ declamationis conditiones sunt, alia ioco, alia serio, alia false, alia sæuere dicit: aliquando mea, aliquando, aliorum sententia loquitur, quædam uera, q̄dam falsa, q̄dam dubia pronunciat, alicubi disputat, alicubi admonet, non ubique improbat, aut docet aut asserit, nec omni loco animi mei sententiam declarat, multa inualida argumenta adducit, ut habeatur, quod implet, quodq; soluat declamaturus partem diuersam, q̄ quam nesci at hic articulatur discernere, nullam de illis nisi stultam poterit ferre sententiam.

X L I I I.

TAndem ut faciat perfectum circulum, reuertitur ad libri nostri principium, colophoniam iniuria, calumnians epistolam preliinarem, in qua iocatus cum amico, dixi me uersum

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

sum in canem, ipse articulator plus q̄ canis, humanitatis expertus, & uitæ communis ignarus qui literas ad amicum scriptas, Cynica petulantia mordere non erubescit, ac ueluti rusticus indisciplinatus, canis ignotos omnes adlatrat: sic carpit, calumniatur, damnat, quæ non intelligit. At uero canis iste meus nullos adlatrat nisi malos, nullos mordet nisi noxios, odio persequens facta improba, qui si impotens erat ad benedicendum, causa fuit, quia inter illos agebat, qui nolebant intelligere ut bene agerent. Quemadmodum & Christus, ut est in Euangelio: non poterat facere miraculum in Nazareth, propter incredulitatē illorum. Nō est ergo propterea liber declamatiōis illius piarum aurium offensiuus, nisi piæ aures, intelligatur aures morosorum asinorum. Neq̄ est contumeliosus, siquidem (teste Hieronymo) generalis sermo, ad nullius contumeliam pertinet, & qui citra nomenclaturam notat uicia, malos admonet, bonos commendat. Neque est etiam ille liber famosus, quum habeat inscriptum authoris sui nomen, & titulum, atque non sine Cæsarei consilij examine, & auctoritate publica prodierit, nec quenquam, nisi de quo publica uox, & fama, & notoria historia est, nominatim perstringit. Cæterum, si quispiam sui conscius, aliquid in se dictum

APOLOGIA ADVERSUS

dictum arbitretur, ob idque mihi succenseat, ipse iam de seipso, quod talis sit, nullo accusante confitetur, uade præsumptuosus hic articulator, ignorans quis in iure dicatur libellus famosus, falcem suam ponit in messem alienam, & ultra crepidam iudicans, nescit quid loquatur. Atq; hæc tandem est miserandi articulatoris huius, plusquam asinina peroratio, qui si quid cordis haberet, & probus uir haberi uellet, addidisset articulis istis nomen suum, si illos commendatione dignos putabat. Aut perdidisset in publicum, nec me post terga aggressus esset, sed restitisset in faciem, dum aderam qui responderem.

EX his tandem mihi plane persuadeo, librum declamationis meæ, per Louanienſes theologos, non fuisse lectum, sed laborem illum alijs quibusdam fuisse distributum, in quorum fidem, forte theologo aliqui subscripserunt notatis. Vnde si quid in hac mea apologia, amarulentius dictum uidebitur, sciant me hoc non in theologicum ordinem dicere, sed in illos ter scelestos sycophantas, qui de ordine theologico pessime meriti, tã insulas nænias, tam perfidas calumnias, illis suggesterunt, atque tam celebrem olim academiam tam futilibus articulis, tam frigidissimis
argu

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

argumentis, tam inappositis scripturarum citationibus, earundemque adulterinis applicationibus, & interpretationibus præficere uoluerunt authorem, & eruditus omnibus exponere ludibrio. Ego semper doctis & eruditus uiris, quibus sensus est catholicus corrigendi mea scripta libenter submittam, modo illa legant cum iudicio, & candore, & si quid admonuerint aut docuerint, libenter audiam, illorumque iudicium pro ueneranda autoritate libenter accipiam. Sed quis æquo animo ferat, istius fecis cicatricosum iudicium, qui inuidiosi, & nihil scientes, uitiant quæ sana sunt, & deflexis a uero oculis, in improbitate, fraude, dolo, falsificio, mēdacijs, malitia, deprauatione, dissimulatione, & impudenti calumnia, spem uictoriæ ponunt, & se constituunt censores alienorum laborum, eorumque quorum sunt imperitissimi. Atque horum nebulonum arbitrio (si dñs placet) Christiani dicemur aut hæretici, ad horum sententiã exurentur homines, quorum uerba, uoces & censuras, nihil pluris ego faciam, q̄ Demetrius ille qui dicere solebat, eodem sibi loco uoces esse imperitorum, quo & uentre redditos crepitus, quum nihil pene interit qua corporis parte, sursum an deorsum turpiter sonent. Qui quod doctrina nequeunt, autoritate exequi contendunt,

APOLOGIA ADVERSUS

eo q̄ quas olim eruditiois meritis, laureas de-
 creuit antiquitas, ipsi mercede & Sympolio-
 rum meritis impetrarunt, titulo quidem do-
 ctiores & magistri, literarum conditione mise-
 rabiles Sophistæ, contenti ut alij doctrinam,
 ipsi umbram tantum & speciem occupent. Sci-
 ant ergo nunc populi, & intelligant nationes.
 Quales hodie sunt isti magistri, quibus filios
 suos erudiendos mittunt discipulos. Væ di-
 scipulis, quibus tales cōtingunt doctores, qui
 quodcunque loquuntur: licet uideatur sapien-
 tia, tamen est stultitia, & iniquitas: cur autem
 uæ, quippe dominus, & magistros illos, pari-
 ter & qui credunt illis discipulos disperdet, iu-
 xta uerbum Esaïæ: Quoniam dominus caput
 & caudam disperdet.

NVNC ergo uos obtestor, clarissimos
 senatores, uirosque prudentissimos, in
 quorum manibus tot mēsis uersati sunt isti
 articuli, quos mihi nefaria illa calumniatorum
 cohors, ante hunc conflictum intendit, & ob-
 trectatione mei nominis, sparsit in uulgus, &
 hæreseos nomine obtulit magnatibus, & Cæ-
 sari quoque me traduxit pro hæretico. Vosq̄
 omnes, quicumq; nunc, & in posterum, ista &
 uisuri & lecturi estis: Nolite secundum faciem
 iudicare, sed rectum iudicium iudicate. An nō
 digni

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

digni & efficaces sint isti articuli, ppter quos,
 ex conspurcatis scholis, sordidi ludimagistri,
 qui nihil norunt, nisi præesse pediculolis pue
 ris, cum aliquot seditiosis theosophistis, & fu
 nestis monachis, sceptrâ supra Cæsarem sibi ar
 rogantes, nostram de Vanitate scientiarum,
 atq; excellentia uerbi dei declamationem (cui
 iam subscripserant censores, assensus est priua
 ti consilij senatus, & Cæsareo diplomate com
 probauit) prohibere debuerint, & ne apud Lo
 uanium distraheretur inhibere: Nolite secun
 dum faciem iudicare, sed rectum iudicium iu
 dicare, an digni & efficaces sint isti articuli, p
 pter quos, rescindendum postulauerint, Cæsa
 rei diplomatis priuilegium, maxima priua
 ti consilij (ubi nihil non agi summa cum pru
 dentia & deliberatione hætenus puratum est)
 cum infamia, tum iniuria. Non enim ad me
 solum pertinet hæc calumnia, sed etiam ad e
 os qui declamationem meam examinerunt, q
 uos qui debarunt, qui subscripserunt, qui Cæsa
 ris sigillum appenderunt, quorum fides, si se
 mel hinc suspecta fieri patiatur, reliqrum omi
 um perpetuo infirmata est: Nolite secundum fa
 ciem iudicare, sed rectum iudicium iudicare. An
 digni & efficaces sint isti articuli, pro quibus
 mihi inaudito & indefenso, publica indicenda
 fuerit palinodia; quum isti Louanienses censores

non

APOLOGIA ADVERSUS

non innitantur alio robori, quam falsis inter-
 pretationibus, malitiosis argumentationibus,
 impertinentibus allegationibus, deprauatio-
 ni, detractioni, dissimulatione, mendacio,
 improbitati, sycophantiæ, blasphemiæ, falsi-
 tati, cæterisque calumniarum detestabilibus ar-
 tibus, quibus degeneres, & inualidi sophistæ
 plures turmatim, me solum, & unum clancu-
 lum, & post terga aggressi, opprimere studue-
 runt. Nolite secundum faciem iudicare, sed re-
 ctum iudicium iudicate. Num digni & effica-
 ces sunt isti articuli, propter quos ille minist-
 er iustitiæ Cæsar, tam graui indignatione cõtra
 me commotus fuerit, quod supplicanti mihi, p-
 iustitia, & aures suas occluserit, & oculos suos
 a supplicatione mea auerterit? Et quum nemo
 regum, unquam tam inclementes, siue super-
 bas aures, habuisse sciatur, qui seruorum suo-
 rum honestas præces fastidierit, & honestarũ
 personarum, iustas supplicationes, dedigna-
 tus fuerit, mihi uni soli; hoc a Cæsare suapte
 natura Clementissimo, præter morem suũ alie-
 no impulsu contigit: sic piĩ illi magistri no-
 stri, suis istis articulis, conscelerarunt Cæsaris
 aures, tantumq; uenenum illis instillarunt, illi
 mundo corde monachi, sic Cæsaris aduersum
 me furorem concitarunt, illi subornati aulici
 sacrificuli, atq; aulicarum conscientiarum in-
 stigato

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

stigators, ut uix duorum reuerēdissimorum
doctissimorumque Cardinalium fideli instru
ctione, deflagrari Cæsaris ira, & purgari po
tuerit suspitio, parumque abfuerit, ut cuius be
neficentiam uirtutibus, fidelique obsequio com
meruerim, illius iram, & indignationem, serui
tiorum præmium, laborumque mercedem hæ
buerim, quemque uirtutis, ac literaturæ gra
tissimum pensatorem speraueram, uirtutum
& eruditionis punitorem inuenerim, nec quic
quam bonæ spei habiturus sim reliquum, qui
mihi tam infensum Cæsaris odium, uirtutis &
eruditionis meritis peperissem. Verum hæc
tragœdia alio loco, & alio stilo, mihi uberius
decantanda est. Vos quæso quod ad articulos
attinet, nolite secundum faciem iudicare, sed
rectum iudicium iudicate. Saluo mihi iure
addendi auferendi, corrigendi, emen
dandi, interpretandi. Quod ut in
prophanis caussis concedi so
let, in sacris maxime con
cedendum erit.

Vbi ignaui imperant, ibi summa
ingenia in occulto iacent.

k Princeps

APOLOGIA ADVERSUS

Proverb. XXIX.

Princeps qui libenter audit uerba mendaci,
omnes ministros habet
impios.

Non solum ille reus est, qui falsum de
alio profert, sed etiam is, qui au-
rem cito criminibus præbet;
xi, q. iij. non solum.

APOLOGIAE ADVER-
sus Theologistas Louani-
enses, Finis.

HENRICI

CORNELII AGRIPPÆ, AB NET-
tesheym, armatæ militiæ, Equitis aurati, ac
utriusque iuris doctoris, Cæsareæ maiestatis
a consilijs, & Archiuus, Indiciarij, Quærela
super Calumnia, ob æditam Declamatio-
nem, de Vanitate scientiarum, atq; excellen-
tia uerbi dei, sibi per aliquos sceleratissimos
sycophantas, apud Cæsaream maiestatem, ne-
farie ac proditorie intentata, Adornatissim-
um uirum Eustochium Scapufium,
Cæsareæ maiestatis, apud Angliæ
regem Oratorem.

Iustas parit quærimonias, iustus dolor;

I NON AD TRIBUN-
nal hostium, sed tuto in loco, a-
pud æquos iudices, literarum
negotiū ageretur (Eustochi uir
clarissime) dico apud uiros can-
didos, qui aliorum conatus non sint perosi,
qui aliorum scripta, iuxta eorum uires, condi-
tionesque uenerantur, ferrentq; æquanimi-
ter, aliorum ingenia, non altioribus inuiden-
k ij res,

QVAERELA SVPER CALVMN.

tes, non paribus importuni, non disparibus
 & inferioribus infensi, sed quorūvis labores,
 in aliquam laudis partem admitterent. Quic-
 quid sano & recto iudicio prodierit, suis meri-
 tis non defraudarent, errata si qua tolerabilia
 sunt, in optimam partem interpretarētur, quæ
 uero citra pertinaciam exorbitant, etiam citra
 morositatem castigarent, & meliora substitue-
 rent, corrigentes simul & emendantes, in omī-
 bus boni consulentes, melioraque docentes,
 malintq; parcere errori, q̄ inuidere uirtuti, ac
 non tam culpam punire, q̄ uirtutem colere ue-
 lint, leuiter erratis ignoscerent, nec penam in-
 fligerent, nisi correctio culpam nequeat auer-
 tere. Talibus inquam sub iudicibus, atq; censo-
 ribus, quis non gauderet pertinaci studio, in-
 hærere literis, edere libros, scribere carmina,
 disputare pblemata, declamare placita, con-
 fingere argumenta, atque aliquid semper alio-
 rum æmulatione, aut inuidia dignum agere.
 Quandoquidem, qui uicerit certamen, æquis
 iudicibus, meritus illi decerneretur gloriæ tri-
 umphus, qui uero uictus esset, is seipso melior
 atq; doctior factus, pro gloria lucrum repor-
 taret, uerum non sic nobiscum agitur (Eustor-
 chi) longe aliter se res habet. Quisquis hodie
 studiorum suorum aliquod specimen, licet cō-
 muni cum fructu, in publicum edere audeat, &
 iacta

SCHOLASTICORVM ET MONACHO.
iacta semel alea, calchographorum typis excu-
dendū cōmiserit statim quicquid, id est a Syco-
phantis aliquot, bonarum literarum prorsus
imperitis, q̄ nihilominus tñ scholasticis titulis
turgidi, se omnium hominū primos haberi uo-
lunt, & exacte omnia nosse, etiā archana quæ-
que & maxime recondita. Sese non ignorare
prædicāt, rapitur in iudicium, qui illud quod
prodierit (insidiosus pariter & mordaces, & ad
singula quæque carpenda proni & ingeniosi)
euoluunt, ut inueniant quod calumnientur, sci-
scitanturque & scrutantur ubi dentes suos in-
figere quæant, si forte scriptori huic, aliquid
alicubi, odiosa ueritate liberius dictum exci-
derit, si alicubi hallucinatus fuerit, si uel incon-
sideratiore sermone, aut iocis, aut salibus, ali-
bi exorbitauerit, si mordaciore aceto, alicu-
ius eorum aures contigerit, si quid (impro-
solutus errore) minus recte protulerit, mox
inflammatis animis, & ad calumniandi perti-
naciā obfirmatis, articulos colligunt, & quæ-
cunq; odiosissima excerpere queunt, ea sepo-
nunt, ea sola producant, & in modum classicæ
cantilenæ detonant, tum intellectu in diuersum
eoactō. caninæ contentionis, iurgiosis contu-
melijs flagellant, exigua quæque errata exag-
gerant, sincere & benedicta deprauant, mæ-
rasq; calumnias, ingenti uociferatione, aduer-
k iij sus au

QVAERELA SVPER CALVMNIA

sus authorem illum connectunt, & quæcunq; in scriptis illius, insignia & præclara extiterint, pallenti liuore tegunt, nulla bene dictorum ratione habita, quin multa eorum, tunc etiam in contrarium sensum, non ratione, sed uiolentia torquent. Singula bona, & optima quæque, in quibus scriptor ille præualuerit, uel ob unus dicti leuissimum errorem reijciunt, atq; ob lapsus aliquos humanos, damnant etiam quæ recta sunt, publicamque utilitatem, & quamcunque amplissimam rerum cognitionem, ob priuatam offensam simul tollunt. Nam facetiarum sales, curiose admodum rimantur, & si qua, siue ludicra, siue per iocum in eos dicta, si bi uideantur, ea uelut acerrimæ factionis incitamenta crispis naribus suspendunt, audentq; ceu errores, & hereses obijcere, leuissima quæque (& non tam authoris hallucinatione q̄ amnuensium incuria commissa) erratorum momenta, tum non tam scrupulosa, quam maligna conscientia, ueluti quodam uiolentissimo turbine, per præcipitia philautiæ suæ, a cursu rectæ rationis abstracti, in concitatissimum iudicium, de illo authore ruunt, & quicquid eorum auribus displicuerit, dignum iudicant incendio, & palinodias exigunt, aut scriptorem illum, scholasticæ maiestatis reum, graui censura condemnant, magnisque sigillis proscribunt.

SCHOLASTICORVM ET MONACHO,
bunt. Speret ergo pro beneuolentia inuidi-
am, pro laude calumniam, pro præmio perse-
quutionem, quicumq; bonarum literarum ne-
gocium agens, aliquid docuerit, scripserit, edi-
derit, necesse est. Neq; uero est hæc sola præsentium
temporum malicia, ab antiquo euo temper
ita fuit, ut quasi natura ita comparatum uidea-
tur: licet hæc crudelitas, aliquando plus, aliquan-
do grassetur minus, pro temporum, locorum,
hominumque uarietate. Quippe apud Lærtium
Diogenem legimus, interrogatum a fami-
liaribus quendam philosophum, quidnam stu-
dio suo promeruisset, respōdisse calumniam.
Et diuus ille Plato, quod ipse in epistolis ad Di-
onyfium fatetur, ut inuidiæ cederet, fere omnia
scripta sua, non suo, sed Socratis nomine in-
uulgauit. Apud Romanos etiã aliquando tam
uulueruditio, ut indignū habitū sit uiris Prin-
cipibus scire literas, ipsumque docendi mu-
nus, uelut illiberale & sordidum, nō nisi liber-
tinis, & seruis delegatum est, quod idcirco Ne-
ronis mater Agrippina, ipsi Senecæ, uiro con-
sulari, uelut probrum obiecit, tantum erat eru-
ditionis odium, ut qui nō occultasset, qui non
dissimulasset, ueluti perfidus, & publicus gras-
fator haberetur. Hinc M. Antonius orator,
improbabilem populo orationē suam fore ue-
rebatur, si illū unq; literas dididicisse putassent.

QVAERELA SVPER CALVMN.

Sapiebant ergo admodum, stolidi illi Galli, qui (quod sexto commētarij suorum nar-
rat Cēsar) ut inuidiam præuerterent, animum
ab omni literarum eruditione procul submo-
uerunt. Quis enim non malit de ignorantia &
silentio gaudere, q̄ semper de scientia & do-
ctrina dolere? Quod tam excellens ingenium
si se contemptui & odio uideat futurum, quod
litteras sciat, non effugiat, & auerſetur illas, de-
reſteturq̄? Quis non melius esse putet, sine ſci-
entijs, sine literis, ſecura & otioſa quiete, por-
rectis pedibus, in utramuis aurem dormire, q̄
continuis literarum ſtudijs, & edendis libris,
pro alienis utilitatibus excubando, & uigilan-
do, graue onus inuidiæ ſubire, & ſeſe ultero in
erumnoſum negocium detrudere, magniſque
inſidijs & periculorum diſcriminibus implica-
ri, unde quum uelit ſeſe nequeat extricare? Ne-
minē unquam inter mortales tam præclara eru-
ditio extulit. Nemini unquam tam admirabi-
le ingenium fuit, cuius glorię malignitas non
obſtrepuerit, cuius laudem inuidia non ſug-
gillauerit. Quotus quiſq̄ fuit unquam inſigni-
ter doctus, qui caruerit inuidia, qui edēdis ſtu-
dijs ſuis non ſit periclitatus, & multorum odi-
is & clamdeſtinis detrectationibus, non fuerit
expoſitus, & incertoꝝ hoſtium præda factus,
nonnunquam iniquiſſimorum iudicium p̄mor-
daci

SCHOLASTICORVM ET MONACHO-
dacibus censuris flagellatus? Nōne tutius fuis-
set illis literas ignorasse, aut eruditionem dis-
simulasse, aut auriū uoluptati studuisse, aut fo-
rensis lucris indulgisse, aut mercennarijs la-
boribus hominum officia demeruisse, nullos
scribendi licentia irritasse, nullos odiosa ueri-
tate offendisse? Quis ista secum animo repu-
rans, non de relinquendis & repudiandis lite-
ris consilium ineat? Certe remouit hic schola-
sticæ tyrannidis metus, a bonarum literarum
studijs, nō paucos, multosq; iam ultra primos
limites progressus retraxit, plerosq; studio-
rum licet amantissimos, perseverantesque, ita
deterruit, ut ingenij sui cultum dissimularent,
& studiorum suorum labores, sine posterita-
tis lucro, secum emori sinerent. Alios denique
licet præstantes in proposito aliquid edendi,
sic tamen in angustum contraxit, ut quum sibi
statuerent, tum alijs consulerent, nihil in uita
edendum, sed post mortem scripta inuulgan-
da, eapotentissimum ratione ducti, quia sit licet
tunc (aiunt) odiosa scriptura, sit funesta, sit ca-
pitalis, sit maliuolorum quorumcunq; iaculis
stimulis, aculeis, flagellis, sagittis obnoxia, sæ-
uiant tunc cucullati hypocritæ, & scholastici
sycophantæ, qui iudiciorum & censurarum mœ-
tu terribiles uidentur, & fœnum in cornu ge-
runt, irascantur, damnent, execrentur, fulmi-

QVAERELA SVPER CALVMN.

nent & fulgurent, anicularum cædibus formi
 dolosi inquisitores: quid hoc ad mortuum, qui
 iam terribilia omnia transgressus, in tuto est,
 omniumq; uiuentium calumnias, minas, mor
 fuscq; facile spernit? Neq; adeo tutum est tunc
 uiuis illis, de mortuo illo loqui, quin longe tur
 rissimum sit, huic mortuo, loq de uiuis, quum
 illic potest superesse qui uindictæ, hic in quem
 uindictetur, iam non est, tum qui extinctos in
 uitant ad prælium, & defunctos dimicare co
 gunt, sæpe superantur a mortuis, quos uiuen
 tes oppressissent. Sunt tamen istis cordatiores
 quidam homines, quibus aut tantus est ueræ
 amor, aut tantum mali odium, tantave gloriæ
 cupiditas, ut inuidiæ pericula contemnentes,
 nil magis quærant, q̄ aliquid inuidia dignum
 agere, ipsamque inuidiam impense desiderare
 uideantur, odium, inuidiæ, calumniam, cæ
 terasque malignantium tempestates, fortiter
 constanterque perferentes, quousque studio
 rum suorum iter dimensi, profligatis publica
 eruditione calumnijs, superatisq; periculis, eti
 am malum malorum omnium expugnati dif
 ficillimum, liuorem uicerint. Quos tunc in
 gens manet gloriæ triumphus, qui in hac uita
 datur paucissimis. Neq; magnus ille Erasmus
 Roterodamus, uir omni eruditione maior,
 hunc hætenus consequi potuit, tot indies illi
 supple

SCHOLASTICORVM ET MONACHO.

Suppullulant sycophantæ, qui Lernæi draco-
 nis instar, tot calumniarum capita progermi-
 nant, & scripta illius in peius rapiunt, integer-
 rimiq; uiri, inuincibilem eruditionem, tãquam
 scælus & flagitium, obscœna uerborum petu-
 lantia impugnant, neq; quicquam ab illo tam
 recte, tam sane, tam sancte, scriptum est, quod
 illorum non uellicet iniquitas, ut quoties ipse
 sibi uideatur, tranquillis undis, in tuto portum
 adnauigare, toties nouis distrahatur tempe-
 statibus. Tam ægre deuictorum sophistarum
 ingenijs, quiescere solitum est, & inuictores
 semper subactorum obluatur improbitas.
 Quid hic agendum censes (mi Eustochi) quid
 adfers consilij? Certe mea sententia, aut per-
 petuo in silentio & tenebris delitescere oportebit,
 aut stare necessum est, & fortiter hosti-
 lia omnia excipere, aut quæcunque edenda
 sunt, in plurium linguarum uoces transfusa,
 uniuerso hominum uulgo exponere, si forte
 clementiam & æquitatem, quam in scholasti-
 cis illis censoribus non reperimus, apud indo-
 ctam plebem, & inculta Barbarorum ingenia
 consequamur, ac iudice DEO, & mundo te-
 ste, confundatur calumniantium malignitas,
 aut certe, quod plærisque consultius uide-
 tur, nihil in uita ædere oportebit, sed post
 mortem innotescere, qui nolit se, aut periculo
 expone

QVAERELA SVPER CALVMN.

exponere, & mala cuncta perferre, aut cum de
 decore profugere. Multi enim infœlici auda
 cia, hoc inuidiæ pelagus plenis uelis ingressi,
 quum procul a portu, sæ uientibus undis, ad
 uersis uentis luctantur, & sophisticis flatibus,
 quibus nequeunt se eximere, ad Syrtes aut Cha
 rybdes urgeantur, perterrefacti: pœnitet tunc
 illos, male crediti & sero probati, illius confi
 lii instituto non paruisse: atq; tunc, ut in ingres
 su maris illius intrepidi fortesque fuerunt: sic
 intus quum sunt, modica tempestate fracti, ce
 dunt undis, & conuersis uelis, proximum por
 tum adnauigant, & tuta petunt, uictoriamque
 simul cum gloria amittunt, & ueluti transfuge
 & desertores, eiurata militia, ausi nihil pugna
 re contra fortiter. Ignotos locorum recessus
 quærere, & solitudinum inaccessa petere, per
 petuaque ignominia in obscuro latere cogun
 tur, nec ulli unquam postea se prælio offerre,
 non arma, non expeditionem parare queunt,
 nisi concitatorum Rabinorum furorem expe
 riri, & crudelitatem inquisitorum (quorum carnifex
 animus est) subire, & bellum cum fasciculis &
 flammis gerere uelint, qui tunc uel remotis, uel
 etiam profligatis logodedalis, uictoriam car
 nifici, tanquam doctori omnium literatissimo
 daturi sunt. Certe ipse mecum animo sæpe he
 sito, cogitabundus, regrediar ne a desertis lite
 ris

SCHOLASTICORVM ET MONACHO
ris, ad olim nō prudenter desertam militiam,
unde mihi insignes honores, & grandia lucra
blandiens fortuna largiebatur. Nihil mihi tūc
deerat, totus sericatus, auratus, numatus, for-
tudo, honor, dignitas, diuitiæ, omnia ex uo-
to contingebant, at quoties deserta militia, ad
litteras regressus sum, haud unquam fœliciter
egi, semperque calumnias, insidias, contem-
ptum, inopiam, omnemque aduersam fortu-
nam expertus sum. Vtrobicq; fateor, & militia
& literis pugnare, grande periculum est, a mi-
litia, non solum uicisse, sed & strenue perisse
gloriosum est, suasque non minus insignes
laudes habet fortis occasus, atque insignis ui-
ctoria. Hic uero, quantumcunq; strenue quis
perierit, ob iniquitatem iudicum, dedecoris
plurimum sit laturus, quantumcunq; strenue
uicerit, perparum gloriæ, nihilq; præter igno-
bilem prædam, & sordida spolia sit occupatu-
rus. At forte uincere nemo poterit nisi mortu-
us, atque uix tunc etiam, adeo calumniandi de-
mentia, ad inferas sedes usq; manes & laruas,
a quibus rerum natura sua fulmina sustulit,
persequente quæ nec potest, sine mortuorum
calamitate, esse contenta. Hæc ego sic uera es-
se (mi Eustochi) ut iam olim ex multa lectione
& exemplis didici, ita nunc etiam proprio pe-
riculo deprehendi, potissime in ea declamati-
one

QVAERELA SVPER CALVMNIA
one, quam nuper, de Vanitate scientiarum, at
que excellentia uerbi dei edidi, quæ ubi pro
diit, pro Iupiter, quantum & crucibus, & igni
bus, expiandum scelus, hic mihi obijcitur, tum
per aliquos improbos superstitiososque mo
nuchos, & fratres, uulpina sanctitate inignes,
& forma monstrifica spectabiles, tum per ali
quos scholasticos sycophantas, bonarum lite
rarum otores, sed magnificis titulis doctrinæ
umbram, nusquam non ostentantes. Hi cla
mant, repente terris ingruere cœlum, syluas,
camposque subsidere, montes descendere, mi
fceri omnia, antiquum rediisse chaos, diuina
pariter & humana tumultuosa tempestate cõ
fundi, renasci hæreses, surgere antichristos, fi
dei catholicæ ruinam minari, cunctaque simul
in perniciem rapi, atque hæc omnia non ali
am ob causam, nisi quod orationis libertate,
alicubi tacti sunt, quasi mihi, indicta illis cucul
lomachia, cum illis solis suscepta sit pugna,
aut de industria aduersus eos solos, in arenam
descenderim, qui communiter aduersus omne
hominum genus, declamaui: atque sic decla
maui, ut illis ipsis, ad declamandum suas po
pulares conciones, egregia argumenta con
tulerim, quam perceptam munificentiam, in
grato æstimantes animo, quod in eorum uti
litatem contuli, in meam perniciem uertere cõ
nantur

SCHOLASTICORVM ET MONACHOꝝ
nantur, & inde moliuntur uindictam, unde de
cui gratias agere. Oderūtq; me, p̄pterea nec
dignantur agnoscere benefactorem suum, ac
si ego ea declamandi emulatione, eorum que
stui officere uelim, qui ipsi non modicum que
stum faciunt oblatrādo etiam melioribus. Mi
randum profecto, atq; admodum mirandum,
qua fronte declamationem ad omnes commu
niter pertinentem, scholastici aliquot sophiste
& laruati hypocrite, cum reliquis quorum in
terest, nihil communicantes, soli iudicare, at
que damnare præsumunt, priuatis suffragiis
usurpantes, quod uniuersorū sententijs est de
cernendum, mihiq; aut declamare, aut satyras
scribere, interdicerere contendunt, qui sibiipsis
maledicendi, & in quosuis scurrilibus conui
tijs, & insanis debacchationibus, linguā & ca
lamum uibrandi, libertatē indulgent, quasi so
li hoc priuilegio fruantur, maiorq; illis p̄ cæte
ris mortaliū, maledicendi libertas concessa sit,
& cui non liceat reluctari, aut eadē tragula re
ferire. Quomō ista quadrarēt, quæ ue esset hæc
æquitas, si ipsi ob caninam hanc facundiam,
pro doctis, pijs, & perfectis christianis haberi
uolunt, me contra ob eandem, tam inclemen
ter in crimen uocant, quod tamen, si crimen
est mihi cum omnibus ipsis commune est, &
a quo nec seipsos quidem, immunes, & alie
nos esse

QVAERELA SVPER CALVMNIA

nos esse deprehendunt, per omnem uitam nihil aliud agentes, q̄ quod omnium actus, insidiosa explorationis arte uenantur, atque a pulpitibus, a suggestis, ueluti impudentiæ suæ arcibus, omnium hominum uiras & mores, in reprehensionem rapiunt. Nemini innocentiam tribuunt, cunctis accusationis iniuriam irrogāt. Omnes conuicijs & contumelijs flagellāt omnia commissorum secreta euomunt, nihil ob metum, neq; ob fidem reticentes: eaque flagitiorum mysteria, & multis incognita crimina produnt, ut non inique credamus, cuculliones illos, in circis suis, ueluti in quadam sentina flagitiorum, nihil aliud discere quam scelera, quos quum secessio monastica, meliores deberet facere, peiores euadunt hominibus prophanis. O quoties noua nupta, rei Veneræ redit instructior a confessione fraterculi, quam ab amplexu mariti? Quomodo em boni, pijs, simplices, casti, pacifici, humiles esse poterint, qui continuo scelera inquirunt, flagitia examinant, crimina cantillant, suntq; asperitate, immodestia, rabie, cūctis intolerabiles. Qui nullum hominum genus, siue sacrum, siue prophanum, non lacerant calumnia, proscindunt maledicentia, onerant inuidia, grauant detrectationibus, & uenenatis linguis sauciunt, nullis a satyris eorum secure uiuere licet, nec est qui possit

SCHOLASTICORVM ET MONACHO
possit loquacitatis eorum retia deuitare, ne mor-
tui quidem ab illis satis tuti sunt, quin ueluti Can-
is canes, siue sepulchrales in Hircania, etiam
sepultos arrodendo affligunt: nihil a se actum
putantes, si saeuitiam suam, ab umbris & ciner-
ibus continuerint. Proinde quum ad audaci-
am, impudentiam, iracundiam, furorem, mor-
dacitatem, subsannationem, gestulationem,
rictum, hiatum, cachinnos, saltus, ferinosque
clamores, tum ad ingerenda conuicia, & pro-
loquenda mendacia, terrificasque comminatio-
nes attinet, iam inde populus illos, religioni
pariter & horrore habere cepit, nec est, qui non
malit, illos extra uiam declinando fugere, quum il-
lis obuiam fieri, ut iam etiam apud uulgus, com-
muni prouerbio receptissimum sit, infaustissimi
auspicij esse, obuiare monacho, idque haud
secus atque lupo, qui quem prius uiderit, illius
uocem praeccludit, & obmutescere facit. Sic &
isti, quum tacumque insolenti dicacitate declament,
semper mutis auditoribus uti solent, eamque
imperitiae plebis taciturnitatem, sibi usurpant
pro sanctitatis & innocentiae testimonio, ac si
non habeat mundus, quod de malis illis male
loquatur. Dico autem haec omnia de malis, &
peruersis, non de bonis. Sed in his discernendis,
plane opus est mysterio, ut probos, pios, castos,
humiles, modestos, simplices, ueros mo-
nachos,

QVAERELA SVPER CALVMN.

nachos, & sanctos uiros esse cognoscamus, ad iracundiæ furij, & inuidentiæ liuore, calūniandiq; rabie p̄ditos, non homines, sed anthropophagos lupos: non fratres, sed rabiosos canes: non monachos, sed cucullatos diabolos esse intelligamus. Qui quum monachorū & fratrum nomine censerī uolunt, titulum moribus abdicant, professionē operibus polluant, mentiri uirtutē ducentes, bonarū literarū loco, fraudem amplectentes, religionē hypocrisis colentes, pietati auaritiā anteferentes, cupiditate laudis & p̄dē, alienis uirtutibus insidiantes, q̄rum scelera, & plenos turpitudinis actus, qm̄ in declamatione mea alicubi detexi, iccirco fatalis conscientiae malignitate confusi declamationem illam (quam multi illorū nec legerunt, nec intellexerunt, nec cognouerunt, sed tm̄ ex suspitione, uel audito tm̄ nomine, quod cū suis institutis non consentiat) exhorrent, dānant, execrant: atq; odio, inuidia, detrectatiōe, conuitijs, sycophantijs, ceterisq; falsę lingue apparatibus armati, occultā cōtra me expeditionē pararunt, non ignari q̄tum ad nocendum occulta manifestis promiora sunt: itaq; clamdestinas amplexati insidias, arcu doli, calumniarū spicula torquent: Atq; animos aptant scelerī, fraudiq; parant se. Disponunt linguas, & uerba nocentia condunt. Si forte uictoriam
quam

SCHOLASTICORVM ET MONACHORVM
quam in Erasmi Moria amiserunt, in hac no-
stra Vanitate recuperare possent, & quū mul-
to facilius negotij sit, eminus inopinatum, q̄
cominus prouidum oppugnare: ideo in expu-
gnabilem bello declamationem, furtim & per
insidias adoriuntur, conserpunt, mutilant, lac-
cerant, ut quod uirtute nequeunt, promoueāe
astu, nō ignari, plus uirium esse, in credita ini-
quissima calūnia q̄ in instructissima disputatio-
ne, multaq; fortia ingenia his artibus ab inuali-
dis sycophantis sæpe p̄strata fuisse, plurimūq;
cessisse uirtutē fraudi, odiosam ueritatem, pla-
cidis opiniōibus & multitudinis errore sufful-
tis. Hinc inuidia in ultionem uersa, nefarijs p̄-
fidiaē linguis me opprimere student clanculū,
& post terga, perduellionatus, arrogantis, am-
bitionis, stultitiæ, impietatisq; traducētes, ma-
gum, & hæreticum uocantes, idq; non modo
apud populum & plebem, sed apud reuerēdis-
simos Cardinales, apud honorandos pontifi-
ces, apud uenerabiles abbates, apud metuen-
dos Cæsares, apud terribiles reges, timēdos-
que principes, quorum moderationem (supra
quam maiestati eorum debetur) exasperāt, ac
pacatissimæ mentis eorum serenitatem, men-
dacione nebulis obtenebrant, eorū clementiam
obrectationum sibilis ad iracundiā concitāt,
scientes obfusum ira Principis animū, saluta-

L n̄ rem

QVAERELA SVPER CALVMN.

rem existimationem subire non posse, quo se
 mel in prauam de me opinionem obfirmato,
 etiam defensionis uiam habeam preclusam. O
 lex Iulia, o lex Rhemia, o lex Callia, sed ubi mi
 nister legis Cæsar? An non maiestatis reatu
 peccant, qui tam petulanti impudentia, tã præ
 cipiti audacia, tantorum principum maiestati,
 contra conscientiam suam, mentiri non ueren
 tur, & scripta nostra, maligna interpretatione,
 eorum auribus, modo quo non debent, incul
 cant, suamq; contumeliã, in maiestatis oppro
 brium transferunt, & innocuos operum meo
 rum labores, & speciosissimas doctrinae sen
 tentias, nugaci mendaciorum obrectatione,
 ad odium trahunt, tum nullis æquiritatis rationi
 bus instructi, sed calumniandi præsidio arma
 ti, formidolosam Cæsaris iram, aduersum me
 extorquere nisi sunt, quo ille me, a proauis, &
 attrauis, de sua, & præcessorum suorum ma
 iestate, bñ meritum, perinde ac uilissimũ man
 cipium releget, & fidele meũ obsequium, con
 temptu compenset, pro gratia pœnam decer
 nat, & quem operum meorũ gratissimum pen
 satorum, & qui beneficentiã pro meritis refe
 rat, sperare debeam, illius experiar iram & in
 dignationẽ, seruitiorũ mercedem habeam, uir
 tutisq; punitorum inueniam. Haccine in spe re
 lictis omnibus, secuti sumus Cæsarẽ, hæccine
 præmia

SCHOLASTICORVM ET MONACHOꝝ

præmia pro laboribus referuntur, hæccine uerandę literaturæ, & gesti muneris, præstitiq; obsequij, stipendia accepturus sim, atq; obstrepentibus nebulonum illor; calumnijs, etiã supplicandi copia, defensionisq; potestate careã? Nam eousq; illorum apud Cæsarem promouit calumnia, tantumq; apud credulam Cæsaris seueritatem, insidiosa obrectatorum ratio ualuit, ut nuper ille mihi præter morem suum (nescio qua inclementia) & aures suas occluserit, & oculus suos a supplicatione mea auerterit, quum tñ alioqui mitissimus, etiam nõ ignorer, quod in eo fastigio collocatus, difficiles accusatoribus aures præbere, aut tuentium se se uoces respuere non debeat, nec infensis auribus alteram partem recipere, qui antea illas accusatoribus tam procliue patulas pbuerit: nec deceat Principum grauitatē, quicq; ex primo impetu, & incõsulta persuasione, more imperitę plebis iudicare, estimare ue. Sed etiã ueraclementissimi Principes, & quibus placabile ingenium est, rerumq; peritia, sycophantar; istorum artibus pelliciuntur in errorem & nonnunq; usq; ad uirulētiam iracundiæ impelluntur. Hic hic uelim, sedeat medius & iudicet, quicumq; uir probus & integer, & cuius aures sunt deceptu difficiles. An non æque Cæsareg maiestatis, atq; mei capitis hostes sunt, q tam

QVAERELA SVPER CALVMNIA

insidiosis consilijs, tam uafri commētis, tam impudentissimis mendacijs, & compositis calumnijs, generosi & clementissimi animi æquitate subruere conantur, & in æquo ponunt, iustum ne iudicium illius, an iniquum existat, modo sententiam extorqueant sibi fauentem. Quis iudex unquā ausus est pronunciare altera parte inaudita? Olim ne a tyrannis quidem id tolerari solitum est. Quis em̄ pateretur pro iudice, illum qui nō dignabitur cognoscere causam. Adrianus cæsar, quum olim negasset sibi ocium audiēdi mulierculam, audiuit, ergo ne uelis imperare, si nolis cognoscere. Nōne (quod Nicodemus de Christo ait ad Pharisæos) lex iudicat hominem, priusquam interrogauerit ab illo & cognouerit quid faciat: nonne inaudita hæc tyrannis esset: atq; tamē ad hanc tyrannidem, odiose prouocant Cæsarē improbi aliquot sophistæ, & superstitiosi monachi. Verū ego totam hanc insimulationis uim abs nebulonum illorum inuidia profectam, nō Cæsaris inconsideratæ credulitati, sed illorum malignitatis, imputandū existimo, atq; illius aduersum me indignationē, non iudicij, non deliberationis, nō temerarię opinionis, sed suspicionis impetū fuisse duco, cuius animi tēperantia, sed iustis calūniantium consilijs, æqtatis iudiciū superantibus, quā sinistro rōnis ductu, transuersum

SCHOLASTICORVM ET MONACHO

sum acta, ad alias sibi alienissimam iracundiam
 prouecta fuerit, ut quū mihi opem ferre debe
 at, cladē irrogaturus fuisset, nisi integerrimus
 pater Lauren. Campegius, apostolicæ sedis le
 gatus, ac illustris princeps Leodiēn. duo reue
 rendissimi cardinales, & equioris iudiciū prin
 cipes, illum retinuissent. Atq; ego nunc, præter
 quod onustū mihi ualde est, etiā fame meæ cru
 delis, & honoris mei prodigus, & innocentia
 meæ desertor hūdus sim, culpāq; sceleris alicu
 ius fateri, & grandis flagitiū, conicius mihi esse
 uidebor, si iniurioso nomine (apud Cæsarē po
 tissime) me censeri sustineam, quāobrem unū
 hoc uolo sciat Cæsar, me hominem esse aper
 tum, & sine fūco, & extra omnem doli suspiti
 onem, qui in fronte gero animum, qui nec fu
 mum nec oleum uenale habeam :

Cuiq; amor & studiū recti, & uetus illa prior
 Simplicitas, cui chara fides, pectusq; deorum
 Præsidio innitens. Qui integer uitæ, crimi
 nisq; purus, non feci unquam q̄ fateri erube
 scam, ea præditus uitæ & morum integritate,
 ut in me nihil culpari possit præter fortunam,
 q̄d q; aulam nactus malorum fertilē semper fe
 re seruire cōtigerit ingratis principibus, quia
 adulationē & mēdacē obrectationē (publicas
 aulae pestes) sic se exhorruī, ut nullius gratiā,
 aut beniuolentiā, blādiedo & adulādo cōtrahere

L iij malue

QVAERELA SVPER CALVMN.

maluerim, q̄ uera dicendo, & quod æquum & honestum est suadendo, etiam si non nesciam, si n̄ expertus, q̄ tum odij, sæpe pertinax error, ueris monitiõibus referre soleat. Hinc me quum uaria fors, in diuitias & inopiam, in gratiam & indignationem, in authoritatem, & exilium, alternis uicibus sæpe traiecit, tū probitas, & seruata Cæsari fides iam ppe funditus subuertit, atq; hic non desunt qui protinus me propterea insipientem, improuidū, profusorem, stultum p̄ subsannant, ipsi non tã sapientes q̄ senes, neq; tam prouidi q̄ auari, qui canicie ornantur extrinsecus, intrinsecus autem intellectum habent puerilem, quorū omnis sapiētia est, explere scrinia sanguine pauperum, & assidua augendaq; diuitiaq; cura, omnia uenalia habere, ac non secus q̄ prostitute mulierculæ, omnes pauperes contemnere, solis diuitibus applaudere, & corruptissimos deuouere animos, hinc nō probata causa, indemnes condemnare, & noxijs reis, pœnã cum iniuria remittere, dare ueniam coruis, uexare cēsura columbos, & fraudulētis rapinis, & subdolis collusionibus, suæ argentanginæ egregie mederi. Hanc ipsi prouidentiam, hanc sapientiã uocant: probitatem, integritatem, eruditionem, stulticiam dicunt. Cum hoc hominum genere nunq̄ mihi bene conuenit, his nunq̄ sapiens, nunq̄

SCHOLASTICORVM ET MONACHO.
nunq̄ prudens fui, qui eiusce artibus rem au-
gere nesciam, his impius & stultus sum, uere fi-
lij gehennæ, qui dicunt fratri suo Raccha, & fa-
tue, dolore pariter & ludibrio feriētes, nec mi-
nus iniqua, q̄ ridicula calumniā laceſſentes, eru-
ditionem & doctrinam si qua mihi gloriæ ce-
dere deberet, ob contempta scholastici cultus
latifundia, iniquissima æstimatione, & peruer-
so iudicio extenuātes, & perditas cum iniqua
fortuna, tum ob seruatam fidem, opes, in uiru-
perium uocantes, scientes, qm̄ apud indoctos
ſatrapas & ignauos proceres, plurimum humili-
tatem prudentia sordescit, & pro stultitia repu-
tatur, ut qui ualorem hoīs, ex ueste metiuntur
cultum, non animum æstimantes, opesq̄ uir-
tutum meritis anteferētes, ac si uulpina uestis
præbeat astum, aut cuculla conferat pietatem,
& leoninæ exuuię, Camanis asinis dare possint
fortitudinem. Attñ tam stultum de me sapien-
tes interea conqueruntur, abs me tali stulto, sa-
pientissimos uiros fuisse deceptos, neq̄ ueren-
tur, prudētissimo Cæsareæ maiestatis priuato
consilio, ubi nihil nō agi, summa cum pruden-
tia & deliberatione censendum est, hanc rursū
tudinis notam inurere. Nam si scandalosus &
impius est liber declamationis meæ, non solū
ad me pertinebit hoc crimen, uerum etiam ad
eos, qui examinarūt, qui subscripserunt, qui ra-
L v tum

QVAERELA SVPER CALVMN.

tum habuerunt, qui comprobarūt. Quō enim decoꝝ fuerit, illius consilij sapientibus adpro-
 baste, qđ mihi stultum & impiū fuerit scripsis-
 se: Certe ego si impi⁹ sum, in hoc potissime da-
 mnandus sum, qđ toties iam, contra scripturæ
 monita confisus sum in principibus, in quibus
 non est salus, quodq; inter eos aulicos philoso-
 phari uoluerim, ubi nullos honos artibus, nec
 ulla p̄mia proposita sunt literatis literis. Si in-
 sipiēs sum, in hoc certe stultissimus sum, quod
 felicitatem meam posui in aliena potestate, &
 sollicitus incertusq; meipsius, illis me concre-
 didi, quorum disparem promissis fidem expe-
 rior, pudetq; me insipientiæ meæ, quod hæcte-
 nus non cognouerim, cuiusmodi essent homi-
 nes illi: quum quis agerem, quodq; errabūdis,
 illos aliquādo laudarim, qui uoce populi (quæ
 uox dei dicitur) habentur omnium illaudatissi-
 mi. Quod uero ad obiectam mihi arrogantiam,
 & ambitionē attinet, quia aduersus omnes,
 omnium sciētias, & artes declamare p̄sumpse-
 rim: certe non sum tam arrogans, ut om̄ia me
 scire p̄sumam, neq; tam ambitiosus, ut disputē
 de om̄ino incognitis, sed illud fateantur oportet,
 neminē posse de his rebus, aut scribere, aut
 disserere q̄ penitus ignorat, q̄ tumcunq; etiam
 in alijs sit eruditus, atq; unum hoc de me citra
 iactantiam dicere ausim, comedisse me de ligno
 scien

SCHOLASTICORVM ET MONACHO.
eae boni & mali, etiam usq; ad nauseam, easq;
disciplinarū partes lustrasse, quas nec illis, nec
maioribus suis, aspicere unquam contigit, atq;
hoc est illud, in quo scandalizantur, sicut scan-
dalizabant Pharisei in Christo, dicentes: Un-
de huic hæc omnia? Quō potest hic homo sci-
re literas quas non didicit? Samaritanus est, &
dæmonium habet, & in nomine Belzebuth ei-
cit dæmonia. Nonne similes illis sunt, qui glo-
riam illius quod est in me donum spūs sancti,
auferentes deo, attribuunt diabolo, dicentes,
q̄ magus sum, & dæmoniū habeam, quod me
doceat omnia, quibus respondeo uerbis magi-
stri mei Christi: Ego dæmonium non habeo,
sed est q̄ habet & iudicet. Et iam multi calūnia-
torū meorū demones, & diaboli facti sunt, hoc
est cruēti & falsi criminatores. De Magia uero
qd̄ sententiā multijugis scriptis aperui. At obijci-
unt mihi miracula, q̄ principes & ppli obstupu-
erunt, & supra naturæ uires dæmonū opa facti
sunt. Fateor opatum miranda multa, sed citra
dei offensam, citra fidei & relligiōis iniuriā, &
obstupuerunt ea multi, sed hoies indocti, & q̄
bus datū non est res cognoscere causas. Atq;
mot^o omēs & inexorabile fatū. At q̄s secreto-
rū naturę curiosus explorator ignorat, herba-
rū potētia & lapidū uirtutib. nō oibus perinde
manifestis, multa perfici posse, q̄ rudis pplus,
per in-

QVAERELA SVPER CALVMN.

per incitiam aut malitiam, accepta referat de
monibus, potius quam naturæ atque deo.

Sed ut non sapiunt aromata suis & asinis
& offendunt splendidiore luce noctuæ, ita neq;
amator ueteris sordium populus, docilem inu-
sitate rebus & literis animum præbere sustinet,
nec oculos densissimis ignorantie tenebris ob-
fusus, lucis radijs admouere potest. Qui enim
sunt omni politico literature, omnisq; archa-
næ doctrinæ uacui & inanes, nec nisi umbram
illius complexi, quò obfuso ignorantia animo,
alienæ doctrinæ splendorem recte discernere
ac diiudicare possent? Quod si syllogismorum
spineta plantassem, si carduos & tribulos scri-
psissem, & similes habuissent sua labra lactu-
cas, inuenissent forte asini illi gustum, & magna
uoluptate totum libræ deuorassent. Nunc uero,
quia ea persecutus sum, quæ ipsi non attigerunt,
amaricati sunt, uenter & lingua eorum ad calu-
nas. O deplorati ingenij homines, & immedica-
bili maliuolentiæ morbo consopiti, aduersus
eam declamationem obstrepentes, cuius uocem
& uocabulum nedum intelligunt, nec satis no-
uerunt quid declamatio, cuius qualitates non
cognoscunt, non declamationis condiciones sci-
unt, non quid animo ioco an serio, false an sæ-
uere, dictum sit perpendunt, non animadu-
erunt declamationis licentiam esse, liberioribus
uerbis

SCHOLASTICORVM ET MONACHO:
uerbis & absimilioribus argumentis, rem pro
miscuo sermone tractare, nullum periculū ue
ri statuendī sibi facere, eorum quę in declama
tione siue argumentādo, siue persuadendo, si
ue demonstrando dicuntur, philosophi enim
hoc est non declamatoris, sermonem suū uerī
tati adstringere. Declamationis autem propri
um est, sæpe & plurimum in ficto argumento,
aut falsitatis defensione, aut ueri repugnātia,
aut uirij laude, aut uirtutis oppugnatione, ad
ingeniorū exercitationē ad excitationē studi
osorū laborare, non ad dissoluendū aut statuen
dū ueritatē: sed citra pertinaciā proponere quāli
bet disputandī materiā, ad utilitatē legētium,
sicut ait Apl's: Omnia quę scripta sunt ad nostram
utilitatē scripta sunt, nō dicit oīa quę scripta sunt
uera sunt, siquidē non minimā partē eruditio
nis, fabulę, apologi, declamationes, disputati
ones, problemata, opinioniones, parabolę, cæte
ręq; admodū proficue nuge, quibus etiā ne sa
crę quidem carent literę, citra ueritatis regu
lam sibi uendicant, quę qui damnare uelit & sub
mouere, is literaturam omnem simul tollat, ne
cessum est, sed in his discernēdis, profecto Cri
tico quodam, excussoq; iudicio, menteq; acur
tā & solerti, intelligētia insuper summa, & acri
animaduersione opus est, ut cognoscatur qua au
thoritate, qua forma, author quisq; scripserit,
quid

QVAERELA SVPER CALVMNIA

quid conetur, quid moliatur, narret an doceat, definiat an disputet, improbet an admoneat, quibus utatur rationibus, ioco an serio dicat, sua an aliorum sententia loquatur, quæ uera, quæ falsa, quæ dubia pronunciat, ubi & quo loco sui animi mentem potissimum declaret. Sunt enim hæc omnia spectanda, ac diligenter scrutandi secretiores sensuum recessus, & penitiores fibræ orationis accuratius disquirendæ, tum singulis sepe ratim, & collectim uniuersis, in medium propositis, multum cõsiderationis illis tribuendum est, ac omnia diligenter & exacte discernantur, grauissimoq; iudicio tanquam trutinæ ponderentur, ut quid in quaque re, uerum, syncerum, consentaneum & consequens sit, perspicatur, priusquam de illis feratur sententia. Quod in illa declamatione mea, sicut fieri debuit, ita etiam ab illis clarissimis pariter & doctissimis Cæsarei consilij proceribus, factum fuisse dubium non est, id ipsumque Cæsareæ maiestatis patentes litteræ & sigilla testantur, quibus aut fidem non habere, aut insolenter contradicere, non potest non esse læsa maiestate temere factum. Desinant ergo maledici sycphantæ, calumniari hanc declamationem, uel impio animo, uel alienata religione, a me scriptam fuisse, quoniam neque proprio ingenio fesus, neque sine examine & sapientum censura, hanc ediderim, Ipsi enim censors retulerunt &

SCHOLASTICORVM ET MONACHO,
runt & subscripserūt, senatus decreuit, & assen-
sus est, Cæsar probauit, & sigillum suum appē-
dit: nōne supra hæc, iudiciū tibi uendicare au-
debunt? Quis istis scholasticis, rheosophi-
stis, & latebricolis monachastris, in Cæsare sce-
ptradedit, ut qđ ille de cōsiliij sui examine, & si-
gnatura publica, autoritate semel pbauit, isti
improbare, phibere, dāmnareq; p̄sumāt: Ma-
ior certe est declamationis illius peruicacia, q̄
quod a leuissimorū aliq̄t sophistarū, & peruer-
sorū cucullionū, ingenio attingi q̄at. Quin ue-
ro nequaquā enerui doctrina esse illum uirū oport-
rebit, quisquis de illa ferre debeat iudiciū. Sci-
ant illi scholastici magistri, concessas illis scho-
larum cathedras, non credita fori tribunalia, lē-
ceat dūtaxat magistris illis de cathedra doctri-
naliter disputare: uerū iudicare, determinare,
decidere, approbare, reprobare, admittere, p̄-
hibere, dānare, non eorū officij est, sed Pontif-
ciū munus est, nō ex argumētis sophistarū, sed
ex traditionib. dependēs iuriscōsultorū. Neq;
ip̄o ipse Rom. summus Pōtifex, neq; Impator
(etiā in rebus fidei & relligiōis) quicq; iudicāt
nec iudicare p̄tendunt, ceu theologi, aut diale-
ctici, sed ut legisperiti & iuriscōsulti, qui iccir-
co non dialecticā, non philosophiā, nō theolo-
giā, sed iura om̄ia in scrinio pectoris sui habe-
re dicūtur. Habēt enim etiam iuriscōsulti, de
diuinis

QVAERELA SVPER CALVMN.

diuinis rebus suos titulos, de summa trinitate,
 de fide cathol. de sacramētis, de hereticis, & ali
 is relligionem nostrā cōcernentibus, nec opus
 est ea a theosophistis emendicare, ac hodie (si
 dijs placet) ex cōspurcatis scholis, protinus in
 tribunalia, ad iudicandas eruditorū causas, in
 troducentur sordidi ludimagistri, qui nihil no
 runt nisi p̄cesse pediculosis pueris, tum fune
 sti quidam cuculliones, sed scio sicq; theosophi
 stæ, quibus omnem uim recte sentiendi, opi
 nionum prauitas abstulit, quiq; ingenuis disci
 plinis, ob ignauiam infesti sunt isti, p̄iudica
 bunt Pontificibus & Cæsaribus, & q̄d illi pro
 barunt, quod ratū habuerunt, q̄d fecerunt, isti
 audebunt improbare, damnare & irritum face
 re, ac scholastica authoritate indecēter abuten
 tes, disputandi & cōclusionandi (si sic dici q̄at)
 licentiam, ad iudicandi, & determinandi trans
 ferent potestatem, magnis sigillis, scholastico
 fastu clamare audentes, promulgamus, defini
 mus, asserimus, ueridice affirmamus, constan
 ter proferimus, censemus, decernimus, deter
 minamus, declaramus, pronunciamus, iudica
 mus, damnamus, condemnamus (sic enim eo
 rum ampullosa uerba habēt) atq; dicere & scri
 bere audent, hæc se facere tranquilla, & secura
 conscientia, superna luce illustratos, & super
 naturali lumine fretos, ex inuocatiōe spiritus
 sancti,

SCHOLASTICORVM ET MONACHO.

sancti, quod lumen sæpe in pectoribus illorū,
 non spūs sanctus, sed aurī sacra fames accen-
 dit, quod si illa sua censoria cōciliabula, pro fi-
 dei integritate agerent, & non pro censu, certe
 creditam de illis hactenus probitatis, sinceri-
 tatisq; opinionē, fraudibus non maculassent,
 auaritia non corrupissent, syllogismos suos in
 religionis iniuriam, uenales nō exposuissent,
 Diuino timori, humanum fauorē non prētulis-
 sent, uerbum dei peruersis interpretationibus
 non adulterassent, ecclesię autoritatem, non
 uiolassent, Reges Christianos, in reprobis sen-
 sus uesanos errores non protrusissent. Quid
 multa: Res non eget testibus, ipsi se in Angli-
 cani diuortij determinatiōe, magnis suis sigil-
 lis prodiderunt. O insignes theologos, qui in
 negotijs fidei, & conscientię, feruntur affecti-
 bus, flectuntur conuiujs, obcæcant numo au-
 reo, capiuntur lenocinijs, opinantur ex pprio
 commodo, & muneribus abducuntur a uero.
 O confessum sorbonicum p̄clarum, o dignita-
 tem concilij admirandam, cui non pauca mēs
 coram illis dicere, quum hodie theologorum
 sorbona, facta est falsorū commentariorum, &
 errorū officina, & interpretationum, censura-
 rum, determinationum, flagitiosissimæ nundi-
 næ. Hic nunc cupio mihi dicite o magistrī no-
 stri, dicite o Sorbonici, in theologia quid ua-

QVAERELA SVPER CALVMN.

let aurum, tam sancta ne est uestra auaritia, ut illi iura legesq; nihil officiant, nec ulla impietatis aut irreligiositatis notetur labe, nec quicq; turpe sit, qd uobis lucrū pariat. Quis putasset theologorū pectora, fauore, ira, odio, auaritia corrumpi, & esse illis etiam contra scripturam syllogismos, si habeant causam acquirēdæ pecuniæ, quis ista credidisset, nisi ipse suis factis fidem fecissent? O male astuti, & imprudentis auaritiæ, qui non potius pro digamia determinastis, quam pro diuortio, siquidē olim in ueteri lege, permittebatur regibus, plures habere uxores, neq; uero minor est auctoritas Pontificum & Regum, in ecclesia, quam olim fuerit in synagoga. Quin ipse Valētinianus, christianus imperator, duas simul duxit uxores, etiam lege sanxit, & publica constitutione indulgit, ut quicq; uellet duas simul habere posset uxores, ita si & uos pro rege Anglorum determinassetis, Pontificis auctoritatem amplifassetis, regis libidini obsecundati essetis, Reginae dignitatem conseruassetis, filiam regis (ut ita loquar) non spurificassetis, atq; tam insigni collusionē, singularum partium gratiam inissetis, undiq; pecuniam corradissetis, neq; minus per silenti exemplo, atq; nunc, nomen uestrum posteritati commēdassetis. O miseros quos in tam profundam cecitatem, traxit indigna theologia

SCHOLASTICORVM ET MONACHO.
ologis auaritia, & inscitiae comes arrogantia,
Quis tam foedos magistrorum nostrorum er
rores aspiciens, tam turpes illorum fraudes con
siderans, tam perniciosas & falsissimas illorum
sententias uidens, quae omni rationi, & hone
stati repugnant, illis post hac credere, aut illo
rum censuris amplius sese submittere uelit, aue
debeat, quando tali sunt natura, ut nihil eis sit
antiquius, quam dolis, quam fraudibus, quam fallacijs, quam
calumnijs, doctos quosque continenter circum
uenire, & in errorum & haeresum notas uelle
trahere. Mirum profecto, quum toties iam, con
tra Ioannem Picum Miradulanum comitem,
contra Ioannem Capnionem iuriscōsultum,
contra Erasmm Rote, theologum, contra la
cobum Fabrum Stapuleñ. philosophum, con
tra alios multos illustres uiros, tam infeliciter
quam temere dimicauerunt, toties illis suis precocibus
censuris, contra manifestam ueritatē, tam tur
piter impegerunt, toties de manifestarijs syco
phantjs, & calumnijs conuicti sunt, quod hac
uulgatissima sua infamia edocti, in nullo facti
sunt meliores, sapientioresue. Neque ad depo
nendum stoliditatem suam, tanta ignominiae
macula adduci potuerunt, quin tot infelicibus
cōgressibus, toties prostrati, uident sibi (uelut
de Antheo fabulant poetæ) resurgere robusti
ores, atque (ceu ueterani milites, instructiores
M ij bello

QVAERELA SVPER-CALVMN.

bello facti) post unam & alteram insaniam, ad
 huc noua moliri facinora, nouasque quotidie
 excitare tragœdias, & sponte in peiora prola-
 bentes, ultro sibi malū accersire pro bono, di-
 gnos se præbentes, qui ab omnibus bonis au-
 diant male, qui in aliorum exemplum Pontifi-
 cibus & Principibus dent publicitus pœnas,
 ac pestiferum, fraudis, doli, sycophantiæ, calu-
 mniæ, & nefariorum consiliorū suorū sortian-
 tur exitum. Quod si proprij honoris seruādi,
 q̄ alieni lacessendi cupidiores existerent, am-
 plecterētur etiam ipsi bonas literas, & aliquid
 ederent illustribus dignum encomijs, aut si id nō
 possent, saltē admirandos sublimioris doctri-
 næ uiros, dignis laudibus & beniuolentiā pro-
 sequerentur, & linguas ab indigna illorum ob-
 trectatiōe cohiberent, quo uel sic, inustam ha-
 ctenus ignominiam eluere possent, & a doctis-
 simis quibusq; solidam inire gratiam. Sed uil-
 lis & indocta multitudo, semper humi repens,
 nulla habet uestigia quæ sequatur, nisi turpia,
 nec ulla reꝝ illustrium cupiditate, ad gloriā ex-
 citatur, cui⁹ ignauia, tam altas egit radices, ita
 mentibus obcæcatis adhæsit, ut ad nullas rati-
 ones oculos aperiri patiatur, tantaque est insa-
 niæ suæ obstinata pertinacia, ut semel accensa
 ne per uniuersi quidem orbis elleborum ex-
 tingui possit. Non equidem facile propagata
 malo

SCHOLASTICORVM ET MONACHO.

malorum sementis eradicatur, quippe quam est bonorum in mala de fluxus facilis, tam mali ad bonum transitus difficilis esse consuevit. O crudelis & impia secta hominum, nihil nisi seipos, & sua amantium, omnia præter se, & sua contemnentium, & damnantium, idq; ipm peruerse prorsus & nefarie, quæq; ipsi didicerunt & norunt, ea omnium prima & potissima censeferi uolunt, & ad illorum normam, omnia omniū dicta & scripta, ueluti ad Lydium lapidem examinanda exigunt, quibus quæ nō congruunt, aut quouis modo ab illis discrepant, siue dissentiunt, hæc aut uelut insana, & abiecticia, p̄ suis auersantur, aut uelut scandalosa & impia damnant, atq; execrantur, nullisq; rationibus muniti, sed uanorum titulorum obtentu, tota uī consurgunt in pœnam, aduersus eos, qui ab illis, uī unguē latū discesserint. Tūc si qui sunt inter illos, ingenio uastro, feroci, maligno, & ad calumniam plane erecto, qui furete iniqua audacia, scholasticorum titulorū ambitione concitati, suam scabiem illustribus uiris adfricare audeant, & eruditorum uirorum scripta & dicta, uarijs dolis, technis, fraudib⁹, præstigijs, continenter circumuenire, & in hæreseos crimen trahere norint: & in politiores literas, & linguas, procacis contumeliæ ledoria e suggesto, ueluti e plaustro euomere, & in po-

M iij etas,

QVAERELA SVPER CALVMN.

etas, in rhetores Cynica petulantia detonare
sciant, hos tunc subductis supercilijs admira-
bundi passim extollunt, & diuina loqui prædi-
cant, & uice oraculi sermones eorū per aures
populi circūlatos spargunt:

Et longum inualidi collū ceruicibus æquant,
Herculis Antheum procul a tellure tenentis.

Tūc etiā q̄ doctos uiros grauius exagitassent,
magistratus, & rectoratus, in odiū literatorū il-
lis prorogant, & scholarū regno præficiūt, qui
tūc p̄ ceteris cōsophistis, ueluti principes sum-
mi, altioribus cathedris sedentes, ius in alios,
& superbam dominationem possidentes, cun-
ctas bonas artes, & ingenuas disciplinas, scho-
lis funditus eijciunt, quo rixosis sophismati-
bus, incrementa concilient, quorum farcimi-
ne inflati, de omnibus copiose sese posse disse-
rere putant. Sed ut sunt doctrina uacui, & ue-
luti sues in luto grunniētes, inanes eloquio,
quicquid proferunt, quicquid scribunt, pro-
fundam redolet inertiam, quicquid ratioci-
nantur, quicquid argumentantur, deliramen-
tis consentanea profundunt, & pro rationi-
bus, pro scripturis, mæras technas, & laqueos
connectunt. Quod si forte timidiōres, antilo-
giæ suæ obscuritatem, ad auram, ad lucem, in
propatulo exponere, & perspicaciori censu-
ra permittere uereantur, aut (quod plurimum
illis

SCHOLASTICORVM ET MONACHO.
illis euenit non habeant quod respondere que-
ant, tunc aliam uiam ingressi, quibus bellum
inferre nequeunt, odium infligunt, astum for-
titudini præferunt, syllogismorum suorum ui-
res, ad calumniandi nequitiam transferunt, clan-
cularijs susurris apud improbos, aut incautos
auditores, contra doctos, & probos uiros ob-
laurant, & per insidias, ab obscuro sagittant, &
scholasticorum titulum fastum, atq; quem
uocant impudentiæ dypeum (cucullam inquam)
& hostile propositum, iniquissimumq; iudici-
um, in rationis locum transferre, cæcitate tur-
pissima cõtendunt, Quumq; nihil sciunt, nihil
scribunt, nihil edunt, qd iudicari queat, & ue-
luti bruta & muta animalia uitam silentio præ-
reant, eo silentio tuti, impudentissima temeri-
tate, de aliorum iudicant ingenijs, & supra Aristo-
phanicam loquacitatē in cõuiujs, in collegijs,
in priuatis confessionibus, in publicis concio-
nibus, in scholasticis prælectionibus, nullum scri-
ptorum genus non calūniantur, nõ lacerant, non
mordent, non discerpunt, non mutilant, nõ de-
truncant, nõ peruertunt, ac probrosis circūue-
niunt insidijis, cõculcant cõtumelijs, doctiorumq;
ingenia perosi, literaturæ meritis insidiantur,
eruditissimos qscq; persequunt, uirtutis igno-
miniã repẽdere nõ erubescunt, quasi idẽ sit ca-
lūniari, qd uincere, cõtēnere, qd antecellere.

QVAERELÁ SVPER CALVMN.

Sic illi ex præstantium uirorum calumnia, & obtreccatione, fortiores fiunt, & ex reprehensione alienæ scientiæ, ipsi eruditionis & doctrinæ opinionem cõsequuntur, & quem alijs admittunt, in se deriuant honorem. His technis, his artibus, his stratagematibus, apud rude uulgus & imperitam plebem, indoctosq; nobiles, & credulos principes, quos nihil negotij est fallere, quos penes nullum est indoctorum, doctorumq; discrimen, authoritatem suam stabiliunt, & eruditorum, sapientumq; nomen, furto & rapina obtinent. Tum etiam diuinitatis fastigium, sibi arrogant, & se magistros, & doctores in diuinitate nuncupari sustinent, quærendo nomine, apud simplicem populum, in ætatis opinione insignes, etiam apud purpuratos aulicos, & auratos principes, uenerandissimi & metuendi, effecti, illos tunc persuasionebus suis allectos, & clandestinis incitamentis instructos, seditiosis armant consilijs, subiiciuntq; qui ab oratorijs, a cubiculis, a basilica, a mensa, uirus in aures eorum continue instillantes, dicta & facta proborum uirorum allicue criminantes, quousq; optimi cuiusq; uirtutem reddant inuisam, mollesq; principum animos, nihil tale suspicantes, his delationum & obtreccationum artibus, & exquisitis callide dolis subuertant, & in fas atq; nefas contra

do

SCHOLASTICORVM ET MONACHO,
doctos & probos uiros inducant, atq; ad cru-
delitatem usq; impellant. Neq; enim apud cre-
dulos principes, fides mēdacijs deest, ubi scur-
ris, & proditoribus, aliquando gratia reddi-
tur, & pessimis quibusque nebulonibus ho-
nos, negatumque uirtuti culmen, uitio tribui-
tur, & repulsa prudentia, ignauia honoribus
prosequitur, maliq; sua ex improbitate refe-
runt munera, & qui iam terq; quaterque, uerso
solo, mutato foro, & (ut uocant) rupta banca,
fraudatis creditoribus, fraudi & dolo, alieni-
eris iniquas diuitias, sibi pararūt. Creantur co-
mites, asciscuntur in consilia regum, præfici-
untur gubernandis prouintijs, quasi fideles fu-
turi sint reipublicæ, qui tam scelestis perfidiæ
artibus cumularunt sibi rem priuatam, atque
quod ab integræ fidelitatis, & doctrinæ, uiro-
rum arbitrio, pendere deberet iudicium, sæpe
in iniquissimi cuiuspiam hypocritæ, adulator-
is, delatoris, susurronis, sententia cōsistit. Hi
primas atq; postremas aulæ partes tenent, hi
sunt aures & oculi regū. Nulla illis ianua clau-
ditur, quo minus ingrediantur, nullum tēpus
tam importunum, q̄ minus admittantur, ne-
fasq; est principem plus audire, aut uidere, aut
cognoscere q̄ tribus aut quatuor, eiusmodi sy-
cophantis, commodum uidetur. Nullus regū
tam natura benignus, tam educatione mode-
M v stus,

QVAERELA SVPER CALVMN.

stus, tam uirtutis & æquitatis amans, quem illorū consilia non peruertant, multaq; indigna, tanta maiestate & dicere & agere, & audere cōpellant. Hinc totam noctē uigilare, tum potare, aut ludere alea, aut saltare choros, aut laruis obambulare cōuiuia, tum medium diē dormire, residuum ludere pila, aut uenari, & cum beluis audacter congregi, aut stulta & furiosa hæstilia suspicere, & illorum pueriles uictorias grauius diiudicare, tū superuacaneis impedijs, pompæ, largitionum, conuiuioꝝ, ludorum, ac ambitiosarū legationum, im probatorū bellorū (aut latius regnandi libidine, aut cupiditate uindictæ, aut æmulationis dolore) susceptorū totius plebis, ciuiumq; substantiā deuorare, hodie regum disciplina est. Verū interesse consilijs, obseruare prudentes, operā dare pceptis sapientiæ, discere populum bñ regere, & prouincias quorū tutelam susceperunt feliciter gubernare, sedere ad portas ciuitatis, & audire supplices, subleuare oppressos, reddere iura singulis, hoc paludatis aliquot uulturibus, nō nunq̄ & Cumanis asinis committitur. His tūc accedunt nobiles isti satrapæ, ipsi etiam literarum hostes, qui cum nullis bonis artibus, nec honestis disciplinis imbuti sint, ob id doctos, & literatos omnes, odiosissime protrudunt, nec sinunt ea regibus suis innotescere, eoq; infestus per

SCHOLASTICORVM ET MONACHO-
us persequuntur, quod ueritatem aliquando
dicunt, nullo personarum respectu, illorumq;
ignauiam, & crassitudinem, ad lucem expo-
nunt. Nullus unquam priscis temporibus ty-
rannus, extitit tam barbarus, tam sæuus, tam
ferus, tam truculentus, tam crudelis, quem pe-
nes non in honore, ueneratione, obseruãtiaq;
fuiſſent bonæ literæ. Olim eruditi & literati ui-
ri, in aulis Cæſarum & regum, primas partes
tenebant, in horum locum ſucceſſerunt hodie,
quidam podagrici uentricoſique publicani, &
auri ſpongiæ (ſinantiarios uocant) quibus ab-
eſt omnis ueritatis, uirtutiſque cognitio. Et ut
eſt in Prouerbio: Ignauos ignauis placere. Vi-
demus paſſim per regum aulas inſtructos, tot
famelicos, pediffequos, tot laceros ſtipitatores,
tot circummeſales paraſitos, tot uerſipelles
hiſtriones, tot noctiuagos ſcortatores, tot epi-
curæos porcos, tot ſalaces procos, tot pictos
fictosque nobiles, tot ſuffitos moſcho proce-
res, tot glorioſos thraſones, tot chlamydatos
agaſones, tot cruciatos caballarios, tot tri-
galeatos lepores, tot feroces centauros, tot
ſuperbos Satrapas, tot paludatos uultures,
tot laruatos ueſpertiliones, tot Purpuratos
aleatores, tot hamatos quæſtores, tot poli-
tiphagos ſœneratores, tot dimoueros ſcri-
bas, tot inſolentes duplatores, tot Arcadicos
ſacri

QVAERELA SVPER CALVMNIA

sacrificulos, tot caudatos eleemosynarios, tot
 sexagenarios pueros paucissimos spectamus
 sapientes, & graues uiros. Quod si qui forte
 emerferunt in aula, uiri ingenio praediti, qui
 consilio, prudentia, rerum usu, experientia, &
 exercitatione reipublicae feliciter praesse sci-
 unt, aut qui uiribus & armis, strenuitateque, rei
 publicae plurimum prodesse possunt, hos tunc,
 ne superiores euadant, altiusque in authorita-
 tem conscendant, sub specie beniuolentiae, ad
 longinquas regiones in oratores ablegant, aut
 in fortitudinis suae praemium, grauioribus pe-
 riculis exponunt, quo sic euacuata aula illorum
 praesentia, ipsi omnium soli habeantur pruden-
 tissimi, si in consortium suum nullum admit-
 tant, prudentiorem se. Horum opera fit, quod
 in principium aulis bonae literae, nec praemii
 pascuntur, nec laudibus inuitantur, sed uelut
 proscriptae, & in prostibulum relegate uide-
 antur. Hinc obscura literatorum fors, & fortu-
 na doctorum uirorum sordida, nec ullis ad re-
 augendam, in aula locus est, nisi qui ualedixe-
 rint uirtuti, & ueritati. Nam qui uerax est ser-
 mone (ut ait propheta) quasi periurus est, & qui iu-
 stus est ope, quasi de spina sepe, sic optet, ut
 quum fatis exeat aula, qui uult esse pius. Sic sor-
 dent & uilescunt literae, ut non solum non fa-
 ueatur literatis, sed illudatur etiam, praestat-
 que

SCHOLASTICORVM ET MONACHO.
que longe in aulis regum, aut culinarium, aut
uenatorem, aut tibicinē, aut utricularium, aut
cauponarium, aut parasitum, aut histrionem,
profiteri, q̄ doctum, q̄ literarum, q̄ eruditum,
tam eruditio inuisum, ignorātia probabilem
facit. Ipsa enim affinis regibus, domestica no-
bilibus, incola aulis, omni eruditione poten-
ter praelata, ipsa plena diuitijs, cumulata hono-
ribus, sublimata potestate, & omni deliciarum
genere beata, ut quo quis in aula minus sciat,
eo felice uita fruatur.

Omnibus in aulis tenet insipientia scepra,

Illius & sequitur regia turba pedes.

Quis ergo iam (ornatissime Eustochi) nō de-
beret malle renunciare literis, & uirtuti, quam
erudicus imperitorum calumnijs, modestus
impudentium cōuicijs, candidus perditorum
sycophantarum insidijs, continuo excarnifica-
ri, & unde uenerationē meruisse debuerat, in-
de pœnam, cladem, & exitium persentire? Ni-
hil igitur mea opinione hodie felicius (mi Eu-
stochi) q̄ nihil scire, nihil tutius q̄ nihil docere,
quando his temporibus, fere nihil scribi po-
test, quod non offendat aliquos: qui autem ni-
hil sciunt, nihil docent, aut non nisi minima, &
infima sapiunt, ab hoc metu, ab his periculis,
procul absunt. Quippe minima r̄ rerum, ma-
gna ruina esse non potest, nec unquam cadet ex
alto

QVAERELA SVPER CALVMN.

alto qui in imo iacet, nā qui q̄rit alta, is malum
uidetur querere. Tam gratæ, sed & securioris
uoluptatis sunt, paludes ranis, luta suibus, te-
nebrę uespertilionibus, quā̄m alta tecta colum-
bis, & sereni soles aquilis. Hinc apud Luci-
anum Pythagoras iam per om̄ia bipedum, &
quadripedum genera (suæ circulationis meta-
morphosi) uagatus, se longe suauius uixisse fa-
tetur, quando esset rana, quā̄m quum esset rex
& philosophus. Quæ persuasio, sic huic ætati
mihi congruere uidetur, ut nihil neq; scire, ne-
que docere, & ceu nihil a bestia differre, hodie
felicissimum, atque tutissimum sit: simul-
que, & aulicis istis proceribus, atq;
Satrapis, qui plurimum impro-
bos, suiq; simillimos be-
neficijs prosequun-
tur, euehuntq;
acceptissi-
mum.

ERRATA.

A fol. 2. fac. 1. lege interpretatione. Ibid. p^o
 bantur, le. probrant. A 4. fa. 2. le. quum qd.
 Ibid. decreto. A 6. fac. 1. lin. 1. uiuerē. Ibidem,
 qscum. A 7. fa. 2. le. quingentesimi tricesimi.
 A 8. fac. 1. lege. in illis spectarem. Ibi. agent,
 le. agente: B 2. fa. 2. exulcerati, le. exulcerato.
 C 1. fa. 1. sententiā, le. sententiā: 2. theologorū
 le. theologicū. Ibi. le. sordidis. C 2. fa. 1. resipu-
 it leg. Ibi. ignorare. C 6. fa. 2. dicimus le. duci-
 mus. 8. fa. 1. deuius le. demus: diserta, deserta.
 D 3. fa. 2. quid cont. le. quicquid. E 1. fa. 1. iam
 le. tam. 2. cupit, cupio. E 7. le. quo illos uel &c.
 8. fa. 1. atsi le. acsi. 2. Torturę, le. Torturæ. F 7.
 fa. 1. barbari, le. barbati. G 7. fa. 2. duo. le. duco
 8. fa. 2. si q̄s le. quas. H 1. fa. 2. duceť, le. ducereť
 I 1. fa. 2. le. fiduciā, 4. fa. 1. acquisitis, le. acquisi-
 tæ, le. p̄seueraturę. k 4. fa. 2. iudiciū, le. iudicū
 7. fa. 1. le. At militia. 8. fa. 2. le. em̄boni. L 5. fa.
 2. quū quis, le. quiscum. 6. fa. 1. le. quas a nobis
 non. &c. fa. 2. consopitos lege. Reliqua di-
 ligens Lector facile deprehendet.

GENERAL INDEX

Faint, illegible text, likely an index or list of contents, with some words appearing to be in red ink.